KOMÜNİST PARTİSİ MANİFESTOSU • MARX & ENGELS

SOSYAL YAYINLAR

KOMÜNİST PARTİSİ MANİFESTOSU

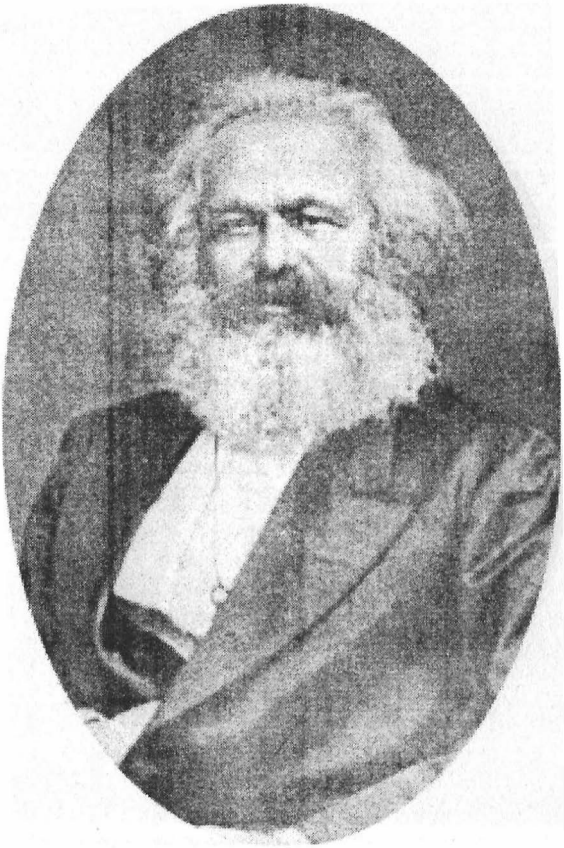
Marx & Engels

SOSYAL YAYINLAR

KOMÜNİST PARTİSİ MANİFESTOSU

KARL MARX & FRIEDRICH ENGELS

H. Sages

SOSYAL YAYINLAR

Babıali Caddesi. No. 14 Cağaloğlu — İstanbul
Tel: (0212) 5283314 — (0212) 5277982
http://www.sosyalyayinlar.com

Karl Marx & Friedrich Engels
KOMÜNİST PARTİSİ MANİFESTOSU
Çeviren: Cenap Karakaya

ISBN 975-7384-71-2

BİRİNCİ BASKI: 1998
İKİNCİ BASKI: 2003

Tüm hakları saklıdır. Bu çevirinin hiçbir bölümü
—tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında—
yayıncının izni olmadan yeniden üretilemez, kopyalanamaz,
herhangi elektronik ya da dijital bir yolla çoğaltılamaz.

Yayına hazırlayan: Zeynep Gülbay
Tasarım ve uygulama: Diren Yardımlı & Tolga Gürpınar
Sayfa düzeni *Charter BT* ile yapılmıştır
Kitap Matbaası'nda basılmıştır.

Printed in Türkiye

© SOSYAL YAYINLAR. 2003

KOMÜNİST PARTİSİ MANİFESTOSU

KARL MARX & FRIEDRICH ENGELS

Çeviren
Cenap Karakaya

SOSYAL YAYINLAR
İSTANBUL

ALMANCA 1872 EDİSYONUNUN ÖNSÖZÜ

Enternasyonal bir işçi derneği olan ve devrin şartları içinde elbette ancak gizli bir kuruluş olarak faaliyet gösterebilen *Komünistler Birliği*(1), 1847 yılı kasım ayında Londra'da aktedilen kongresinde, delegelerden aşağıda imzası bulunan bizleri, Parti'nin hem teorik, hem de pratik, ayrıntılı bir programını kaleme alarak yayımlamakla görevlendirmişti. Müsveddesi, Şubat devrimi'nden[1] birkaç hafta önce, basılmak üzere, Londra'ya gönderilen *Manifesto* işte böyle doğdu. Önce almanca olarak yayımlanan *Manifesto*'nun, yine bu dilde olmak üzere,

[1]Fransa'da 1848 Şubat devrimi (Ed.)

Almanya'da, İngiltere'de ve Amerika'da en az on iki ayrı edisyonu yapıldı. İlk defa Miss Helen Macfarlane tarafından ingilizce'ye çevrilen *Manifesto,* 1850 yılında, Londra'da, *Red Republican*'de (2) yayımlandı ve 1871 yılında Amerika'da en az üç ingilizce çevirisi çıktı. Fransızca olarak, Paris'te, 1848 Haziran ayaklanmasından (3) az önce ve bu yakınlarda da New York'ta, *Socialiste* (4) dergisinde yayımlandı. Halen başka bir çevirisi daha hazırlanmaktadır. *Manifesto'nun* lehçe çevirisi, almanca olarak ilk yayımlanışından az sonra, Londra'da yapıldı. Rusçası 1860'larda (5) Cenevre'de çıktı. İlk yayımlanışından kısa bir süre sonra Danimarka diline de çevrildi.

Son yirmi beş yıl içinde hal ve şartlarda büyük değişiklikler meydana gelmiş olmasına rağmen, *Manifesto*'da açıklanan genel prensipler, ana hatlarıyla, bugün de doğruluklarını tümüyle korumaktadırlar. Yalnız şurada burada bazı detayların rötuş edilmesi gerekir. *Manifesto*'nun da bizzat gösterdiği gibi, prensiplerin uygulanması daima ve her yerde, o an için var olan tarihî şartlara bağlıdır ve, dolayısıyla, II. bölümün sonunda ileri sürülen devrimci tedbirlere gereğinden fazla önem verilmemesi icap eder. Bugün olsa, bu pasaj, birçok bakımdan büsbütün başka türlü kaleme alınırdı. Gerek, büyük endüstrinin son yir-

mi beş yıl içinde ilerleme yolunda attığı dev adımlar ve buna paralel olarak işçi sınıfının parti halinde örgütlenmede kaydettiği ilerlemeler; gerekse, önce Şubat devrimi, sonra özellikle Paris Komünü —ki ilk defa olarak işçi sınıfının, iki ay süreyle, siyasî iktidarı ele geçirmesini sağlamıştır— sayesinde edinilen tecrübeler karşısında bu programın bazı detayları bugün artık eskimiş bulunmaktadır. Komün, özellikle şunu ispat etmiştir ki, "işçi sınıfının kendi amaçları için kullanmak üzere mevcut devlet cihazına el koyması yeterli değildir." (Bu fikrin daha etraflı bir açıklaması için bkz.: *Fransa'da Sivil Savaş; Enternasyonal İşçi Birliği Genel Konseyi'nin çağrısı,* Londra, Truelove, 1871, s. 15). Bundan başka, sosyalist literatür hakkındaki eleştiri de, 1847'den öteye geçmediğinden, şüphesiz bugün için eksiktir. Keza, komünistlerin çeşitli muhalefet partileri karşısındaki tutumları (bölüm IV) hakkında belirtilen hususlar, prensip itibariyle bugün de doğru olmakla birlikte, pratikte eskimiştirler. Çünkü, siyasî durum tamamen değişmiş ve tarihin akışı burada adı geçen partilerin çoğunu tasfiyeye uğratmıştır.

Fakat, *Manifesto,* artık değiştirmeye asla hakkımız olmayan bir tarihî doküman haline gelmiştir. Belki daha ileride yapılacak bir edisyonunun başına,

1847 ile günümüz arasındaki boşluğu dolduracak bir giriş bölümü konulabilir. Bu yeni baskı böyle bir giriş yazmamıza vakit bırakmayacak kadar anî oldu.

Karl Marx, F. Engels

Londra, 24 Haziran 1872

Yayımlandığı broşürün adı:
"Das Kommunistische Manifest.
Neue Ausgabe mit einem
Vorwort der Verfasser," Leipzig 1872

RUSÇA 1882 EDİSYONUNUN ÖNSÖZÜ

Komünist Partisi Manifestosu'nun, çevirisi Bakunin tarafından yapılan rusça birinci edisyonu, 60'lı yılların başında[1] Kolokol (6) yayınevince yayımlanmıştı. O zamanlar, bu eserin rusça bir baskısı Batı dünyası için olsa olsa bir literer merak konusu olabilirdi. Oysa, bugün artık hiç de öyle değil.

O tarihte (aralık 1847), proleter hareketinin ne kadar dar bir alanı kapladığı, *Manifesto*'nun: "Komünistlerin mevcut çeşitli muhalefet partileri karşısındaki tutumları" başlıklı son bölümünden gayet açık olarak anlaşılır. Bu bölümde, Rusya ve Birleşik-

[1]Sözü geçen edisyon 1869'da yayımlanmıştır. Engels'in ingilizce 1888 edisyonuna yazdığı önsözde de *Manifesto*'nun rusça yayım tarihi yanlış verilmiştir (bkz. s.29). (Ed.)

Devletler hassaten zikredilmemiştir. O devir, Rusya'nın Avrupa'da irticaın son büyük yedek ordusunu oluşturduğu ve Birleşik-Devletler'in Avrupa proletaryasının artık güçlerini göç yoluyla emdiği devirdi. Bu iki ülke, Avrupa'ya ham maddeler sağlamakta ve, aynı zamanda, sanayi ürünleri için ona pazar işi görmekteydiler. Yani her ikisi de, şu ya da bu şekilde, Avrupa'nın sosyal düzenine payandalık ediyorlardı.

Oysa bugün durum ne kadar başka! Birleşik-Devletler'in, özellikle, Avrupa'dan gelen bu göç dalgasıyla imkân dahiline giren muazzam tarım üretimi, rekabetiyle Avrupa'da büyük ve küçük toprak mülkiyetini temelinden sarsıyor. Yine bu göç sayesinde, Birleşik-Devletler, zengin sanayi kaynaklarını işletmek imkânına kavuştu; hem de öyle bir kudretle ve öyle büyük bir ölçüde ki, Batı Avrupa'nın ve özellikle İngiltere'nin sanayi alanında şimdiye kadar sahip oldukları monopol, çok geçmeden yıkılacaktır. Beri yandan, bu iki faktörün, bizzat Amerika üzerinde devrimci bir etkisi oluyor. Kendi başlarına tarım yapan *farmer*'lerin küçük ve orta toprak mülkiyeti, yani bütün Amerikan politik düzeninin temel direği, devâsâ çiftliklerin rekabeti karşısında her gün biraz daha çökmekte ve, bu sırada, sanayi bölgelerinde,

ilk defa olarak, büyük bir proletarya kitlesiyle birlikte, efsanevî bir sermaye konsantrasyonu meydana gelmektedir.

Gelelim Rusya'ya. 1848-49 devrimi sırasında Avrupa hükümdarları, tıpkı Avrupa burjuvazisi gibi, gücünün bilincine varmaya başlayan proletarya karşısında tek kurtuluş yolunu, Rusya'nın müdahalesinde görüyorlardı. Çar, Avrupa'da irticaın lideri ilân edilmişti. Bugün ise, o, Gaçina'da devrim savaşının tutsağı durumundadır (7) ve Rusya devrim hareketine öncülük ediyor.

Komünist Manifestosu'nun amacı, modern burjuva mülkiyetinin yakın ve önlenmesi imkânsız çöküşünü ilân etmekti. Oysa Rusya'da hummalı bir şekilde gelişen kapitalist spekülasyonun ve yeni gelişmeye başlayan burjuva toprak mülkiyetinin yanısıra, toprağın yarıdan büyük kısmı köylülerin ortak mülkiyet'indedir[1]

Bu durumda şu soru ile karşılaşıyoruz: acaba, ilkel ortak toprak mülkiyetinin şimdi artık hayli zayıflamış şekli olan Rus *Obşçina*'sı[2] ortak toprak mülkiyeti-

[1]Orijinal metinde, Marx, rusça terimin Latin harfleriyle transkripsiyonunu veriyor. (Ed.)

[2]Obşçina: köy komünotesi. (Ed.)

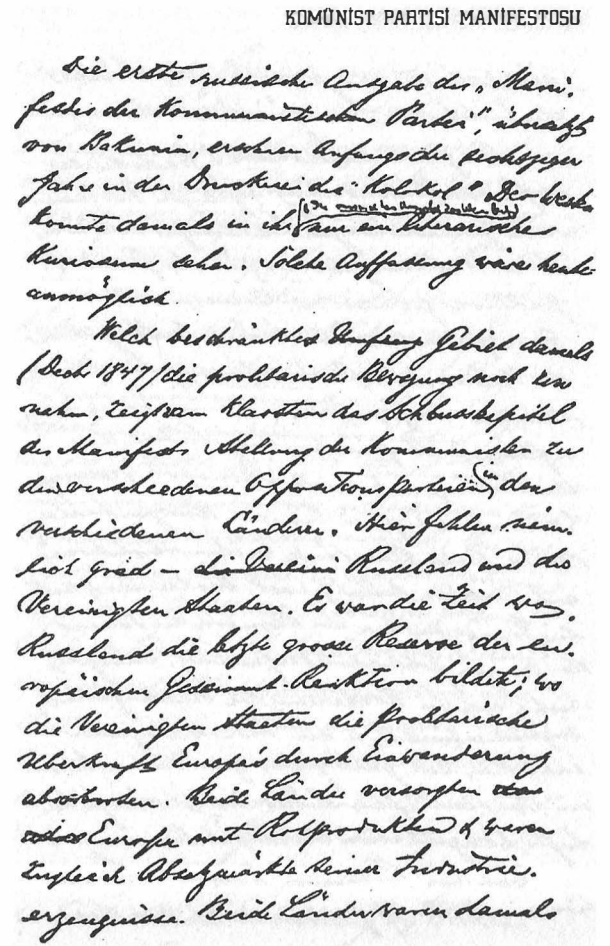
nin daha yüksek şekline, komünist şekline, doğrudan doğruya geçebilir mi? Yoksa, aksine, Batı'nın tarihî gelişme seyri içinde uğramış olduğu dağılış sürecini önce aynen geçirmesi mi gerekmektedir?

Bugün bu soruya verilebilecek tek cevap şudur: Rus devrimi Batı'da bir proleter devrimine başlangıç işareti olur ve bu iki devrim birbirini tamamlarsa, Rusya'da halen var olan ortak mülkiyet, bir komünist evrim için çıkış noktası oluşturabilir.

Karl Marx, F. Engels

Londra, 21 Ocak 1882.

Marx ve Engels tarafından,
1882 yılında Cenevre'de yayımlanan
Rusça ikinci baskı için yazılmıştır.
Yayımlandığı kitabın adı:
"Manifeste communiste"

Komünist Partisi Manifestosu'nun rusça edisyonuna (1882) Marx ve Engels'in yazdıkları önsözün elyazısı müsveddesi (Engels'in yazısıyla)

alte, in dieser oder jener Weise, Säulen der bestehenden europäischen Ordnung.

Wie ganz anders hier! Grade die europäische Einwanderung befähigte Nordamerika zu einer riesigen Landwirtschaftsproduktion, deren Konkurrenz das europäische Grundeigentum – großes wie kleines – in seinen Grundfesten erschüttert. Sie erlaubte zudem den Vereinigten Staaten, ihre ungeheuren industriellen Hilfsquellen mit einer Energie und auf einer Stufenleiter auszubeuten, die das bisherige industrielle Monopol Westeuropas und namentlich Englands binnen kurzem brechen muß. Beide Umstände wirken revolutionär auf Amerika selbst zurück. Das kleine und mittlere Grundeigentum der Farmers, die Basis der ganzen politischen Verfassung, erliegt nach und nach der Konkurrenz der Riesenfarmen; gleichzeitig entwickelt sich in den Industriegegenden ein massenhaftes Proletariat und eine fabelhafte Konzentration der Kapitale.

Und nun Rußland! Während der Revolution von 1848–49 fanden nicht nur die

europäischen Juristen, auch die europäischen Bourgeois in Indien die russischen Einmischung die einzige Rettung vor dem eben sich erhebenden Proletariat. Der Zar wurde als Chef der europäischen Reaktion proklamiert. Heute ist er Kriegsgefangener der Revolution in Jatschina, und Russland bildet die Vorhut der revolutionären Aktion von Europa.

Das kommunistische Manifest hatte zur Aufgabe, die [bevorstehende unvermeidliche] Auflösung des modernen bürgerlichen Eigentums zu proklamieren. In Russland aber finden wir, gegenüber noch aufblühendem kapitalistischen Schwindel und sich eben erst entwickelndem bürgerlichen Grundeigentum, die große Masse des Bodens im gemeinschaftlichen Besitz der Bauern. Es fragt sich nun: Kann die russische Obschtschina, eine zwar schon stark untergrabene Form des uralten gemeinschaftlichen Besitzes am Boden, unmittelbar in die höhere des kommunistischen Gemeindebesitzes übergehen? Oder muss sie umgekehrt denselben Auflösungsprozess durchlaufen, der die geschichtliche Entwicklung des Westens ausmacht?

Der einzige Ausweg hierfür, die
Umwälzung möglich, ist die: Wird die deutsche
Revolution das Signal einer proletarischen Re-
volution in Frankreich, so daß der Fall der
[illegible] Gemeinigentum an Boden
[illegible] sodaß beide einander
ergänzen, so kann das jetzige moderne
Gemeinigentum an Boden zum Ausgangs-
punkt einer kommunistischen Entwicklung
dienen.—

London 24. Januar 1882.

Karl Marx. F. Engels.

ALMANCA 1883 EDİSYONUNUN ÖNSÖZÜ

Bu edisyonun önsözünü ne yazık ki yalnız başıma imzalamam gerekiyor. Avrupa'da ve Amerika'da bütün işçi sınıfının, başka hiçbir kimseye olmadığı kadar kendisine borçlu bulunduğu insan, Marx, şimdi Highgate mezarlığında ebedî uykusunu uyuyor ve mezarının üstünde ilk çimenler yeşerdi bile. Onun ölümünden sonra artık *Manifesto*'nun tekrar gözden geçirilip düzeltilmesi, ya da tamamlanması diye bir şey söz konusu olamaz. Bu durumda, şu aşağıdaki hususu bir kere daha, en açık şekilde, belirtmeyi gerekli görüyorum:

Manifesto'ya baştan başa hâkim olan fikir —yani ekonomik üretim ile bundan zorunlu bir şekilde

doğan sosyal yapının, tarihin her devrinde, o devrin politik ve entelektüel tarihine temellik ettiği; dolayısıyla, (ilkel müşterek toprak mülkiyetinin ortadan kalkmasından bu yana) bütün tarihin, bir sınıf mücadeleleri tarihi, sömüren ve sömürülen, hükmeden ve hükmedilen sınıflar arasında, bunların sosyal gelişmelerinin farklı aşamalarına ait mücadeleler tarihi olduğu; fakat, bu mücadelenin halen erişmiş bulunduğu aşamada, sömürülen ve ezilen sınıfın (proletarya), kendisini sömüren ve ezen sınıftan (burjuvazi) kurtulmasının ancak bütün toplumu da kendisiyle birlikte ve ebediyen sömürüden, ezgiden ve sınıf mücadelelerinden kurtarmasıyla mümkün olabileceği fikri— bu ana fikir, sadece ve münhasıran Marx'a aittir.[1]

[1]Manifesto'nun ingilizce çevirisinin önsözünde de yazdığım gibi, kanaatimce, Darwin teorisinin biyolojide yapmış olduğu devrimi aynen tarih biliminde yapmaya namzet olan bu fikre, biz ikimiz de, 1845'e tekaddüm eden yıllarda adım adım yaklaşmakta idik. *İngiltere'de emekçi sınıfların durumu* adlı kitabım, bu yönde tek başıma ne kadar yol almış olduğumu çok iyi gösterir. Fakat, 1845 yılı baharında Brüksel'de Marx'la yeniden buluştuğum zaman, o, bu fikri tamamen işleyip kotarmış bulunuyordu ve hemen hemen şu yukarıda anlattığım kadar açık bir ifade içinde bana izah etti. *(Engels'in almanca 1890 edisyonuna koyduğu not.)*

Bunu daha önce de birçok defa açıklamıştım, fakat şimdi bu açıklamanın *Manifesto*'nun başında yer alması gerekiyor.

F. Engels

Londra, 28 Haziran 1883.

Yayımlandığı kitabın adı:
"Das Kommunistische Manifest",
Höttingen-Zürich, 1883

İNGİLİZCE 1888 EDİSYONUNUN ÖNSÖZÜ

Manifesto; başlangıçta sırf bir Alman kuruluşu iken, sonra uluslararası bir hüviyet kazanan ve kıt'a Avrupa'sının 1848 öncesi siyasî şartları içinde ister istemez gizli bir hüviyet taşıyan bir işçi derneğinin, *Komünistler Birliği*'nin, platformu olarak yayımlanmıştı. Birlik'in 1847 kasımında Londra'da aktedilen kongresinde, Marx ve Engels, yayımlanmak üzere, teorik ve pratik tam bir parti programı hazırlamakla görevlendirilmişlerdi. Almanca olarak kaleme alınan müsvedde, 1848 ocak ayı içinde, 24 Şubat Fransız devriminden birkaç hafta önce, Londra'daki yayıncıya gönderildi. 1848 Haziran ayaklanmasından az önce Paris'te fransızca bir çevirisi çıktı. Miss Helen Macfarlane tarafından

yapılan ilk İngilizce çevirisi, 1850 yılında, Londra'da George Julian Harney'in *Red Republican*'inde yayımlandı. Danimarka ve Polonya dillerinde de birer edisyonu yapıldı.

1848 Haziran ayaklanmasının —proletarya ile burjuvazi arasındaki bu ilk büyük savaşın— yenilgiyle sonuçlanması, Avrupa işçi sınıfının sosyal ve politik özleyişlerini, bir süre için, tekrar arka plana attı. Bundan sonra, hâkimiyet mücadelesi, Şubat devrimi'nden önce olduğu gibi, yine yalnızca mülk sahibi sınıfın farklı bölümleri arasında cereyan eder oldu; işçi sınıfı, yalnızca kendisine siyasî hareket serbestliği sağlamak için mücadele etmek ve orta sınıf radikallerinin aşırı kanadında yer almak mecburiyetinde bırakıldı. Bağımsız proleter hareketleri, hayat alâmeti göstermeye devam ettikleri her yerde merhametsizce ezildiler. Bu meyanda, Prusya polisi, Komünistler Birliği'nin o zamanlar Köln'de bulunan Merkez Komitesi'ni meydana çıkardı. Komite üyeleri tutuklanarak on sekiz ay hapiste yatırıldıktan sonra, mahkemeye çıkarıldılar. Ünlü "Köln komünistleri dâvası", 4 ekimden 12 kasıma kadar sürdü. Mahkemeye çıkarılanların yedisi üç ile altı yıl arasında kalebentlik cezasına çarptırıldı. Hükümden hemen sonra, Birlik geri kalan üyeleri tarafından resmen feshedildi.

Manifesto'ya gelince, o artık unutulmaya mahkûm görünüyordu.

Avrupa işçi sınıfı, hâkim sınıflara karşı yeniden hücuma geçebilecek gücü kendisinde bulduğu zaman, Enternasyonal İşçi Birliği doğdu. Fakat, Avrupa'nın ve Amerika'nın bütün militan proletaryasını tek bir vücut halinde kaynaştırmak amacıyla, özellikle bu amaçla, kurulan bu Birlik, *Manifesto*'da ortaya konulmuş olan prensipleri daha ilk ağızda ilân edemezdi. Enternasyonal'in programı, hem İngiliz trade-union'ları, hem Fransız, Belçikalı, İtalyan ve İspanyol proudhoncuları, hem de Alman lassallcıları[1] tarafından kabul edilebilecek kadar geniş bir program olmalıydı. Bu programı, bütün partileri tatmin edecek şekilde kaleme alan Marx, ortak faaliyetin ve karşılıklı tartışmanın işçi sınıfında meydana getireceğine şüphe olmayan entelektüel gelişmeye tam bir güven besliyordu. Sermayeye karşı mücadelede meydana gelen olaylar ve değişik durumlar, kazanılan zaferlerden çok uğranılan hezimetler, in-

[1]Lassalle, şahsen, bize kendisini daima Marx'ın bir şâkirdi olarak tanıtmış ve bu sıfatla daima *Manifesto*'nun zemini üzerinde yer almıştır. Fakat, sosyal ajitasyonunda (1862-64), o, devletkredileriyle desteklenen kooperatif iş yerlerinin kurulmasını istemekten öteye geçmemiştir. (*Engels'in notu.*)

sanlara, her derde deva olacağını sandıkları özel reçetelerin yetersizliğini mutlaka anlatacak ve işçi sınıfının hakiki kurtuluş şartları hakkında daha tam bir kavrayışa varmanın yolunu hazırlayacaktı. Ve, Marx haklıydı. Enternasyonal, 1874'de dağıldığı zaman, işçileri, 1864'deki kuruluşu sırasında içinde bulundukları bilinç düzeyine oranla çok farklı düzeyde insanlar olarak bıraktı. Fransa'da proudhonculuk, Almanya'da lassallcılık can çekişme halindeydiler ve hattâ muhafazakâr İngiliz trade-union'ları bile, çoğu uzun zamandan beri Enternasyonal'le bağlarını koparmış olmalarına rağmen, başkanlarının geçen yıl Swansea'de onlar adına: "Kıt'a sosyalizmi bizim için artık bir umacı olmaktan çıkmıştır" diyebileceği noktaya doğru adım adım yaklaşıyorlardı. Gerçekten, *Manifesto*'nun prensipleri bütün ülkelerin işçileri arasında yayılma yolunda büyük ilerlemeler kaydetmişti.

Böylece, *Manifesto* yeniden ön plana geçti. Almanca metin, 1850'den beri İsviçre'de, İngiltere'de ve Amerika'da defalarca basılmıştı. 1872'de New York'ta İngilizce'ye çevrilerek *Woodhull and Clafling's Weekly*'de yayımlandı. Bu ingilizce versiyondan yapılan fransızca bir çeviri, yine New York'ta, *Le Socialiste*'te çıktı. O tarihten bu yana az çok kusurlu en az

iki ingilizce çeviri daha yapılarak Amerika'da yayımlanmış ve bunlardan biri İngiltere'de basılmıştır. Bakunin tarafından yapılan ilk Rusça çeviri, 1863 sıralarında Herzen'in Cenevre'deki Kolokol yayınevinde yayımlandı. Kahraman Vera Zasuliç'in yaptığı rusça ikinci çeviri[1] de 1882'de yine Cenevre'de yayımlandı. Danimarka dilinde yeni bir edisyona, Kopenhag'da "Social-demokratisk Bibliothek"de (1885); fransızca yeni bir çeviriye Paris'te *Le Socialiste*'de (1885) rastlıyoruz. Bu fransızca çeviriden hazırlanan ispanyolca bir versiyon, 1886'da Madrid'de yayımlanmıştır. Almanca yeni edisyonların tam sayısını vermek zor olacak; on ikiden az olmasa gerek. Birkaç ay önce İstanbul'da bastırılmak istenen ermenice bir çeviri, gün ışığına kavuşamamıştır: bana anlatıldığına göre, editör, üzerinde Marx'ın adını taşıyan bir kitabı yayımlamaya cesaret edememiş; çevirmen ise, kitabın kendi eseri gibi gösterilmesi önerisini reddetmiş. Başka dillere yapılmış çeviriler de bulunduğunu işittimse de, bunları bizzat görmedim. Böylece, *Manifesto*'nun tarihi,

[1]Aslında bu çeviriyi yapan Plehanov idi. Nitekim, 1894'te Berlin'de *Internationales aus dem "Volksstaat" (1871-75)*'de yayımlanan *Rusya'da sosyal ilişkiler* başlıklı yazının sonundaki notta, bizzat Engels, bundan Plehanov'un çevirisi olarak bahseder. (Ed.)

modern işçi sınıfı hareketinin tarihini, büyük ölçüde yansıtmaktadır. Halen, o, hiç şüphe yok ki, bütün sosyalist literatürün en yaygın, en uluslararası eseridir; Sibirya'dan Kaliforniya'ya kadar milyonlarca işçinin benimsediği ortak programdır.

Böyle olmakla birlikte, yazıldığı tarihte ona *Sosyalist* manifestosu adını veremezdik. 1847'de, sosyalist denilince, bir yandan çeşitli ütopik sistemlerin taraftarları: İngiltere'de owenciler, Fransa'da fourieciler —ki bunların her ikisi de can çekişen birer küçük sekt derekesine inmiş bulunuyorlardı—; öbür yandan da, sermaye ve kâr için hiçbir tehlike arz etmeyen bir sürü yarım yamalak tedbirlerle bütün sosyal dertlere çâre olacaklarını iddia eden türlü çeşit sosyal şarlatanlar anlaşılıyordu. Bu iki kategorinin mensupları da, işçi hareketinin dışında yaşayan ve, daha çok, kültürlü sınıfların desteğini elde etmeye çalışan kimselerdi. Buna karşılık, işçi sınıfının sırf siyasî mahiyetteki devrimlerin yetersizliğine inanmış olan ve toplumun baştanbaşa değişmesi gerektiğini ilân eden kısmı, o devirde "komünist" adını alıyordu. Gerçi, bu henüz ham, işlenmemiş, sırf içgüdüsel bir komünizm idi, ama yine de en önemli noktaya dokunuyordu ve Fransa'da Cabet'nin Almanya'da da Weitling'in ütopik komünizmini meydana getirebi-

lecek kadar işçi sınıfı içinde güçlüydü. Böylece, 1847'de sosyalizm bir orta sınıf hareketi, komünizm ise bir işçi sınıfı hareketi idi. Sosyalizm, hiç olmazsa kıta Avrupa'sında "saygı" görür olmuştu; komünizmin durumu ise, tam tersineydi. Ve biz, daha başlangıçtan beri, "işçi sınıfının kurtuluşu, işçi sınıfının kendi eseri olmak zorundadır" fikrinde olduğumuzdan, bu iki isimden hangisini benimsemek gerektiği noktasında herhangi bir tereddüdümüz bulunamazdı. O tarihten sonra da, hiçbir zaman bu isimden vazgeçmeyi düşünmedik.

Manifesto bizim ortak eserimiz olmakla birlikte, onun özünü oluşturan temel prensibin Marx'a ait olduğunu belirtmeyi kendim için bir görev sayıyorum. Bu prensip şudur: tarihin her devrinde, hâkim durumda bulunan üretim ve mübadele tarzı ile bunun zorunlu bir ürünü olan sosyal organizasyon, o devrin politik ve entelektüel tarihinin temelini oluşturur ve bu politik ve entelektüel tarih, ancak bu temel vasıtasıyla açıklanabilir. Dolayısıyla, bütün insanlık tarihi (ortak toprak mülkiyetine sahip ilkel kabile topluluğunun dağılışından beri) bir sınıf mücadeleleri tarihi, sömüren ve sömürülen, ezen ve ezilen sınıfların mücadelesi tarihi olmuştur. Bu sınıf mücadeleleri tarihinin teşkil ettiği evrim süreci için-

de bugün öyle bir safhaya gelinmiştir ki, artık sömürülen ve ezilen sınıf —proletarya— aynı zamanda bütün toplumu her türlü sömürüden, her türlü ezgiden, her türlü sınıf farklarından ve sınıf mücadelelerinden kesin olarak kurtarmadan, kendisini, sömürücü ve ezici sınıfın —burjuvazi— boyunduruğundan kurtaramaz.

Kanımca, Darwin teorisinin biyolojide yapmış olduğu devrimi aynen tarih biliminde yapmaya namzet olan bu fikre, biz ikimiz de, 1845 öncesi yıllarda adım adım yaklaşmakta idik. *İngiltere'de emekçi sınıfların durumu*[1] adlı kitabım bu yönde tek başıma ne kadar yol almış olduğumu gayet iyi gösterir. Fakat, 1845 yılı baharında Brüksel'de Marx'la yeniden buluştuğumuz zaman, o, bu fikri tamamen işleyip hazırlamış bulunuyordu ve hemen hemen şu yukarıda anlattığım kadar açık bir ifade içinde bana izah etti.

Almanca 1872 edisyonuna Marx'la birlikte yazmış olduğumuz önsözden bir parçayı aşağıya alıyorum:

[1]Friedrich Engels: *1844 yılında İngiltere'de Emekçi Sınıfların Durumu.* Tercüme eden: Florence K. Wischnewestzky, New York. Lovell-London. W. Reeves, 1888. *(Engels'in notu.)*

Son yirmi beş yıl içinde hal ve şartlarda büyük değişiklikler meydana gelmiş olmasına rağmen, *Manifesto*'da açıklanan genel prensipler, bütünü itibariyle, bugün de doğruluğunu tamamen korumaktadır. Yalnız, şurada burada bazı detayların rötuş edilmesi gerekir. *Manifesto*'nun da bizzat gösterdiği gibi, prensiplerin uygulanması daima ve her yerde, o an için var olan tarihî şartlara bağlıdır ve, dolayısıyla, II. bölümün sonunda ileri sürülen devrimci tedbirlere gereğinden fazla önem verilmemesi icap eder. Bugün olsa, bu pasaj büsbütün başka türlü kaleme alınırdı. Gerek, büyük endüstrinin 1848'den beri ilerleme yolunda attığı dev adımlar ve buna paralel olarak işçi sınıfının örgütlenmede kaydettiği ilerlemeler[1]; gerekse, önce Şubat devrimi, sonra bilhassa Paris Komünü —ki ilk defa olarak işçi sınıfının, iki ay süreyle siyasî iktidarı ele geçirmesini sağlamıştır— sayesinde edinilen tecrübeler karşısında bu programın bazı detayları bugün artık eskimiş bulunmaktadır. Komün, özellikle şunu ispat etmiştir ki, "işçi sınıfının kendi amaçları için kullanmak üzere mevcut devlet cihazına el koyması yeterli değildir." (Bu fikrin daha etraflı bir açıklaması için bkz: *Fransa'da sivil savaş; Enternasyonal İşçi Birliği Genel Konseyinin çağrısı*, Londra, Truelove, 1871, s. 15.) Bundan baş-

[1]1872 tarihli almanca orijinal metinde bu cümle biraz farklıdır. Bkz. s. 11. (Ed.)

ka, sosyalist literatür hakkındaki eleştiri de, 1847'den öteye geçmediğinden, şüphesiz bugün için eksiktir. Keza, komünistlerin çeşitli muhalefet partileri karşısındaki tutumları (bölüm IV) hakkında belirtilen hususlar, prensip itibariyle bugün de doğru olmakla birlikte, pratikte eskimiştirler. Çünkü, siyasî durum tamamen değişmiş ve tarihin akışı orada adı geçen partilerin çoğunu tasfiyeye uğratmıştır.

Fakat *Manifesto* artık değiştirmeye asla hakkımız olmayan bir tarihî doküman haline gelmiştir.

Manifesto'nun çevirisini, Marx'ın *Kapital*'inin büyük bir kısmını çevirmiş olan bay Samuel Moore yapmıştır. Çeviriyi birlikte gözden geçirdik ve ben, tarihî olaylarla ilgili bazı açıklayıcı notlar ilâve ettim.

Friedrich Engels

Londra, 30 Ocak, 1888.

1888 yılında Londra'da yayımlanan İngilizce edisyon için Engels tarafından bu dilde yazılmıştır.

ALMANCA 1890 EDİSYONUNUN ÖNSÖZÜ

Şu yukarıdaki satırlar[1] yazıldığından bu yana, *Manifesto*'nun almanca yeni bir edisyonunun yapılması artık bir zorunluluk haline geldi. Bu vesileyle, *Manifesto* ile ilgili olayları burada hatırlatmamız yerinde olacaktır.

Rusça bir ikinci çeviri —Vera Zasuliç'in çevirisi— 1882 yılında yayımlandı. Marx ve ben buna bir önsöz yazdık. Almanca orijinal müsveddeyi maalesef kaybettiğimden, bu önsözü Rusça'dan tekrar almancaya çevirmem gerekiyor. Bu ise, asıl metnin hiç de lehinde olmayacaktır.[2]

[1]Engels almanca 1883 baskısına yazdığı önsözü kastediyor. (Ed.)

[2]Marx ve Engels'in, *Manifesto*'nun rusça baskısına yazdıkları önsözün kayıp Almanca orijinal müsveddesi daha sonra bulunmuş olup, Moskova'da Marksizm-Leninizm Enstitüsü arşivlerinde muhafaza edilmektedir. (Ed.)

O önsöz şudur:

Komünist Partisi Manifestosu'nun Bakunin tarafından tercüme edilen rusça ilk edisyonu, 60'lı yılların başında Kolokol matbaasınca yayımlanmıştı. O zamanlar, bu eserin rusça bir edisyonu Batı dünyası için olsa olsa bir literer merak konusu olabilirdi. Oysa, bugün artık hiç de öyle değil.

O tarihte (aralık 1847), proleter hareketinin ne kadar dar bir alanı kapladığı, *Manifesto*'nun, "Komünistlerin mevcut çeşitli muhalefet partileri karşısındaki tutumları" başlıklı son bölümünden gayet açık olarak anlaşılır. Bu bölümde, Rusya ve Birleşik-Devletler özellikle zikredilmemiştir. O devir, Rusya'nın Avrupa'da irticaın son büyük yedek ordusunu teşkil ettiği ve Birleşik-Devletler'in Avrupa proletaryasının artık güçlerini göç yoluyla emdiği devirdi. Bu iki ülke, Avrupa'ya ham maddeler sağlamakta ve, aynı zamanda, sanayi ürünleri için ona sürüm pazarı işi görmekteydiler. Yani her ikisi de, şu ya da bu şekilde, Avrupa'nın sosyal düzenine payandalık ediyorlardı.

Oysa şimdi durum ne kadar değişik! İşte, Avrupa'dan gelen bu göç dalgası sayesinde muazzam bir gelişme gösteren Kuzey Amerika tarımı, artık rekabetiyle Avrupa'da büyük ve küçük toprak mülkiyetini temelinden sarsıyor. Yine bu göç sayesinde, Birleşik-Devletler, zengin sanayi kaynaklarını işletmek imkânına kavuştu; hem de öyle bir kudretle

ve öyle büyük bir ölçüde ki, Batı Avrupa'nın ve özellikle İngiltere'nin sanayi alanında şimdiye kadar sahip oldukları monopol, çok geçmeden yıkılacaktır. Beri yandan, bu iki faktörün, bizzat Amerika üzerinde devrimci bir etkisi oluyor. Kendi başlarına tarım yapan *farmer*'lerin küçük ve orta toprak mülkiyeti, yani bütün Amerikan politik düzeninin temel direği, devâsâ çiftliklerin rekabeti karşısında her gün biraz daha çökmekte ve, bu sırada, sanayi bölgelerinde, ilk kez, büyük bir proletarya kitlesiyle birlikte efsanevî bir sermaye konsantrasyonu meydana gelmektedir.

Gelelim Rusya'ya. 1848-49 devrimi sırasında Avrupa hükümdarları, tıpkı Avrupa burjuvazisi gibi, gücünün bilincine varmaya başlayan proletarya karşısında tek kurtuluş yolunu, Rus müdahalesinde görüyorlardı. Çar, Avrupa'da irticaın başbuğu ilân edilmişti. Bugün ise, o, Gaçina'da devrim savaşının tutsağı durumundadır ve Rusya, devrim hareketine öncülük ediyor.

Komünist Manifestosu'nun amacı, modern burjuva mülkiyetinin yakın ve önlenmesi imkânsız çöküşünü ilân etmekti. Oysa, Rusya'da hummalı bir şekilde gelişen kapitalizmin ve formasyon halindeki burjuva toprak mülkiyetinin yanısıra, toprağın yarıdan büyük kısmı köylülerin ortak mülkiyetindedir.

Bu durumda şu soru ile karşılaşıyoruz: acaba, ilkel ortak toprak mülkiyetinin şimdi artık hayli zayıflamış şekli olan

Rus Obşçina'sı, ortak toprak mülkiyetinin daha yüksek şekline, komünist şekline, doğrudan doğruya geçebilir mi? Yoksa, aksine, önce Batı'nın tarihî gelişme seyri içinde geçirmiş olduğu dağılış sürecini aynen geçirmesi mi gerekmektedir?

Bugün bu soruya verilebilecek tek cevap şudur: Rus devrimi, Batı'da bir proleter devrimine başlangıç işareti olur ve bu iki devrim birbirini tamamlarsa, halen Rusya'da bulunan ortak toprak mülkiyeti, bir komünist gelişme için çıkış noktası oluşturabilir.

Karl Marx, F. Engels

Londra, 21 Ocak 1882.

Aynı tarihlerde Cenevre'de lehçe yeni bir çeviri yayımlandı: *Manifest Kommunistyczny.*

Daha sonra, 1885 yılında, Kopenhag'da, *Socialdemokratisk bibliothek*'te, Danimarka dilinde bir yeni çeviri çıktı. Bu, maalesef, noksanları olan bir çeviri. Çevirmene zor geldiği anlaşılan bazı önemli pasajlar atlanmış ve yer yer ihmal izlerine rastlanıyor. Bunlar gerçekten üzücü, çünkü çevirinin geri kalan kısmından anlaşıldığı gibi, biraz daha dikkatli davranılmakla bu çeviri mükemmel olabilirdi.

1886 yılında, Paris'te çıkan *Socialiste*'de yeni bir çeviri yayımlandı. Bu şimdiye kadarkilerin en iyisidir.

Bu fransızca çevirinin ispanyolca bir versiyonu, aynı yıl, önce Madrid'de çıkan *El socialista*'da yayımlandı, sonra da broşür halinde neşredildi: *Manifesto del Partido Communista,* por Carlos Marx y F. Engels, Madrid, *El Socialista* idarehanesi, Herman Cortes, 8.

Küryozite kabilinden bir şey söyleyeyim: 1887 yılında ermenice bir çevirinin müsveddeleri, basılmak üzere İstanbul'da bir editöre verilmiş. Lâkin, adamcağız, üzerinde Marx'ın adı bulunan bir broşürü basmaya cesaret edemeyerek yazarın adı yerine çevirmeninkini kullanmanın daha uygun olacağını düşünmüş; bunu da çevirmen kabul etmemiş.

Az ya da çok kusurlu bazı Amerikan çevirileri, İngiltere'de birçok kez basılmıştır. Nihayet, 1888'de aslına uygun bir çeviri yayımlandı. Dostum Samuel Moore'un eseri olan bu çeviri, basılmadan önce her ikimiz tarafından gözden geçirilmiş olup, şu başlığı taşımaktadır: *Manifesto of the Communist Party, by Karl Marx and Frederick Engels, authorized English translation edited and annotated by Frederick Engels, 1888, London, William Reeves, 185, Fleet str., E.C.* Bu İngilizce çevirinin notlarından bazılarını şu eldeki baskıya da aldım.

Manifesto'nun kendine özgü bir tarihçesi vardır. İlk yayımlanışında, bilimsel sosyalizmin henüz hiç de

kalabalık olmayan öncü kadrosu tarafından (birinci önsözde zikredilen çevirilerin de kanıtladığı gibi) heyecanla karşılanan *Manifesto,* Paris işçilerinin 1848 haziranında yenilişlerini takip eden irtica döneminde, arka plana itildi ve, sonunda, Köln komünistlerinin 1852 kasımında (8) mahkûm olmaları üzerine, "kanun marifetiyle" aforoz edildi. Şubat devrimiyle başlayan işçi hareketinin, siyaset sahnesinden çekilmesiyle birlikte *Manifesto* da arka plana geçti.

Avrupa işçi sınıfı, hâkim sınıfların iktidarına karşı yeni bir hücuma kalkacak gücü tekrar kendisinde bulduğu zaman, Enternasyonal İşçi Birliği doğdu. Enternasyonal'in gâyesi, Avrupa ve Amerika'nın bütün militan işçi sınıfını tek bir heybetli ordu halinde birleştirmekti. Bunun için, o, direkt olarak, *Manifesto*'da vaz'edilen prensiplerden *hareket edemezdi.* Onun öyle bir programı olmalıydı ki, ne İngiliz trade-union'larına, ne Fransız, Belçika, İtalyan ve İspanyol proudhoncularına, ne de Alman lassallcılarına[1] kapıyı kapalı tutsun. Marx bu programı, —

[1]Lasalle, şahsen, bize kendisini daima Marx'ın bir "şâkirdi" olarak tanıtmış ve, bu sıfatla, bittabi, daima *Manifesto*'nun zemini üzerinde yer almıştır. Ama onun taraftarları için durum böyle değildi. Bunlar Lassalle'ın devlet kredileriyle beslenen üretim kooperatifleri programından öteye gitmiyor ve böylece bütün işçi sınıfını devlet yardımına güvenen işçilerle, sırf kendi yardımlaşmalarına güvenen işçiler olarak ikiye bölüyorlardı. *(Engels'in notu.)*

Enternasyonal'in statüsünün dibaçesi— Bakunin ve anarşistlerin bile takdirini kazanan bir ustalıkla kaleme alınıştır. *Manifesto*'da ileri sürülen fikirlerin nihaî zaferi konusunda, Marx, yalnız ve yalnız işçi sınıfının aksiyon ve tartışma birlikteliğinden doğacak entelektüel gelişmesine güveniyordu. Sermayeye karşı mücadelenin olayları ve, çeşitli tecellileri, kazanılan başarılardan çok uğranılan hezimetler, mücahitlere, her derde deva olacağını sandıkları eski formüllerinin yetersizliğini mutlaka gösterecek ve onları işçilerin hakikî kurtuluş şartlarını tam manâsıyla anlamaya sevk edecekti. Ve, Marx haklıydı. 1874'de Enternasyonal dağıldığı zaman, işçi sınıfı, artık 1864'de onun kuruluşu sırasındaki işçi sınıfından farklıydı. Latin ülkelerdeki proudhonculukla, Almanya'daki öz lassallcılık can çekişmekte, hattâ o zamanlar aşırı muhafazakâr olan İngiliz trade-union'ları bile, 1887'de Swansea'de toplanan kongrelerinde, kongre başkanının[1] onlar namına konuşarak: "Kıta sosyalizmi bizim için artık bir umacı olmaktan çıkmıştır" diyeceği noktaya doğru yavaş yavaş yaklaşmaktaydı. Oysa, 1887'de Kıta sosyalizmi hemen tamamıyla, *Manifesto*'da formülleştirilmiş olan teoriden iba-

[1]W. Bevan. (Ed.)

ret bulunuyordu. Böylece, *Manifesto*'nun tarihi, bir dereceye kadar, 1848'den bu yana modern işçi hareketinin tarihini yansıtır. Bugün, hiç şüphe yok ki, o, bütün sosyalist literatürün en yaygın, en enternasyonal eseri, Sibirya'dan Kaliforniya'ya kadar bütün ülkelerin milyonlarca işçisinin ortak programıdır.

Buna rağmen, ilk yayımlanışında ona *Sosyalist* manifestosu adını veremezdik. 1847'de sosyalist kelimesinden iki çeşit insan anlaşılıyordu. Bir yanda, çeşitli ütopik sistemlerin mensupları ve, bu meyanda, özellikle İngiltere'de owencilerle, Fransa'da fourieciler bulunuyordu ki, bunlar o tarihlerde artık can çekişen iki sekt'ten ibaret kalmışlardı. Öbür yanda ise, sosyal kötülükleri her derde deva çeşitli kocakarı ilâçlarıyla ve bir sürü yarım yamalak tedbirlerle, ne sermayenin, ne de kârın kılına dokunmadan, gidermeye heves eden bir sürü sosyal mutatabbip vardı. Bunlar, her iki halde de, işçi sınıfının dışında yaşayan ve, daha çok, "kültürlü" sınıfların desteğini elde etmeye çabalayan kimselerdi. Buna karşılık, işçi sınıfının, toplumu temelinden değişmiş görmek isteyen, alelâde politik devrimlerin yetersizliğine inanmış bir kısmı, kendisine komünist adını veriyordu. Gerçi, bu henüz tam kıvamınca işlenmemiş, sırf içgü-

düsel ve hattâ çoğu zaman kaba saba bir komünizmdi. Ama, yine de, Fransa'da Cabet'nin *İcarie'si*, Almanya'da Weitling'in sistemi gibi iki ütopik komünizm sistemine vücut verebilecek kadar güçlüydü. 1847'de, sosyalizm bir burjuva hareketini, komünizm ise bir işçi sınıfı hareketini ifade ediyordu. Sosyalizm, hiç olmazsa kara Avrupa'sında artık kendisini kabul ettirmişti. Komünizm içinse, durum tamamen tersineydi. Ve biz, daha o zamandan, gayet kesin bir şekilde, "işçi sınıfının kurtuluşu, işçi sınıfının kendi eseri olmak zorundadır (9)" fikrinde olduğumuzdan, bu iki isimden hangisini seçmemiz gerektiği hususunda herhangi bir tereddüdümüz bulunamazdı. O tarihten sonra da seçtiğimiz isimden vazgeçmeyi asla düşünmedik.

"Bütün ülkelerin işçileri birleşiniz!" Bundan kırk iki yıl önce, proletaryanın kendi öz talepleriyle tarih sahnesine çıktığı ilk Paris devrimi arifesinde, bu şiarı bütün dünyaya ilân ettiğimiz zaman, bize pek az ses karşılık vermişti. Ama, 28 eylül 1864'de Batı Avrupa ülkelerinden çoğunun proleterleri, şanlı bir anısı olan Enternasyonal İşçi Birliği'ni kurmak için bir araya geliyorlardı. Gerçi, Enternasyonal'in ancak dokuz yıllık bir ömrü oldu. Ama, onun bütün ülkeler proleterleri arasında kurduğu ebedî birlik, hâlâ yaşa-

maktadır; hem de her zamankinden daha güçlü olarak. Bunun en iyi kanıtı da işte bugündür. Çünkü, bugün, ben bu satırları yazdığım sırada(10), Avrupa ve Amerika proletaryası, ilk kez, *tek bir* ordu halinde, *tek bir* bayrak altında, *tek bir* ilk hedef uğrunda seferber olan savaş kuvvetlerini teftişten geçirmektedir. Bu ilk hedef şudur: önce Enternasyonal'in 1866 Cenevre Kongresi'nde, sonra bir kere daha 1899 Paris İşçi Kongresi'nde ilân edilmiş olduğu üzere, normal çalışma gününün sekiz saat olarak kanunla tespiti. Bugünün manzarası, bütün ülkelerin işçilerinin gerçekten birleşmiş olduklarını gösterecektir.

Marx yanımda olmalıydı da, bunu kendi gözleriyle görmeliydi!

Friedrich Engels

Londra, 1 Mayıs 1890.

Yayımlandığı kitap:
"Das Kommunistische Manisfest"
Londra, 1890

LEHÇE 1892 EDİSYONUNUN ÖNSÖZÜ

Komünist Partisi Manifestosu'nun lehçe yeni bir edisyonuna lüzum görülmesi, çeşitli düşüncelere yol açıyor.

Her şeyden önce, *Manifesto*'nun, şu son zamanlarda, Avrupa kıtasında büyük endüstrinin gelişme derecesinin âdeta bir göstergesi haline gelmiş olduğunu belirtmek gerekir. Bir ülkede büyük endüstri geliştiği ölçüde, o ülkenin işçileri, işçi sınıfı olarak, varlıklı sınıflara oranla durumlarını açık bir şekilde görmek ihtiyacını duyuyorlar; sosyalist hareket, aralarında yaygınlaşıyor ve *Manifesto*'ya talep giderek

artıyor. Öyle ki, yalnız işçi hareketinin durumunu değil, fakat büyük endüstrinin gelişme derecesini de, her ülkede, *Manifesto*'nun o ülke dilinde basılmış nüshalarının sayısıyla oldukça doğru bir şekilde belirleyebiliriz.

Dolayısıyla, *Manifesto*'nun lehçe yeni edisyonu, Polonya endüstrisinde önemli bir ilerlemenin kanıtı sayılır. Bundan önceki edisyon on yıl önce yayımlandığına göre, bu ilerlemenin vukuundan şüphe edilemez. Polonya Krallığı, Kongre Polonyası(ll), Rus İmparatorluğu'nun çok geniş bir endüstri bölgesi haline gelmiştir. Rus büyük endüstrisi —bir kısmı Finlandiya körfezi, diğer bir kısmı Karadeniz ve Azak denizi kıyılarında, geri kalan kısmı da başka bazı yerlerde olmak üzere— birçok alana dağılmış olduğu halde, Polonya endüstrisi, nispeten küçük bir alanda toplanmış olup, bu konsantrasyonun hem avantajlarını, hem de mahzurlarını kendinde birleştirmektedir. Rakip Rus sanayicileri, Polonyalılar'ın Ruslaştırılması hususunda besledikleri şiddetli arzuya rağmen, Polonya'ya karşı koruyucu gümrük tarifeleri uygulanmasını isterken, bu avantajların varlığını kabul etmiş olmaktadırlar. Mahzurlara gelince, bunlar —gerek Polonya sanayicileri, gerekse Rus hükümeti için—, sosyalist fikirlerin Polonya işçileri ara-

sında hızla yayılmasında ve *Manifesto*'ya olan talebin giderek artmasında kendini gösteriyor.

Fakat, Polonya endüstrisinin Rus endüstrisine oranla bu hızlı gelişmesi, ayrıca, Polonya halkının tükenmez hayatiyetinin yeni bir kanıtı ve onun gelecek ulusal restorasyonunun bir güvencesidir. İmdi, bağımsız bir Polonya'nın yeniden kuruluşu, yalnız Polonyalıları değil, hepimizi ilgilendiren bir meseledir. Avrupa ulusları arasında samimî bir uluslararası işbirliği, ancak bu uluslardan herbirinin, kendi öz yurdunun mutlak sahibi olmasıyla mümkündür. Proleter mücahitlerini, proletaryanın bayrağı altında, son tahlilde sırf burjuvazinin çıkarlarına hizmet etmek zorunda bırakmış olan 1848 devrimi, devrimin vasiyetini icraya memur Louis Bonaparte ve Bismarck vasıtasıyla İtalya, Almanya ve Macaristan'ın bağımsızlığını da sağlamış; ama, 1792'den beri devrim için bu üç ülkenin üçünden de çok emeği geçmiş olan Polonya, 1863'de, Rusya'nın on defa daha büyük gücü karşısında yenik düştüğü zaman, kendi haline terkedilmişti. Soylular sınıfı Polonya'nın bağımsızlığını ne koruyabildi, ne de kazanabildi. Bugün bu bağımsızlık, burjuvazi için, en hafif deyişle, önemsizdir. Oysa, Avrupa uluslarının âhenkli bir işbirliği için bu bağımsızlık mutlaka

gerekmektedir[1]. Polonya'nın bağımsızlığını ancak genç Polonya proletaryası kazanabilir ve bu bağımsızlık ancak onun ellerinde güvencede olabilir. Çünkü, bütün öteki Avrupa ülkelerinin işçileri de, bizzat Polonya işçileri kadar, Polonya'nın bağımsızlığına muhtaçtırlar.

Friedrich Engels

Londra, 10 Şubat 1892.

"Przedswit" adlı derginin 27 şubat 1892 tarihli 35. sayısında ve: K. Marx i F. Engels, "Manifest Komunistyczny" (Londyn 1892) adlı kitapta yayımlanmıştır.

[1]Lehçe edisyonda bu cümle yer almamaktadır. (Ed.)

İTALYANCA 1893 EDİSYONUNUN ÖNSÖZÜ

İtalyan okuyucuya

Komünist Partisi Manifestosu'nun yayımlanması, 18 mart Milano ve Berlin devrimleriyle, yani birisi Avrupa kıtasının, diğeri Akdeniz'in ortasında yer alan ve o tarihe kadar bölünmeler ve iç çatışmalar yüzünden zaafa uğrayıp yabancı hâkimiyeti altına düşmüş bulunan iki ulusun silâhlı ayaklanmasıyla aşağı yukarı aynı tarihe rastlamıştı. İtalya, Avusturya İmparatoruna bağımlı bulunuyor; Almanya ise, daha dolaylı bir şekilde olmakla birlikte, fiiliyatta Rus Çarı'nın aynı derecede ağır boyunduruğu

altında yaşıyordu. 18 mart 1848, sonuç olarak, hem İtalya'yı, hem de Almanya'yı bu zilletten kurtardı. Şayet bu iki büyük ulus, 1848'den 1871'e kadar yeniden kurulup, şu ya da bu şekilde bağımsızlıklarına yeniden kavuştularsa, bu, Karl Marx'ın daima söylediği gibi, 1848 devrimini ezenlerin, aslında, kendi arzularına rağmen, bu devrimin vasiyetini infaza memur kişiler olmalarındandır.

Bu devrim her yerde işçi sınıfının eseri olmuştur: barikatları kuran ve bedelini kanıyla ödeyen o idi. Ama, yalnız Paris işçileri, hükümeti devirirken açıkça burjuva rejimini devirmek gâyesini güdüyorlardı. Fakat, onlar, kendi sınıflarıyla burjuvazi arasındaki fatal antagonizmanın bilincine ne kadar varmış olurlarsa olsunlar, henüz ne ülkenin ekonomik gelişmesi, ne de Fransız işçi kitlesinin entelektüel olgunluk derecesi, toplumun yeni baştan bir kuruluşunu mümkün kılacak seviyeye erişmişti. Bu nedenle, sonuçta, devrimin meyvalarını toplayan, kapitalist sınıf oldu. Öteki ülkelerde —İtalya'da, Almanya'da, Avusturya'da— işçiler, daha başlangıçtan itibaren, burjuvazinin iktidara gelmesine yardım etmekten başka bir şey yapmadılar. Fakat, hiçbir ülkede ulusal bağımsızlık olmadan burjuva hâkimiyeti olamaz. Bunun için, 1848 devriminin, o vakte kadar birlik ve bağım-

sızlıktan yoksun olan uluslara: İtalya'ya, Almanya'ya, Macaristan'a —birlik ve bağımsızlık getirmesi gerekiyordu. Şimdi sıra Polonya'dadır.

Böylece, 1848 devrimi, bir sosyalist devrim olmamakla beraber, sosyalist devrime giden yolu açmış, buna zemin hazırlamış oldu. Bütün ülkelerde büyük endüstrinin gelişip serpilmesine yol açmış olan burjuva rejimi, son kırk beş yıl içinde her yerde kalabalık, sıkıca kenetlenmiş ve kuvvetli bir proletarya meydana getirmiştir. Bu suretle, o, *Manifesto*'nun deyişiyle, kendi mezar kazıcılarını doğurmuştur. Ayrı ayrı her ulusun birlik ve bağımsızlığı kurulmadan, enternasyonal planda ne proletaryanın birliğini, ne de bu ulusların ortak gâyeler uğrunda barışçı ve bilinçli işbirliğini gerçekleştirmek mümkündür. İtalyan, Macar, Alman, Leh ve Rus işçilerinin, 1848 öncesinin politik şartları altında ortak bir enternasyonal hareketini şöyle bir düşünün!

Bunun için, 1848 savaşları boşuna yapılmamıştır. Bizi o devrim döneminden ayıran kırk beş yıl da boşuna geçmedi. Meyvalar olgunlaşıyor; ve benim bütün arzum, orijinalin yayımlanışı nasıl enternasyonal devrimin bir habercisi olduysa, bu italyanca çevirinin yayımlanışının da, öylece, İtalyan proletaryasının zafer müjdecisi olmasıdır.

Manifesto, kapitalizmin geçmişte oynamış olduğu devrimci role hakkını eksiksiz teslim eder. Tarihte ilk kapitalist ülke İtalya'dır. Feodal Ortaçağ'ın kapanıp, modern kapitalist çağın açılışı bir dev şahsiyette bulur ifadesini. Ortaçağ'ın son, modern çağın ilk şairi olan bu dev şahsiyet bir İtalyan'dır: Dante. Bugün de, 1300'de olduğu gibi, yeni bir tarih çağı açılıyor. Acaba İtalya, bize bu yeni çağın, proleterya çağının, doğuşunu ebedîleştirecek yeni bir Dante verecek mi?

F. Engels

LONDRA, 1 Şubat, 1893.

Yayımlandığı kitabın adı:
"Karlo Marx e Federico Engels,
İl Manifesto de Partido Comunista",
Milano 1893

Manifest

der

Kommunistischen Partei.

Veröffentlicht im Februar 1848.

Proletarier aller Länder vereinigt euch.

London.

Gedruckt in der Office der „Bildungs-Gesellschaft für Arbeiter"
von J. E. Burghard.
46, Liverpool Street, Bunhill Row.

Komünist Partisi Manifestosu'nun
ilk baskısının kapağı

KOMÜNİST PARTİSİ MANİFESTOSU (12)

Avrupa'da bir hayalet dolaşıyor: komünizm hayaleti. İhtiyar Avrupa'nın bütün güçleri: Papa ve Çar, Metternich ve Guizot, Fransız radikalleri ve Alman gizli polisi bu hayalete karşı bir sürek avı yapmak için aralarında bir kutsal ittifak kurmuş bulunuyorlar.

Hangi muhalefet partisi vardır ki, iktidardaki hasımları tarafından komünistlikle itham edilmiş olmasın? Ve yine hangi muhalefet partisi vardır ki, kendisinden daha ilerici muhalefet partilerine olduğu kadar, gerici hasımlarına da komünistlik damgası vurmasın?

Bundan şu iki sonuç çıkıyor:

1. Komünizm, daha şimdiden, bütün Avrupa devletlerince bir güç olarak kabul edilmektedir.

2. Komünistlerin, kendi görüşlerini, gâyelerini ve tandanslarını bütün dünyaya açıkça anlatmaları; komünizm hayaleti masalına, bizzat Parti'nin bir manifestosu ile karşı çıkmaları zamanı artık gelmiştir.

İşte bu amaçla, çeşitli ulusların komünistleri, Londra'da toplanmış ve İngiliz, Fransız, İtalyan, Flaman ve Danimarka dillerinde yayımlanmak üzere, aşağıdaki *Manifesto'yu* kaleme almışlardır.

I
BURJUVALAR VE PROLETERLER[1]

Bugüne kadar bütün toplumların tarihi[2] bir sınıf savaşları tarihidir.

[1]Burjuvazi derken, sosyal üretim araçlarının sahibi olup, ücretli iş istihdam eden modern kapitalistler sınıfı; proletarya derken de, kendilerine ait üretim araçları bulunmayan ve yaşamak için iş-güçlerini satmak zorunda olan modern ücretli işçiler sınıfı kastedilmektedir. *(Engels'in İngilizce 1888 edisyonuna koyduğu not.)*

[2]Daha doğrusu, bütün *yazılı* tarih. 1847'de, yazılı tarihten önceki sosyal organizasyonun tarihi, yani toplumun tarih öncesi, henüz hemen hemen hiç bilinmiyordu. O zamandan beri, Haxthausen, Rusya'da ortak toprak mülkiyetini keşfetti. Maurer, bunun, bütün Alman kavimlerinin tarihinde başlangıç noktası oluşturduğunu gösterdi ve, böylece, yavaş yavaş toprak mülkiyetine sahip köy komünotelerinin Hindistan'dan İrlanda'ya kadar her yerde toplumun ilkel şeklini teşkil ettiği veya etmiş olduğu keşfedildi. Nihayet, bu ilkel komünist toplumun yapısı, Morgan'ın, *gens'in* hakikî mahiyetini ve *kabile* içindeki yerini göste-

Hür insan ve köle, patricius ve pleb, senyör ve serf, lonca ustası[1] ve kalfa, kısacası, ezenler ve ezilenler, sürekli bir zıtlık içinde, bazen açık, bazen gizli olarak, aralıksız bir savaş sürdürmüşlerdir. Öyle bir savaş ki, her seferinde, ya toplumun bir devrimle baştanbaşa değişmesiyle, ya da savaşan sınıfların birlikte mahvıyla sona eriyordu.

Tarihin daha önceki devirlerinde, hemen her yerde, toplumun hiyerarşik bir organizasyon içinde olduğunu, sosyal durumların birbiri üzerinde kademe kademe yükseldiğini görürüz. Eski Roma'da patriciuslar, şövalyeler, plebler, köleler; Ortaçağ'da feodal senyörler, vasaller, lonca ustaları, kalfalar, çıraklar, serfler; ve bu sınıfların her birinde de ayrıca tâli birtakım kademeler vardır.

Feodal toplumun harabeleri üzerinde yükselen

---

ren kesin keşfi sayesinde en tipik şekliyle meydana çıkmış oldu. Bu ilkel komünotelerinin dağılmasıyla birlikte, toplum, birbirinden ayrı ve giderek birbirine zıt sınıflara bölünmeye başlar. Ben, bu dağılış sürecini: *Der Ursprug der Familie, des Privateigenthums und des Staats'da [Ailenin, özel mülkiyetin ve devletin kökeni]* (2. bas. Stuttgart 1886) göstermeye çalıştım. *(Engels'in ingilizce 1888 edisyonuna koyduğu not.)*

[1](Lonca [korporasyon] ustası, yani bir loncanın tam üyesi, lonca içinde bir usta, yoksa lonca reisi değil. *(Engels'in İngilizce 1888 edisyonuna koyduğu not (13).)*

modern burjuva toplumu, sınıf antagonizmalarını ortadan kaldırmadı; sadece, eskilerin yerine yeni sınıflar, yeni baskı ve ezgi şartları, yeni mücadele şekilleri koydu.

Bununla birlikte, devrimizin, yani burjuva devrinin, ayırt edici bir vasfı vardır: sınıf antagonizmalarını basitleştirmiştir. Tümüyle toplum, giderek iki büyük düşman kampa, doğrudan doğruya çatışan iki büyük sınıfa bölünüyor: burjuvazi ve proletarya.

Ortaçağ'ın serflerinden ilk şehirlerin imtiyazlı ahalisi doğdu; bu şehir ahalisinden de, burjuvazinin ilk unsurları çıkıp gelişti.

Amerika'nın keşfi, Ümit Burnu'ndan dolaşılması, yükselen burjuvaziye yeni bir faaliyet alanı açtı. Doğu Hindistan ve Çin pazarları, Amerika'nın kolonizasyonu, kolonilerle ticaret, mübadele araçlarının ve genel olarak emtianın çoğalması, ticarete, denizciliğe, endüstriye o vakte kadar görülmemiş bir hamle gücü verdi ve, dolayısıyla, dağılış halindeki feodal toplumun devrimci unsuruna hızla gelişme imkânı sağladı.

Eski feodal, ya da korporatif sınaî işletme tarzı, yeni pazarların açılmasıyla birlikte sürekli artan ihtiyaçları artık karşılayamaz olmuştu. Manüfaktür sistemi, onun yerini aldı. Lonca ustalarının yerine, sana-

yi orta burjuvazisi geçti; farklı loncalar arasındaki iş bölümü, tek tek atölyeler içindeki iş bölümü karşısında ortadan silindi.

Fakat, pazarlar durmadan gelişiyor, talep gittikçe artıyordu. Manüfaktür de artık yetmez oldu. O zaman, buhar ve makine, sınaî üretimde devrim yaptı. Modern büyük endüstri, manüfaktürün yerine geçti; manüfaktürcü orta burjuvazi, yerini endüstri milyonerlerine, hakikî endüstri orduları kumandanlarına, modern burjuvalara bıraktı.

Modern büyük endüstri, Amerika'nın keşfiyle elverişli bir zemine kavuşan dünya pazarını yarattı. Dünya pazarı da, ticaretin, denizciliğin, kara ulaşımının gelişmesine fevkalâde bir hız kazandırdı. Bu gelişme, bilmukabele, endüstrinin ilerleyişi üzerinde etkili oldu ve endüstri, ticaret, denizcilik, demiryolları geliştiği ölçüde burjuvazi de gelişip serpildi, sermayesini kat kat artırdı ve Ortaçağ'dan kalma bütün sınıfları geri plana itti.

Görüldüğü gibi, modern burjuvazinin kendisi de uzun bir gelişmenin, üretim ve ulaşım tarzlarında meydana gelen bir sıra devrimlerin ürünüdür.

Burjuvazinin geçirdiği evrimin her aşamasına, o aşamaya uygun düşen bir politik ilerleme eşlik ediyordu. Feodal despotizm altında ezilen sınıf,

komünlerde[1] kendi kendisini idare eden silâhlı topluluk; burada bağımsız şehir cumhuriyeti[2], şurada monarşizmin vergiye ve angaryaya tâbi "tiers etat"sı[3]; daha sonra, manüfaktür devrinde, yarı feodal veya mutlak monarşilerde, zadegâna karşı denge unsuru ve, genellikle, büyük monarşilerin kilit taşı olan burjuvazi, büyük endüstrinin ve cihan pazarının teessüsünden beri, nihayet, modern temsilî devlette politik iktidarı münhasıran kendi eline geçirmiş bulunmaktadır. Modern hükümet, burjuva sınıfının müşterek işlerini yöneten bir heyetten başka bir şey değildir.

Burjuvazi, tarihte çok büyük bir devrimci rol oynadı.

[1]Fransa'da, doğuş halindeki şehirlere, bunlar henüz feodal senyörlerinden yerel yönetim otonomisini ve "Tiers Etat" sıfatıyla politik haklarını koparmadan önce de "komün" adı verilirdi. Burada, burjuvazinin ekonomik gelişmesi için genellikle İngiltere, politik gelişmesi için de Fransa tipik ülke olarak ele alınmıştır. *(Engels'in ingilizce 1888 edisyonuna koyduğu not.*

İtalya'da ve Fransa'da şehirliler, feodal senyörlerinden otonom yönetim yolunda ilk haklarını satın aldıktan, ya da zorla elde ettikten sonra, kendi şehir topluluklarına bu adı veriyorlardı. *(Engels'in Almanca 1890 edisyonuna koyduğu not.)*

[2]İngilizce 1888 edisyonunda, "bağımsız şehir cumhuriyeti" sözünden sonra: (İtalya'da ve Almanya'da olduğu gibi). (Ed.)

[3]İngilizce 1888 edisyonunda, "vergiye ve angaryaya tâbi tiers état" sözünden sonra: (Fransa'da olduğu gibi).

Burjuvazi, iktidarı ele geçirdiği her yerde feodal, patriyarkal ve şairane ilişkileri ayaklar altına aldı. İnsanı "tabiî üstlerine" bağlayan çeşitli karmaşık bağları merhametsizce kopardı ve insanla insan arasında çırılçıplak kişisel menfaatten, taş gibi hissiz "peşin para hesabı"ndan başka bir bağ bırakmadı. Dinî vecdi, şövalyeliğe has ruh coşkunluğunu, küçük burjuva duygusallığını bencil hesabîliğin soğuk sularında boğdu. İnsan haysiyetini basit bir mübadele değeri haline getirdi; büyük fedakârlıklar pahasına elde edilmiş birçok özgürlüklerin yerine bir tek amansız özgürlüğü, ticaret özgürlüğünü koydu. Kısaca, dinî ve siyasî illüzyonlarla örtülü sömürünün yerine, açık, hayâsız, dolaysız, haşin sömürüyü geçirdi.

Burjuvazi, o zamana kadar el üstünde tutulan, saygıyla bakılan bütün meslekleri kutsal hâlelerinden sıyırdı; hekimi, hukukçuyu, rahibi, şâiri, bilgini ücretli işçileri sırasına kattı.

Burjuvazi, aile ilişkilerinin büründüğü duygusallık tülünü yırttı ve bunları basit parasal ilişkiler derekesine indirdi.

Burjuvazi, reaksiyonerlerde hayranlık uyandıran Ortaçağ'a özgü kaba kuvvet gösterisinin, doğal tamamlayıcısını en koyu tembellikte bulduğunu ispat etti. İnsan faaliyetinin nelere kadir olduğunu ilk kez

o gösterdi: Mısır ehramlarından, Roma su kemerlerinden, gotik katedrallerden çok daha üstün hârikalar yarattı; kavimlerin göçlerini, Haçlı Seferleri'ni gölgede bırakan seferler düzenledi.

Burjuvazi, üretim âletlerini ve dolayısıyla üretim tarzını ve yine dolayısıyla bütün sosyal ilişkileri durmadan devrimleştirmeden varlığını sürdüremez. Oysa, tam tersine, eski üretim tarzının olduğu gibi muhafazası, daha önceki bütün sanayici sınıfların başlıca varlık şartı idi. Üretim şartlarının devrimleşmesi, tekmil sosyal sistemin aralıksız sarsılışı, bu sürekli çalkantı ve güvensizlik, burjuvazi devrini bütün önceki devirlerden ayırır. Bütün gelenekselleşmiş ve kalıplaşmış sosyal ilişkiler, peşlerinde vaktiyle itibar ve saygı gören birtakım inanışlar ve fikirler topluluğu ile birlikte çözülüp dağılır; bunların yerine geçen yeni sosyal ilişkiler ise, daha durup oturmak imkânını bile bulamadan köhneleşir. Sağlam ve devamlı ne varsa bir duman gibi dağılıp gider, kutsal sayılan her şey kutsallığını kaybeder ve, nihayet, insanlar kendi hayat şartlarını ve aralarındaki ilişkileri daha açık bir görüşle incelemek zorunda kalırlar.

Burjuvazi, ürünleri için gittikçe daha geniş pazarlar bulmak ihtiyacının itişiyle, bütün dünyayı istilâ

eder. Onun her yere girmesi, her yere yerleşmesi, her yerle bağlantı kurması lâzımdır.

Burjuvazi, cihan pazarını sömürmesi dolayısıyla, bütün ülkelerin üretimine kozmopolit bir karakter verdi. Reaksiyonerleri ümitsizlik ve yeis içinde bırakarak, endüstriyi, dayandığı ulusal temelden yoksun kıldı. Eski ulusal endüstriler ya yıkıldılar, ya da yıkılmak üzeredirler. Bunların yerini, bütün uygar uluslar için kabulü bir ölüm kalım meselesi olan yeni endüstriler; artık yalnızca yerli ham maddeleri değil, en uzak bölgelerden gelme ham maddeleri kullanan ve ürünleri yalnız ülke içinde değil, fakat yeryüzünün her köşesinde tüketilen endüstriler aldı. Ulusal üretimle karşılanan eski ihtiyaçların yerine, karşılanmaları için en uzak ülkelerin ve iklimlerin ürünlerine lüzum gösteren yeni ihtiyaçlar doğdu. Kendi kendilerine yeten eyaletlerin ve ulusların eski münzevîliği, yerini evrensel ilişkilere, ticarete, ulusların evrensel karşılıklı bağlılığına bıraktı. Bu, yalnız maddî ürünler için değil, entelektüel ürünler için de böyledir. Bir ulusun yarattığı entelektüel eserler, bütün ulusların ortak malı oluyor. Dar görüşlülük ve dışlayıcılık, bir ulus için gittikçe imkânsızlaşmakta ve birçok ulusal ve yerel edebiyattan bir dünya edebiyatı meydana gelmektedir.

Bütün üretim âletlerinin hızla daha mükemmel hale gelmesi ve ulaşım vasıtalarının son derece gelişmesi sayesinde, burjuvazi en barbar ulusları bile uygarlık seli içine sürüklemektedir. Ürettiği metaların ucuzluğu, bütün Çin sedlerini yerle bir eden, yabancılara karşı düşmanlıkta en inatçı barbarları bile dize getiren bir ağır topçu gücü mesabesindedir. Burjuvazi, bütün ulusları yok olmaktan kurtulmak için burjuva üretim tarzını kabul etmek zorunda bırakır; onları, uygarlık dediği şeyi uygulamaya, yani burjuvalaşmaya zorlar. Kısaca, kendi suretinde bir dünya yaratır.

Burjuvazi köyü kentin hâkimiyeti altına soktu. Muazzam kentler yarattı. Kent nüfusunu köy nüfusu aleyhine olarak fevkalâde arttırdı ve, böylelikle, nüfusun büyük bir kısmını köy hayatının eblehleştirici havasından kurtardı. Burjuvazi, köyü kente, barbar ya da yarı barbar ulusları uygar uluslara bağımlı kıldığı gibi, köylü ulusları da burjuva uluslara, Doğu'yu Batı'ya bağımlı kıldı.

Burjuvazi, üretim araçlarının, mülkiyetin ve nüfusun dağınıklığını gitgide ortadan kaldırmaktadır. Burjuvazi, nüfusu bir araya topladı. Üretim araçlarını santralize etti ve mülkiyetin az ellerde toplanmasına yol açtı. Bu değişikliklerin zorunlu sonucu siyasî

santralizasyon oldu. Bağımsız, ya da birbirlerine gevşek bir şekilde bağlı olan, menfaatleri, kanunları, hükümetleri, gümrük tarifeleri farklı eyaletler, *tek* bir hükümeti, *tek* bir kanun sistemi, *tek* bir ulusal sınıf menfaati, *tek* bir sınırı ve gümrük tarifesi olan *tek* bir ulus halinde birleştiler.

Burjuvazi, henüz ancak bir asrı bulan sınıf egemenliği sırasında, bütün geçmiş nesillerden daha çok ve daha heybetli üretim güçleri yarattı. Tabiat güçlerinin insana tâbi kılınması, maşinizm, kimyanın sanayiye ve tarıma uygulanması, buharlı gemiler, şimendiferler, elektrikli telgraf, el değmemiş koskoca kıtaların ekilip biçilir hale getirilmesi, nehirlerin seyrüsefere açılması, topraktan fışkırırcasına beliren iskân bölgeleri —sosyal emeğin bağrında bu derece azametli üretim güçleri saklı bulunduğu, acaba daha önce hangi yüzyılda tahmin edilebilirdi?

Böylece, şunları görmüş bulunuyoruz: burjuvazinin, zemini üzerinde doğup geliştiği üretim ve mübadele araçları, feodal toplumun bağrında meydana gelmiştir. Bu üretim ve mübadale araçlarının belli bir gelişme derecesinde, feodal toplumun üretimini ve mübadelelerini içinde yürüttüğü şartlar, tarımın ve manüfaktürün feodal organizasyonu, tek kelimeyle feodal mülkiyet ilişkileri, artık tam bir

gelişme halinde bulunan üretim güçleriyle uyuşur olmaktan çıkıolar. Bu ilişkiler, üretimi kolaylaştıracak yerde, artık onu engelliyorlardı; birer zincir haline gelmişlerdi. Bu zincirlerin kırılması gerekiyordu ve de kırıldılar[1].

Onların yerinde, serbest rekabet ve buna uygun düşen bir sosyal ve politik yapı ile burjuva sınıfının ekonomik ve politik hâkimiyeti yükseldi.

Halen gözlerimizin önünde buna benzer bir hareket cereyan etmektedir. Kendine özgü üretim, mübadele ve mülkiyet ilişkileriyle modern burjuva toplumu, bunca güçlü üretim ve mübadele araçları yaratmış olan bu toplum, çağırdığı cinlere hükmünü geçiremez duruma düşen sihirbaza benziyor. Onlarca yıldan beri sanayi ve ticaret tarihi, modern üretim güçlerinin, modern üretim ilişkilerine karşı, burjuvazinin varlık ve hâkimiyet şartlarını oluşturan mülkiyet rejimine karşı isyanı tarihidir. Bu konuda, periyodik tekrarlarıyla bütün burjuva toplumunun varlığını gittikçe daha fazla tehlikeye sokan ticarî krizleri zikretmek yeter. Bu krizlerde, yalnız mevcut ürünlerin değil, aynı zamanda, daha önce yaratılmış üre-

[1]Bu iş, Fransa'da ve Avrupa'nın büyük bir kısmında, Fransız Devrimi ve Napoléon savaşları sayesinde oldu (1789-1815). (Ed.)

tim güçlerinin büyük bir kısmı da periyodik bir şekilde mahva uğramaktadır. Başka herhangi bir devirde bir garabet ve mantıksızlık olarak görülebilecek bir âfet: aşırı üretim âfeti, toplumun üzerine çöküyor. Toplum, birden, kendisini bir süre için bir barbarlık hali içine atılmış buluyor. Sanki bir kıtlık, bir topyekûn imha savaşı onun bütün geçim vasıtası kaynaklarını kurutmuştur: sanayi ve ticaret yok olmuş gibidir. Peki niçin? Çünkü, toplum, çok fazla uygarlığa, çok fazla geçim vasıtasına, çok fazla sanayiye, çok fazla ticarete sahiptir. Toplumun elindeki üretim güçleri artık burjuva mülkiyet rejiminin gelişmesine yardım etmemektedir. Tam tersine, bu üretim güçleri, burjuva mülkiyet rejimi için çok güçlü bir hale gelmişlerdir. Bu yüzden, bu rejim, üretim güçleri için bir engel teşkil etmektedir. Ve, sosyal üretim güçleri bu engeli aştıkça, her defasında, bütün burjuva toplum düzenini altüst etmekte, burjuva mülkiyetinin varlığını tehlikeye sokmaktadır. Burjuva toplum sistemi, bu sistem içinde yaratılan servetleri içinde barındıramayacak kadar daralmıştır. Burjuvazi bu krizleri nasıl atlatıyor? Bir yandan, üretim güçlerini kitlevî bir şekilde cebren imha ederek; öbür yandan, yeni yeni pazarlar fethedip, eskilerin sömürülmesine germi vererek. Bu nereye varır? Daha

genel ve daha yıkıcı krizlere zemin hazırlamaya ve bu krizlerin önlenmesi imkânlarının azalmasına.

Burjuvazinin feodaliteyi yıkmakta kullandığı silâhlar, bugün burjuvazinin kendisine karşı dönüyor.

Fakat, burjuvazi, yalnız kendisine ölümü getirecek olan silâhları imâl etmekle kalmadı; bu silâhları kullanacak olan insanları —modern işçileri, *proleterleri* de meydana getirdi.

Burjuvazinin, yani sermayenin gelişmesine paralel olarak, proletarya, yani ancak iş bulmak şartıyla yaşayabilen ve yine ancak emekleri sermayeyi arttırmaya yaradığı ölçüde iş bulabilen modern işçi sınıfı da gelişip serpilir. Kendilerini her gün yeniden satmak zorunda olan bu işçiler, başka herhangi bir ticaret eşyası gibi birer metadırlar ve, bu itibarla, rekabetin bütün cilvelerine, piyasanın bütün dalgalanmalarına mâruz durumdadırlar.

Makinelerin geniş çapta kullanılmaya başlanması ve iş bölümü nedeniyle, işçilerin emeği, her türlü kişisel karakterini ve dolayısıyla, işçinin gözünde bütün çekiciliğini kaybetmiştir. İşçi, makinenin basit bir aksesuarı haline gelmiştir. Ondan istenen en basit, en yeknesak, en çabuk öğrenilen işlemdir. Bu yüzden, bugün bir işçinin bedeli, hemen hemen, onun kendi geçimini sağlamak ve neslini sürdürmek

için muhtaç olduğu şeylerin bedelinden ibarettir. Oysa, işin fiyatı(14) herhangi bir metaın fiyatı gibi, onun üretim bedeline eşittir. Şu halde, iş ne kadar dayanılmaz hale gelirse, ücretler o kadar düşüyor demektir. Hattâ, maşinizmin ve iş bölümünün geliş-mesiyle birlikte, iş saatlerinin artması, belli bir süre içinde istenen işin çoğalması, ya da makinelerin daha hızlı işletilmesi, vs. dolayısıyla işin yükü daha da ağırlaşır.

Modern sanayi, patriyarkal ustanın küçük atölyesini, sanayi kapitalistinin büyük fabrikası haline getirir. Fabrikaya yığılan işçi kitleleri, âdeta askerî bir disiplin altına sokulurlar. Bu işçiler, sanayi ordusunun basit birer neferi gibi, tam bir subay ve astsubay gözetimi altında tutulurlar. Onlar, yalnız burjuva sınıfının, burjuva devletinin köleleri olmakla kalmazlar, aynı zamanda her gün, her saat makinenin, ustabaşının ve, özellikle, şahsen fabrika sahibi burjuvanın da kölesidirler. Bu despotizm, kendisi için biricik gâyenin kâr olduğunu açıkça ilân ettiği ölçüde daha aşağılık, daha tiksindirici, daha dayanılmaz olur.

İş ne kadar az beceri ve güç isterse, yani modern endüstri ne kadar gelişmiş ise, erkek işçinin yerini o oranda kadın ve çocuk işi alır. İşçi sınıfı için yaş ve cinsiyet farkının artık hiçbir önemi yoktur. Sade-

ce, fiyatı yaşa ve cinsiyete göre değişen iş âletleri vardır.

İşçi, fabrikatörün sömürüsüne uğrayıp ücretini aldı mı, bu kez de burjuvaziye ait başka unsurların —ev sahibi, esnaf, tefeci vs.— pençesine düşer.

Eski orta sınıfların bütün alt tabakaları —küçük sanayiciler, küçük tüccarlar, esnaf ve zanaatkârlar ve köylüler— bir yandan zayıf sermayeleri büyük sanayi prosedelerini kullanmalarına elvermediği ve bu yüzden büyük kapitalistlerle rekabetlerinde yenik düştükleri için; öbür yandan da, teknik becerileri yeni üretim prosedeleri karşısında değerini kaybettiği için, proletarya saflarına dökülürler. Böylece, proletarya, efradını halkın bütün sınıflarından devşirir.

Proletarya, gelişmesi sırasında çeşitli aşamalardan geçer. Onun burjuvaziye karşı mücadelesi, doğuşu ile birlikte başlar.

Önce tek tek işçiler tarafından, sonra aynı bir fabrikanın işçileri tarafından, nihayet aynı bir bölgede aynı bir sanayi koluna mensup işçiler tarafından, kendilerini doğrudan doğruya sömüren burjuvaya karşı mücadele başlatılır. İşçiler, yalnız burjuva üretim ilişkilerine hücum etmekle kalmazlar; hücumlarını bizzat üretim âletlerine de çevirirler; kendi

emekleriyle rekabet eden yabancı emtiayı imha ederler, makineleri kırarlar, fabrikaları yakarlar ve Ortaçağ zanaatkârının artık kaybolmuş durumunu zor gücüyle geri getirmeye çalışırlar.

Bu aşamada, proletarya, henüz ülkenin dört bir yanına dağılmış ve rekabetin parçaladığı bir yığın oluşturur. İşçiler, bazen yekvücut bir kitle teşkil etmek üzere biraraya gelseler bile, bu, henüz onların kendi aktif birleşmeleri sonucu olmayıp, siyasî gâyelerine erişebilmek için tekmil proletaryayı harekete geçirmek mecburiyetinde olan ve henüz bir süre için bunu yapabilecek güce sahip bulunan burjuvaziyle birleşmeleri sonucudur. Bunun için, bu aşamada proleterler, kendi düşmanlarıyla değil, fakat düşmanlarının düşmanlarıyla, yani mutlak monarşi kalıntılarıyla, toprak sahipleriyle, sanayici olmayan burjuvalarla, küçük burjuvalarla mücadele ederler. Bütün tarihî hareket böylece burjuvazinin elinde toplanır: bu şartlar içinde kazanılan her zafer, burjuvazinin bir zaferidir.

Lâkin, endüstrinin gelişmesiyle birlikte proletarya yalnız sayıca artmakla kalmaz, aynı zamanda daha büyük kitleler halinde bir araya toplanır; gücü artar ve gücünün daha çok bilincine varır. Makine, emekte her türlü farkı ortadan kaldırıp, hemen her yerde

ücretleri aynı düşük seviyeye indirdikçe, proleterlerin menfaatleri ve hayat şartları arasında gitgide bir eşitlik kurulur. Burjuvalar arasında artan rekabet ve bunun doğurduğu ticarî krizler yüzünden, işçilerin ücretleri gittikçe daha istikrarsızlaşır. Makinelerin sürekli bir şekilde ve artan bir hızla daha mükemmel bir hale gelmesi, işçilerin durumunu gittikçe daha güvensizleştirir; işçi ile burjuva arasındaki çatışmalar, giderek iki sınıf arasında çatışmalar halini alır. İşçiler burjuvalara karşı koalisyonlar[1] kurmaya başlarlar; ücretlerini korumak için birleşirler; hattâ, ilerideki muhtemel ayaklanmalara hazırlık olmak üzere, kalıcı dernekler kurmaya kadar giderler. Mücadele, yer yer, isyan şekline bürünür.

Bazen zaferi işçiler kazanır, ama bu geçici bir zaferdir. Mücadelenin gerçek meyvası, işçilerin o an kazandıkları başarıdan çok, aralarında gittikçe artan dayanışmadır. Modern endüstrinin meydana getirdiği ve ayrı ayrı yerlerdeki emekçilerin birbirleriyle temas kurmalarını mümkün kılan gelişmiş komünikasyon araçları, bu dayanışmayı büsbütün kolaylaştırır. Ve bu temas, hepsi de aynı karakteri haiz birçok mahallî mücadeleyi, tek merkezden idare edilen bir ulusal

[1]İngilizce 1888 edisyonunda "koalisyonlar" kelimesinden sonra: "(trade-unionlar)" (Ed.)

sınıf mücadelesi haline getirmeye yeter. Fakat, her sınıf mücadelesi bir siyasî mücadeledir. Ve, Ortaçağ burjuvalarının, düzensiz kara yollarıyla aralarında ancak yüzlerce yılda kurabildikleri birliği, modern proleterler demiryolları sayesinde birkaç yılda gerçekleştiriverirler.

Proletaryanın sınıf halinde ve, dolayısıyla, siyasî parti halinde organizasyonu, işçilerin kendi aralarındaki rekabet yüzünden durmadan parçalanıp dağılırsa da, yine durmadan ve her seferinde daha güçlü, daha sağlam ve daha kudretli bir şekilde yeniden doğar. Bu organizasyon, burjuvazinin kendi içindeki ayrılıklardan yararlanarak, onu, işçi sınıfının bazı menfaatlerini yasal haklar olarak kabul etmek zorunda bırakır: İngiltere'de on saatlik iş kanununun kabul edilmesinde olduğu gibi...

Eski toplumun bağrında meydana gelen çatışmalar, genellikle, proletaryanın gelişmesini çeşitli yollardan kolaylaştırır. Burjuvazi sürekli bir savaş hali içinde yaşar. Önce aristokrasiye, sonra bizzat burjuvazinin çıkarları sanayideki ilerlemelerle uyuşmayan kısımlarına ve, nihayet, her zaman için, bütün yabancı ülkeler burjuvazisine karşı bir savaştır bu. Bütün bu savaşlar sırasında burjuvazi, proletaryaya başvurmak, ondan yardım istemek ve, bu suretle, onu siyasî harekete çek-

mek mecburiyetinde kalır. Ve, böyle yapmakla, o, kendi eğitim nosyonlarını[1] proletaryanın hizmetine sunmuş; başka bir deyişle, onun eline, bizzat burjuvaziye karşı mücadelede kullanılacak silâhlar vermiş olur.

Bundan başka, görmüş olduğumuz gibi, hâkim sınıfın bazı fraksiyonları, endüstrinin kaydettiği ilerlemeler dolayısıyla proletarya saflarına dökülürler ya da, hiç olmazsa, hayat şartlarının tehlikeye girdiğini görürler. Burjuvazinin bu kısımları da proletaryaya yeni yeni aydınlanma ve gelişme unsurları kazandırır.

Nihayet, sınıf mücadeleleri kesin anına yaklaştığında, hâkim sınıfın, bütün eski toplumun dağılış süreci öyle şiddetli ve keskin bir hal alır ki, hâkim sınıfın küçük bir fraksiyonu ondan ayrılarak, devrimci sınıfa, özünde geleceği taşıyan sınıfa katılır. Evvelce nasıl soyluların bir bölümü burjuvazinin saflarına geçtiyse, günümüzde de burjuvazinin bir bölümü, özellikle, tarihî hareketi tümüyle teorik bir şekilde kavrayabilecek seviyeye erişmiş bir kısım burjuva ideologları, proletaryanın saflarına geçmek-

[1](İngilizce 1888 edisyonunda, "kendi eğitim nosyonlarını" yerine: "kendi siyasî ve genel eğitim nosyonlarını" deniliyor. (Ed.)

tedirler.

Bugün burjuvazinin karşısında yer alan sınıflar içinde gerçekten devrimci tek sınıf, proletaryadır. Öteki sınıflar, büyük endüstrinin karşısında çöker ve yok olurlar. Proletarya ise, tam tersine, büyük endüstrinin en hâlis ürünüdür.

Orta sınıflar, yani küçük sanayiciler, küçük tüccarlar, zanaatkârlar, köylüler, burjuvaziye karşı mücadele ederler, çünkü burjuvazi onların orta sınıf olarak varlığını tehdit eden bir tehlikedir. Bu nedenle, bu sınıflar devrimci değil, muhafazakâr, hattâ gericidirler, çünkü tarihin çarkını geriye çevirmek isterler; ve eğer devrimci bir davranış gösterecek olurlarsa, bu, sırf proletarya saflarına dökülmekten korktukları içindir. Böylece, bunlar, şimdiki menfaatlerini değil, gelecekteki menfaatlerini korurlar; bunun için, kendi görüş noktalarını bırakarak proletaryanın görüş noktasında yer alırlar.

Lumpen proletaryaya, bu sosyal haşarata gelince, eski toplumun en aşağı tabakalarının bu âtıl ve kokuşmuş tortusu, bir proleter devriminde bazen hareketin içine sürüklenebilir. Fakat, hayat şartları dolayısıyla, o, daha ziyade, irticaın entrikalarına satılık âlet olma eğilimindedir.

Eski toplumun hayat şartları, proletaryanın hayat

şartlarında daha şimdiden ortadan kalkmış bulunuyor. Proleterin mülkü yoktur; karısı ve çocuklarıyla ilişkileri burjuva aile ilişkilerine hiç benzemez; İngiltere'de olduğu gibi Fransa'da da, Amerika'da olduğu gibi Almanya'da da aynı olan modern sanayi emeği, modern sermaye köleliği, proleteri her türlü ulusal karakterden soyar. Kanun, ahlâk, din onun gözünde hep gerisinde birtakım burjuva menfaatleri gizli olan birtakım burjuva bâtıl inançlarından başka bir şey değildir.

Geçmişte hâkimiyeti ele geçiren sınıfların hepsi de, toplumu kendi temellük ediş tarzlarına tâbi kılarak durumlarını sağlama bağlamaya çalışmışlardır. Proleterler ise, sosyal üretim güçleri üzerindeki bugünkü temellük tarzını ortadan kaldırmadan ve, dolayısıyla, aynı zamanda, bugüne kadar gelmiş her türlü temellük tarzına son vermeden bu üretim güçleri üzerinde hâkimiyet kuramazlar. Proleterlerin koruyacakları, kendilerine ait hiçbir şeyleri yoktur: onların görevi geçmişe ait her türlü özel garantiyi, her türlü özel güvenceyi yıkmaktır.

Şimdiye kadar tarihteki bütün hareketler, azınlıklar tarafından, ya da azınlıkların çıkarına yapılmış hareketlerdir. Proletarya hareketi ise, muazzam çoğunluğun, yine muazzam çoğunluk çıkarına spon-

tane hareketidir. Şimdiki toplumun alt tabakası olan proletarya, resmî toplumu oluşturan tabakaların üst yapısını tümüyle berhava etmeden kalkınıp doğrulamaz.

Proletaryanın burjuvaziye karşı mücadelesi, içeriği itibariyle değilse de, şekli itibariyle önce millî bir mücadeledir. Çünkü, her ülkenin proletaryası, şüphesiz önce kendi burjuvazisiyle hesaplaşmak mecburiyetindedir.

Proletaryanın gelişme seyri safhalarını ana hatlarıyla belirtirken, bugünkü toplumun bağrında az ya da çok gizli bir şekilde cereyan eden sivil savaşın tarihini, bu savaşın açık bir devrim şeklinde patlak vereceği ve proletaryanın burjuvaziyi şiddetle yıkarak kendi hâkimiyetini kuracağı âna kadar izlemiş olduk.

Gördüğümüz gibi, bütün geçmiş toplumlar, ezen ve ezilen sınıflar arasındaki antagonizma üzerine kurulmuştur. Fakat, bir sınıfı ezmek için ona, hiç olmazsa, kölece varlığını sürdürmesini mümkün kılacak hayat şartlarının sağlanabilmesi lâzımdır. Serflik sisteminde, serf, bir komün üyesi olmanın yolunu bulabiliyordu; nasıl ki, feodal mutlakiyet boyunduruğu altındaki küçük-burjuva *(Kleinbürger)* da, burjuva sırasına yükselmeyi başarabiliyordu.

Modern işçi ise, aksine, endüstrinin ilerlemesiyle yükselecek yerde gittikçe daha aşağı derekelere, kendi sınıfının hayat şartlarının bile altına iniyor. İşçi sefalete düşüyor ve poperizm nüfusun ve servetin çoğalmasından daha büyük bir hızla artıyor. Şu halde, burjuvazinin, artık toplumda yönetici sınıf vazifesi görmekten ve kendi sınıfına özgü yaşama şartlarını yüce kanun olarak topluma kabul ettirmekten âciz olduğu meydandadır. Burjuvazi, artık hâkimiyetini sürdüremez; sürdüremez, çünkü artık kölesine, köleliğine uygun bir hayat sağlamak gücüne sahip değildir; ve kölesinin öyle bir derekeye düşmesine göz yumuyor ki, ona kendisini besletmek şöyle dursun, kendisi onu beslemek zorunda kalıyor. Toplum, artık burjuvazinin hâkimiyeti altında yaşayamaz, yani başka bir deyişle burjuvazinin varlığı, bundan böyle toplumun varlığıyla uyuşur olmaktan çıkmıştır.

Burjuva sınıfı için var olmanın ve hâkimiyetin esas şartı, servetlerin özel kişilerin elinde birikmesi, sermayenin oluşması ve çoğalmasıdır. Sermayenin varlık şartı ise, ücretli işçiliktir. Ücretli işçilik, sırf işçiler arasında rekabete dayanır. Endüstrinin, burjuvazinin irade dışı ve pasif önderliğinde ilerlemesi, işçilerin birbirleriyle rekabetten doğan izolasyonu yerine, onların dernekler aracılığıyla devrimci birli-

ğini koyar. Böylece, büyük endüstrinin gelişmesi, burjuvazinin kendi üretim ve temellük sistemini üzerine bina ettiği zemini, onun ayakları altından çekip almaktadır. Burjuvazinin çöküşü kadar, proletaryanın zaferi de önlenemez.

II
PROLETERLER VE KOMÜNİSTLER

Komünistlerin, bütünüyle proletarya karşısındaki durumu nedir?

Komünistler, öteki işçi partilerinden ayrı, bunlara karşı bir parti oluşturmazlar.

Komünistler, bütünüyle proletaryanın menfaatleri dışında ve bunlardan ayrı menfaatlere sahip değildirler.

Komünistler, işçi hareketini kendi istedikleri kalıba sokacak özel prensipler[1] ileri sürmezler.

Komünistler, öteki işçi partilerinden ancak iki noktada ayrılırlar:

1. Komünistler, proleterlerin çeşitli millî mücade-

[1]İngilizce 1888 edisyonunda, "özel prensipler" yerine "sekter prensipler" deniliyor. (Ed.)

lelerinde, milliyetle ilgili olmayan ve bütün proletarya için ortak olan menfaatleri öne çıkarırlar ve özellikle bunlara önem verirler.

2. Komünistler, proleterlerle burjuvalar arasındaki mücadelenin çeşitli safhalarında, daima ve her yerde, bütün hareketin menfaatlerini temsil ederler.

Demek oluyor ki, komünistler, pratik bakımdan, bütün ülkelerin işçi partilerinin en kararlı fraksiyonu, bütün diğerlerini peşinde sürükleyen fraksiyonudur[1]. Teorik bakımdan ise, komünistler, proletaryanın geri kalan kısmına oranla, proleter hareketinin şartları, gidişatı ve genel gâyeleri hakkında açık bir anlayışa erişmiş olmak avantajına sahiptirler.

Komünistlerin yakın gâyesi, bütün işçi partilerininkiyle aynıdır: proleterlerin bir sınıf halinde teessüsü, burjuva hâkimiyetinin yıkılması, siyasî iktidarın proletarya tarafından ele geçirilmesi.

Komünistlerin teorik görüşleri, hiç de dünyayı düzeltme heveslisi şu ya da bu reformcu tarafından icat, ya da keşfedilmiş fikirlere, prensiplere dayanmaz.

Bu görüşler, bilfiil var olan bir sınıf mücadelesinin, gözlerimiz önünde cereyan eden bir tarih hare-

[1]İngilizce 1888 edisyonunda, "bütün diğerlerini peşinde sürükleyen fraksiyonudur" yerine: "en ileri fraksiyonudur" deniliyor. (Ed.)

ketinin gerçek şartlarının genel ifadesinden başka bir şey değildir. Komünizmin ayırt edici özelliği, şimdiye kadar var olmuş mülkiyet ilişkilerinin ortadan kaldırılması değildir.

Tarih boyunca mülkiyet rejimi, sürekli değişikliklere, sürekli transformasyonlara uğramıştır.

Örneğin, Fransız devrimi, feodal mülkiyeti ortadan kaldırıp, bunun yerine burjuva mülkiyetini koymuştur.

Komünizmin ayırt edici özelliği, genel olarak mülkiyetin ortadan kaldırılması değil, burjuva mülkiyetinin ortadan kaldırılmasıdır.

İmdi, bugünkü özel mülkiyet, yani burjuva mülkiyeti, sınıf antagonizmalarına, birtakım insanların başka birtakım insanlar tarafından[1] sömürülmesine dayanan üretim ve temellük tarzının en son ve en tam ifadesidir.

Bu anlamda, komünistlerin teorisi şu bir tek formülle özetlenebilir: *özel mülkiyetin ilgası.*

Biz komünistler, insanın kendi emek ürünü olarak şahsen elde ettiği mülkiyeti; her türlü bireysel özgürlüğün, faaliyetin ve bağımsızlığın temeli ola-

[1]İngilizce 1888 edisyonunda, "birtakım insanların, başka birtakım insanlar tarafından" yerine "çoğunluğun azınlık tarafından" deniliyor. (Ed.)

rakılân edilen mülkiyeti ortadan kaldırmayı istemekle eleştiriliyoruz.

Kişisel emek ve meziyetle edinilmiş mülkiyet! Bununla, burjuva mülkiyetinden önceki mülkiyet şekli, yani küçük-burjuva, küçük köylü mülkiyeti mi kastediliyor? Bu mülkiyet şeklini ortadan kaldırmamıza gerek yok: endüstrinin ilerlemesi, bunu zaten büyük ölçüde ortadan kaldırmıştır ve hâlâ da kaldırmaktadır.

Yoksa, bununla, bugünkü özel mülkiyet, yani burjuva mülkiyeti mi kastediliyor?

İyi ama, ücretli iş, proletarya için mülkiyet yaratıyor mu? Asla! Ücretli iş, sermayeyi yaratıyor, yani ücretli işi sömüren ve ancak yeniden sömüreceği daha fazla ücretli iş meydana getirmek şartıyla çoğalabilen mülkiyeti... Mülkiyet, bugünkü şekliyle şu iki antinomik kutup arasında hareket etmektedir: Sermaye ve emek. Şimdi bu antinominin iki kutbunu inceleyelim.

Kapitalist olmak demek, üretimde yalnız kişisel değil, aynı zamanda sosyal bir mevki işgal etmek demektir. Sermaye kolektif bir üründür: o, ancak birçok bireyin ve hattâ, son tahlilde, bütün bireylerin, bütün toplum üyelerinin ortak faaliyetiyle harekete getirilebilir.

Bu halde, sermaye kişisel bir güç değil, sosyal bir güçtür.

Bunun için, sermaye toplumun bütün bireylerine ait ortak mülkiyet haline getirildiği zaman, kişisel bir mülkiyet ortak mülkiyet haline gelmiş olmaz. Değişen, sadece, mülkiyetin sosyal karakteridir. Mülkiyet sınıfsal karakterini kaybetmiş olur.

Ücretli işi alalım.

Ücretli işin ortalama fiyatı, asgarî ücrettir, yani işçinin işçi olarak hayatını sürdürebilmesi için zorunlu geçim vasıtalarının toplam miktarıdır. Dolayısıyla, işçinin emeğiyle elde ettiği şey, ancak yoksul varlığını sürdürmesine ve bu varlığı üretip çoğaltmasına yetecek kadardır. Biz emek ürünlerinin bu türlü kişisel temellükünü, insan hayatının muhafazası ve üretilip çoğaltılması için elzem olan bu temellük tarzını asla ortadan kaldırmak niyetinde değiliz, çünkü bu temellük tarzı başkalarının emeği üzerinde hâkimiyet kurmaya yarayan herhangi bir net kâr bırakmaz. Bizim istediğimiz, işçinin ancak sermayeyi arttırmak için ve yalnız hâkim sınıfın menfaatleri gerektirdiği ölçüde yaşamasını mümkün kılan bu temellük tarzının bu sefil karakterini ortadan kaldırmaktır.

Burjuva toplumunda canlı emek, biriktirilmiş emeği arttırmaya yarayan bir araçtan başka bir şey değil-

dir. Komünist toplumda ise, biriktirilmiş emek ancak işçilerin hayatına refah, zenginlik ve güzellik vermeye yarayan bir araçtır.

Bunun için, burjuva toplumunda geçmiş, şimdiye; komünist toplumda ise şimdi, geçmişe hükmeder. Burjuva toplumunda sermaye bağımsız ve kişisel, çalışan birey ise bağımlı ve kişilikten yoksundur.

İşte böyle bir durumun ortadan kaldırılmasınadır ki, burjuvazi, bireyin ve özgürlüğün yok edilmesi diyor! Elhak öyle! Çünkü, gerçekten de, burjuva bireyinin, burjuva bağımsızlığının, burjuva özgürlüğünün yok edilmesi söz konusudur.

Bugünkü burjuva üretim şartları içinde, özgürlük sözünden anlaşılan, ticaret özgürlüğü, alım satım özgürlüğüdür.

Fakat, alım satım ortadan kalkarsa, alım satım özgürlüğü de ortadan kalkar. Zaten, burjuvazimizin serbest mübadele hakkındaki bütün o iri lâfları, yine bütün o liberal farfaronlukları, ancak alım satım üzerindeki sınırlamalara, Ortaçağ'ın boyunduruk altındaki burjuvazisine kıyasla bir anlam ifade eder; yoksa, alım satımın, burjuva üretim rejiminin ve bizzat burjuvazinin komünizm tarafından ortadan kaldırılması söz konusu olduğu zaman bunların hiçbir anlamı yoktur.

Özel mülkiyeti ortadan kaldırmak istediğimiz için dehşete kapılıyorsunuz. Ama, sizin bugünkü toplumunuzda özel mülkiyet zaten toplum bireylerinin onda dokuzu için ortadan kaldırılmıştır. Ve işte mülkiyet, bu onda dokuz için olmadığındandır ki, sizin için vardır. Demek oluyor ki, siz, bizi, ancak toplumun büyük çoğunluğunun her türlü mülkiyetten yoksun bırakılması şartıyla var olabilen bir mülkiyet şeklini ortadan kaldırmak istediğimiz için eleştirmektesiniz.

Sözün kısası, siz, bizi, size özgü mülkiyeti ortadan kaldırmak istemekle itham ediyorsunuz. Evet, gerçekten de istediğimiz budur.

Emek, artık sermayeye, paraya, toprak rantına, kısaca monopol altına alınabilecek sosyal güce dönüşemez olunca, yani bireysel mülkiyet artık burjuva mülkiyeti haline gelemez olunca, hemen bireyin ortadan kalktığını iddia ediyorsunuz.

Şu halde, siz, bireyden söz ettiğinizde, burjuvadan, mülk sahibinden başkasını düşünmediğinizi itiraf ediyorsunuz. Gerçekten de, bu bireyin mutlaka ortadan kaldırılması lâzımdır.

Komünizm, hiç kimseyi sosyal ürünlere temellük etmek hakkından mahrum etmez; o, yalnızca bu temellük sayesinde başkasının emeğine hükmetmek

hakkını ortadan kaldırır.

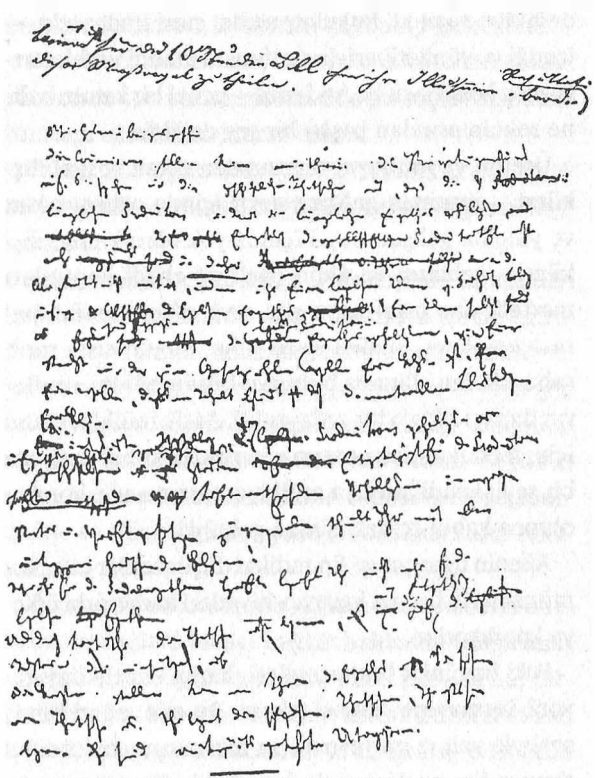
İleri sürülen itirazlardan biri de, özel mülkiyetin ortadan kaldırılmasıyla her türlü faaliyetin duracağı ve bir genel tembelliğin her yanı saracağıdır.

Eğer böyle olsaydı, çoktan burjuva toplumu aylaklıktan çöküp giderdi, çünkü bu toplumda çalışanlar bir şey kazanmadıkları gibi, kazananlar da çalışmazlar. Bütün bu itiraz, sonuç olarak, şu totolojiye gelip dayanır: sermaye olmayınca, ücretli iş de olmaz.

Maddî ürünlerin komünist üretim ve temellük tarzına karşı ileri sürülen ithamlar, entelektüel ürünlerin komünist üretim ve temellük tarzına karşı da aynen yapılmaktadır. Burjuvazinin gözünde sınıfsal mülkiyetin ortadan kalkması her türlü üretimin ortadan kalkması demek olduğu gibi, sınıfsal kültürün ortadan kalkması da, ona göre, her türlü kültürün ortadan kalkması demektir.

Burjuvazinin, kaybolmasına yanıp yakındığı kültür, toplumun muazzam çoğunluğu için bir makineleşme eğitiminden başka bir şey değildir.

Fakat, burjuva mülkiyetinin ilgasına, özgürlük, kültür, hukuk vs. hakkındaki burjuva nosyonlarınızın ölçüsünü uygulayacaksanız, bizimle tartışmaya kalkışmanız boşunadır. Sizin fikirleriniz burjuva üretim ve mülkiyet rejiminin ürününden başka bir şey

Komünist Partisi Manifestosu'nun müsveddesinden Marx'ın elyazısıyla bir sayfa (İlk iki satır Marx'ın eşi Jenny Marx'ın yazısıyladır)

değildir; nasıl ki, hukukunuz da, sınıf iradenizin — içeriği ve yönü itibariyle sınıfınızın maddî varlık şartlarınca belirlenen bu iradenin— genel bir kanun haline sokulmasından başka bir şey değildir.

Üretim ve mülkiyet tarzınızdan çıkan sosyal ilişkileri —üretimin gelişme seyri içinde ortaya çıkan ve yine bu gelişme seyri içinde yok olacak olan ilişkileri— tabiatın ve aklın ezelî ve ebedî kanunları mertebesine çıkarmaya sizi sevk eden menfaatperestçe anlayış, sizden önce gelip, bugün artık tarih sahnesinden silinmiş bulunan bütün hâkim sınıfların da taşıdıkları bir anlayış idi. Antik mülkiyet tarzı için, feodal mülkiyet tarzı için pekâlâ kabul ettiğiniz bir şeyi, kendi burjuva mülkiyet tarzınız söz konusu olunca kabul etmek işinize gelmiyor.

Ailenin ilgasıymış! En radikal düşünceliler bile, komünistlerin bu yüz kızartıcı niyetleri karşısında öfkeye kapılıyorlar.

Peki bugünkü burjuva ailesi, hangi temele dayanıyor? Sermayeye, kişisel çıkara. Bu aile, en gelişmiş şekliyle yalnız burjuvazi için mevcuttur; onun tabiî sonucu ise, proleter için her türlü ailenin zorunlu olarak ortadan kalkması ve genel fuhuştur.

Burjuva ailesi, tabiî sonucuyla birlikte, kendiliğinden ortadan kalkacak ve her ikisi de sermayenin

ortadan kalkmasıyla birlikte kaybolup gidecektir.

Bizi, çocukların, ana-babaları tarafından sömürülmesine son vermek istemekle mi suçluyorsunuz? Bu suçu işlediğimizi itiraf ederiz.

Fakat, aile eğitiminin yerine toplum eliyle eğitimi koymakla en kutsal bağları koparıp attığımızı söylüyorsunuz.

Peki, ya sizin eğitiminiz! O da toplum tarafından belirlenmiş değil midir ve çocuklarınızı içinde eğittiğiniz sosyal şartlar tarafından; toplumun, okullar, vs. vasıtasıyla doğrudan doğruya, ya da dolayısıyla müdahalesi suretiyle belirlenmemiş midir? Toplumun eğitime müdahalesi komünistlerin icadı değildir; onlar, sadece bu müdahalenin karakterini değiştirmekte ve eğitimi hâkim sınıfın etkisinden kurtarmaktadırlar.

Fakat, burjuvazinin, aile, eğitim ve çocuklarla ana-baba arasındaki kutsal bağlar hakkında ettiği tumturaklı lâflar, büyük endüstri proleterler için her türlü aile bağını koparıp, çocukları basit bir ticaret metaı, iş âleti haline getirdikçe büsbütün iğrenç, büsbütün tahammül edilmez oluyor.

Bütün burjuvazi bir ağızdan şöyle haykırıyor: "Siz komünistler, kadınları ortak mal yapmak istiyorsunuz!"

Burjuvazinin gözünde karısı bir üretim aracından başka bir şey değildir. O, üretim araçlarının ortaklaşa işletilmesi gerektiği sözünü duyunca, bundan, doğal olarak, kadınlar üzerinde de ortaklık olacağı sonucunu çıkarıyor.

Burjuvazinin aklından bile geçmiyor ki, aslında söz konusu olan şey, kadınların basit birer üretim aracı olmak durumundan kurtarılmasıdır.

Zaten, burjuvalarımızın, komünistlerce güya uygulamaya konulacağını iddia ettikleri kadınların açık ve resmî ortaklığı konusunda izhar buyurdukları o pek faziletkârane öfke kadar gülünç bir şey olamaz. Komünistlerin kadınlar üzerinde ortaklığı kabul ettirmelerine gerek yoktur; bu ortaklık hemen her zaman mevcut olmuştur.

Resmî fuhuştan hiç söz etmesek bile, proleterlerin karılarını ve kızlarını emirlerine âmade tutmakla yetinmeyen burjuvalarımız, birbirlerinin karılarını baştan çıkarmaktan büsbütün ayrı bir zevk duyarlar.

Burjuva evliliği, gerçekte, evli kadınların üzerinde ortaklık sistemidir. Komünistler, olsa olsa, kadınların müraîce gizlenen ortaklığı yerine, açık ve resmi ortaklığını koymak istemekle itham edilebilirler. Her halükârda, şurası apaçıktır ki, şimdiki üre-

tim rejiminin ortadan kaldırılmasıyla birlikte, bu üretim rejiminin bir sonucu olan kadınlar üzerinde ortaklık, yani resmî ve gayriresmî fuhuş da ortadan kalkacaktır.

Bundan başka, komünistler vatanı, milliyeti ortadan kaldırmak istemekle de suçlanıyorlar.

İşçilerin vatanı yoktur. Sahip olmadıkları bir şey onların elinden alınamaz. Fakat, her ülkenin proletaryası, her şeyden önce, politik iktidarı ele geçirmek, ulusun yönetici sınıfı durumuna gelmek[1] bizzat ulus olmak zorunda olduğundan, kelimenin burjuvaca anlamıyla olmasa bile, yine de ulusaldır.

Zaten, burjuvazinin gelişmesi, ticaret serbestliği, dünya piyasası, endüstri üretiminin birörnekliği ve bunlara uygun düşen hayat şartları dolayısıyla, halklar arasındaki ulusal farklar ve ziddiyetler her gün biraz daha silinmektedir.

Proletarya iktidara gelince bunlar daha da çabuk silinecektir. Proletaryanın ilk kurtuluş şartlarından biri, hiç olmazsa uygar ülkelerde, birlik halinde hareket etmesidir.

İnsanın insan tarafından sömürülmesine son veril-

[1]Almanca 1890 edisyonunda, "ulusun yönetici sınıfı durumuna gelmek" yerine "ulusal sınıf durumuna gelmek" deniliyor. (Ed.)

diği zaman, bir ulusun başka bir ulus tarafından sömürülmesine de son verilmiş olur.

Ulus içindeki sınıf antagonizmalarının ortadan kalkmasıyla birlikte, uluslar arasındaki düşmanlıklar da ortadan kalkar.

Komünizme karşı dinî, felsefî ve, genel olarak, ideolojik bakımdan ileri sürülen suçlamalara gelince, bunlar ciddî bir incelemeye değmeyen şeylerdir.

İnsanların maddî hayat şartlarında, sosyal ilişkilerinde, sosyal varlıklarında meydana gelen her değişiklikle birlikte, fikirlerinin, görüşlerinin, telâkkilerinin, tek kelimeyle bilinçlerinin de değiştiğini anlamak için pek derin görüşlü olmaya gerek var mı?

Fikirlerin tarihi, maddî üretimle birlikte entelektüel üretimin de değiştiğini kanıtlamıyor mu? Bir devrin hâkim fikirleri, daima o devrin hâkim sınıfının fikirleri olmuştur.

Bir toplumu tümüyle devrimden geçiren fikirlerden söz edildiği zaman, bunun ifade ettiği tek gerçek, o toplumun bağrında yeni topluma ait unsurların oluştuğu ve eski hayat şartlarının çözülüp dağılmasıyla birlikte, eski fikirlerin de çözülüp dağıldığıdır.

Antik dünya çöküş döneminde iken, eski dinler, hıristiyanlık tarafından alt edildi. XVIII. yüzyılda hıris-

tiyanlık fikirleri, yerlerini ilerici fikirlere bıraktıkları zaman, feodal toplum, o vakitler devrimci olan burjuvaziye karşı son savaşını veriyordu. Vicdan özgürlüğü, din özgürlüğü fikirleri, bilgi alanında serbest rekabetin saltanatını ilân etmekten başka bir şey yapmadılar.

"Şüphesiz, denilecek, dinî, ahlakî, felsefî, siyasî, hukukî vs. fikirler, tarihî gelişme seyri boyunca değişikliklere uğramışlardır. Fakat, bu değişikliğe rağmen, din, ahlâk, felsefe, siyaset, hukuk her zaman var olmuştur.

Hem sonra, özgürlük, adalet, vs. gibi bütün sosyal düzenler için müşterek olan ezelî ve ebedî hakikatler vardır. Oysa, komünizm, ezelî ve ebedî hakikatleri yıkıyor; dine ve ahlâka yeni bir şekil verecek yerde, bunları ortadan kaldırıyor ve, bu suretle, bütün önceki tarihî gelişmeye aykırı düşüyor."

Sonuçta ne demeye gelir bu suçlama? Günümüze kadar bütün geçmiş toplumun tarihi, değişik devirlerde değişik şekillere bürünmüş, sınıf antagonizmaları tarihidir.

Fakat, bu antagonizmalar hangi şekle bürünmüş olursa olsunlar, toplumun bir kısmının diğer bir kısmı tarafından sömürülmesi, bütün geçmiş yüzyıllar için ortak bir olgudur. Dolayısıyla, bütün geçmiş yüz-

yıllarda sosyal bilincin, bütün değişikliğine ve çeşitliliğine rağmen, bazı ortak formlar —ancak sınıf antagonizmalarının büsbütün ortadan kalkmasıyla kaybolacak bilinç formları— içinde hareket etmesinde şaşılacak bir taraf yoktur.

Komünist devrim, geleneksel mülkiyet rejimiyle bağların en radikal şekilde kesilip atılmasıdır. Bunun için, bu devrimin, gelişme seyri içinde geleneksel fikirlerle bağları da en radikal şekilde kesip atmasında şaşılacak bir şey olamaz.

Fakat, burjuvazinin komünizme karşı itirazlarını artık bir yana bırakalım.

Yukarıda gördüğümüz gibi, işçi sınıfı devriminde ilk aşama, proletaryanın hâkim sınıf haline gelmesi, demokrasinin fethidir.

Proletarya, siyasî üstünlüğünü, bütün sermayeyi yavaş yavaş burjuvaziden çekip almak, bütün üretim araçlarını devletin, yani hâkim sınıf halinde organize olmuş proletaryanın elinde santralize etmek ve üretim güçlerini mümkün olduğu kadar çabuk arttırmak için kullanacaktır.

Hiç şüphesiz, bu iş, başlangıçta, ancak mülkiyet hakkının ve burjuva üretim rejiminin despotik bir tarzda çiğnenmesiyle, yani ekonomik bakımdan yetersiz ve savunulamaz gibi görünen —ama, hare-

ketin akışı içinde kendi kendilerini aşan[1] ve üretim tarzını baştanbaşa devrimleştirmek için vazgeçilemez bir araç olan bazı tedbirlerin alınmasıyla yapılabilir.

Bu tedbirlerin farklı ülkelerde birbirinden çok farklı olacağı muhakkaktır.

Fakat yine de, aşağıdaki tedbirler en ileri ülkelerde, oldukça genel bir şekilde yürürlüğe konulabilir:

1. Toprak mülkiyetinin lâğvı ve tüm toprak rantının devlet giderlerine tahsisi.
2. Ağır müterakki vergiler.
3. Miras hakkının kaldırılması.
4. Bütün göç edenlerin ve âsilerin mallarının müsaderesi.
5. Sermayesi devlete ait ve mutlak tekel hakkına sahip bir millî banka aracılığıyla kredinin devlet elinde santralize edilmesi.
6. Bütün ulaşım araçlarının devlet elinde santralizasyonu.
7. Ulusal fabrikaların ve üretim araçlarının çoğaltılması, bir genel plana göre ekili olmayan toprakların tarıma açılması ve ekili toprakların ıslahı.

[1]İngilizce 1888 edisyonunda, "kendi kendilerini aşan" denildikten sonra: "eski sosyal rejime karşı müteakip atakları gerekli kılan" kelimeleri ekleniyor. (Ed.)

8. Herkese mecburî iş; özellikle tarım alanında, sanayi ordularının kurulması.
9. Tarım emeği ile sanayi emeğinin kombine edilmesi; şehirle köy arasındaki ayrılığın tedricen giderilmesine yönelik önlemler[1].
10. Bütün çocukların devlet okullarında parasız eğitilmesi; çocukların bugün olduğu gibi fabrikalarda çalıştırılmasına son verilmesi. Eğitimin maddî üretim ile kombine edilmesi, vs. vs.

Gelişme seyri içinde, sınıf antagonizmaları ortadan kalkıp, bütün üretim, ortak bireyler topluluğunun elinde konsantre olduğu zaman, devlet iktidarı siyasî karakterini kaybedecektir. Siyasî iktidar, aslında, bir sınıfın diğer sınıfları baskı altında tutmaya yarayan örgütlü gücünden başka bir şey değildir. Proletarya, burjuvaziye karşı mücadelesinde zorunlu olarak sınıf halinde teessüs edip, bir dev-

[1]1848 edisyonunda, "şehirle köy arasındaki zıtlığın" denildiği halde, 1872 ve daha sonraki almanca edisyonlarda, "zıtlık" kelimesi yerine "ayrılık" kelimesi konulmuştur. İngilizce 1888 edisyonunda "şehirle köy arasındaki ayrılığın tedricen giderilmesine yönelik tedbirler" yerine "bütün ülke dahilinde nüfusun daha düzenli bir şekilde dağıtılması suretiyle, şehirle köy arasındaki ayrılığın tedricen ortadan kaldırılması" denilmektedir.

rimle hâkim sınıf durumuna geçince ve, hâkim sınıf olarak, eski üretim rejimini zor kullanarak yıkınca, bu üretim rejimiyle birlikte sınıf antagonizmalarının ve genel olarak sınıfların varlık şartlarını da yıkmış olacak ve, böylece, bizzat kendi sınıf hâkimiyetini ortadan kaldıracaktır.

Sınıflı ve sınıf antogonizmalı eski burjuva toplumunun yerine, içinde her bireyin özgür gelişmesi, bütün bireylerin özgür gelişmesinin şartı olan bir topluluk doğacaktır.

III
SOSYALİST VE KOMÜNİST LİTERATÜR

1. REAKSİYONER SOSYALİZM

a) Feodal Sosyalizm

Fransız ve İngiliz aristokrasileri, tarihî durumları gereği olarak, burjuva toplumuna karşı hicviyeler yazmak hevesine kapılmışlardır. Bu iki aristokrasi, Fransa'da 1830 temmuz devrimi ile İngiliz Reform(15) hareketinde bu menfur türediye karşı bir kere daha yenik düşmüşlerdi. Onlar için artık ciddî bir siyasî mücadele söz konusu olamazdı. Yapabilecekleri tek şey, literer mücadeleden ibaretti. Ne var ki, literer alanda dahi Restorasyon devrinin[1] köh-

[1]1660-1689 İngiliz Restorasyonu değil, 1814-1830 Fransız Restorasyonu. *(Engels'in, İngilizce 1888 edisyonuna koyduğu not.)*

nemiş nâtıkaperdazlıkları imkânsız hale gelmişti. Aristokrasinin, sempati toplayabilmek için, sanki kendi öz çıkarlarını düşündüğü yokmuş da, burjuvaziye karşı ithamlarını sırf işçi sınıfının menfaati nâmına ileri sürüyormuş gibi görünmesi gerekiyordu. Böylece, o, yeni efendisine alaylı türküler yakmak ve yaklaşan felâkete dair kulağına şeametli kehanetler fısıldamak suretiyle intikam hislerini tatmine koyuldu.

Yarı yanıp yakınma, yarı hicviye; yarı geçmişin yâdı, yarı geleceğin tehditkâr homurtusu olan feodal sosyalizm, işte böyle doğdu. Feodal sosyalizm acı, keskin ve zekice eleştirileriyle zaman zaman burjuvaziyi can evinden vurmakla birlikte, modern tarihin seyrini anlamakta-ki mutlak acziyle daima gülünç olmuştur.

Aristokratlar, halkı kendi taraflarına çekmek için, dilenci heybesinden bir bayrakla çıkıyorlardı onun karşısına. Ama, halk, bu beylerin peşine takıldığında, hemen o an gerilerini bezeyen köhnemiş derebeylik armalarını görüyor ve alaylı kahkahalar atarak dağılıyordu.

Fransız lejitimistlerinin(16) bir kısmı ile "Genç İngiltere" (17) grubu, âleme bu eğlenceli sahneyi seyrettirmişlerdir.

Feodalite şampiyonları, feodal işletme tarzının burjuvazininkinden farklı olduğunu ispatlarken bir noktayı unuturlar; feodal işletme, tamamen farklı ve bugün artık tarihe karışmış hal ve şartlar içinde cereyan ediyordu. Ve, onların feodal rejimde modern proletaryanın hiç bulunmamış olduğunu belirtirken yine unuttukları bir nokta vardır: modern burjuvazi, bizzat feodal toplum şeklinin önlenmesi imkânsız bir ürünü idi.

Zaten, onlar, eleştirilerinin mürteci karakterini gizlemeye de pek gerek görmezler. Burjuvaziye karşı ileri sürdükleri başlıca suçlama, burjuva *rejimi* altında bütün eski sosyal düzeni berhava etmeye namzet bir sınıfın gelişmekte olduğunu söylemekten ibarettir.

Burjuvaziye yükledikleri suç, onun proletaryayı meydana getirmiş olmasından çok, devrimci bir proletarya meydana getirmiş olmasıdır.

Bunun için, siyasî mücadele alanında, işçi sınıfına karşı alınan bütün şiddet tedbirlerine aktif bir şekilde katılırlar. Günlük hayatlarında ise, bütün o tumturaklı beyanlarına rağmen, altın elmaları[1] dev-

[1]İngilizce 1888 edisyonunda: "sanayi ağacından dökülen altın elmaları" deniliyor. (Ed.)

şirmeye ve mertliği, aşkı ve şerefi, yün, pancar şekeri ve patates ispirtosu ile trampa etmeye mükemmelen tenezzül buyururlar.[1]

Rahiple feodal senyör nasıl daima el ele yürümüş idiyseler klerikal sosyalizm de öylece feodal sosyalizmle el ele yürür.

Hıristiyan dindarlığına sosyalizm cilâsı vurmak kadar kolay bir şey yoktur. Hıristiyanlık da, özel mülkiyete, evliliğe, devlete karşı çıkmamış mıydı? Bunların yerine hayırseverliği, yoksulluğu, bekârlığı, bedene cefayı, manastır hayatını ve Kilise'yi öğütlememiş miydi? Hıristiyan sosyalizmi; rahibin, aristokrasinin kalbindeki kini takdis için kullandığı okunmuş sudan başka bir şey değildir.

[1]Bu, özellikle, Almanya için geçerlidir. Almanya'da toprak aristokrasisi ve Junkerler, malikânelerinin büyük kısmını kendi hesaplarına kâhyalar aracılığıyla ekip biçtirirler ve, üstelik de, büyük çapta pancar şekeri ve patates ispirtosu üreticisidirler. Daha varlıklı olan İngiliz aristokratları, henüz işi bu dereceye vardırmamışlardır; fakat, bunlar da, unvanlarını az çok muvazaalı anonim şirketlere kiralamak suretiyle rantlarındaki düşüşü telâfi etmeyi biliyorlar. *(Engels'in İngilizce 1888 baskısına koyduğu not.)*

b) Küçük-burjuva sosyalizmi

Burjuvazinin yıkığı ve varlık şartları modern burjuva toplumunun atmosferi içinde silinip yok olan tek sınıf feodal aristokrasi değildir. Ortaçağ'ın burgluları ve küçük köylüleri, modern burjuvazinin öncüleriydiler. Bu iki sınıf, sanayi ve ticaretin geri kalmış olduğu ülkelerde müreffeh burjuvazinin yanısıra bitkisel bir hayat sürdürmektedirler.

Modern uygarlığın tam gelişme halinde bulunduğu ülkelerde, proletarya ile burjuvazi arasında sallanan yeni bir küçük-burjuvalar sınıfı oluşmuştur. Burjuva toplumunun tamamlayıcı bir kısmı olan bu sınıf, varlığını sürekli olarak yeniler. Fakat, bu sınıfı meydana getiren bireyler, rekabetin etkisiyle durmadan proletarya saflarına dökülürler ve, üstelik de, büyük endüstri gelişme yolunda ilerledikçe, modern toplumun otonom bir kısmı olarak tamamen ortadan kalkacakları ve manüfaktürde, tarımda ve ticarette yerlerini işçibaşılara ve müstahdemlere bırakacaklarını anın gittikçe yaklaştığını görürler.

Nüfusunun yarıdan epey fazlası köylü olan Fransa gibi bir ülkede burjuvaziye karşı proletaryanın safında yer alan yazarların, burjuva rejimi hakkın-

daki eleştirilerini köylü ve küçük-burjuva kriterlerine göre yapmaları ve işçi sınıfının dâvasını bu ara sınıfların bakış açısından savunmaları doğaldı. Küçük-burjuva sosyalizmi bu şekilde doğmuştur. Yalnız Fransa için değil, İngiltere için de bu ekolün başı, Sismondi'dir.

Bu sosyalizm, modern üretim rejiminin içerdiği çelişkileri gayet keskin bir görüşle tahlil etti. Ekonomistlerin riyakârca apolojilerinin iç yüzünü açığa vurdu. Maşinizmin ve iş bölümünün feci sonuçlarını sermayenin ve toprak mülkiyetinin sayıca az ellerde toplanmasını, aşırı üretimi, krizleri, küçük-burjuvalarla köylülerin mukadder çöküşünü, proletaryanın sefaletini, üretimdeki anarşiyi, servetlerin dağılımındaki aşikâr nispetsizliği, uluslar arasında cereyan eden endüstriyel imha savaşını, eski örf ve âdetlerin, eski aile ilişkilerinin ve eski ulusal özelliklerin çözülüp dağılışını itiraz götürmez bir şekilde gösterdi.

Fakat, gerçek içeriğine göre hüküm verilecek olursa, bu sosyalizm, ya eski üretim ve mübadele araçlarını ve bunlarla birlikte eski mülkiyet rejimini ve bütün eski toplumu yeniden kurmak hevesindedir, ya da modern üretim ve mübadele araçlarını bizzat bu üretim ve mübadele araçları tarafından parçalan-

mış, hem de mukadder bir şekilde parçalanmış olan eski mülkiyet ilişkileri çerçevesi içine zorla sokmak niyetindedir. Her iki halde de, bu sosyalizm reaksiyoner ve ütopiktir.

Manüfaktür için, korporasyon rejimi; tarım için, patriyarkal rejim: onun son sözü işte budur.

Evriminin vâdesi dolup, son günü geldiğinde, bu ekol, kendini içkili gecelerden sonraki sarhoş uyanıklığının rezil sersemliği içinde buldu.[1]

c) Alman sosyalizmi veya "hakikî" sosyalizm

Hâkim bir burjuvazinin baskısı altında doğan ve bu hâkimiyete karşı mücadelenin literer ifadesi olan Fransa'daki sosyalist ve komünist literatür, Almanya'ya, burjuvazinin feodal mutlakiyetçiliğe karşı mücadelesine henüz yeni başladığı bir sırada sokuldu.

[1]İngilizce 1888 edisyonunda, bu cümle şu şekildedir: "Nihayet, tarihin reddi imkânsız gerçekleri, ham hayallerin sarhoş edici etkisini, en küçük izlerine kadar, silip süpürdüğü zaman, bu sosyalizm, sarhoş uyanıklığının biçare sersemliği içinde ömrünü tamamladı." (Ed.)

Alman filozofları, filozof taslakları ve *bel-esprit*'leri bu literatürün üzerine büyük bir iştahla atıldılar. Ama, bunların unuttuklar bir nokta vardı: bu literatürün Fransa'dan Almanya'ya sokulmasıyla birlikte Fransa'nın sosyal şartları da Almanya'ya sokulmuş olmuyordu. Fransız sosyalist ve komünist literatürü, Almanya'nın sosyal şartlarıyla karşılaştığında her türlü direkt pratik anlamını kaybetti ve salt literer bir karakter edindi. O, artık, ancak *insan tabiatının realizasyonu* üzerine boş bir spekülasyon manzarası gösterebilirdi. Nitekim, XVIII. yüzyıl Alman filozofları için, ilk Fransız devriminin talepleri, genelde, "Pratik Akıl"ın taleplerinden başka bir şey değildi ve devrimci Fransız burjuvazisinin iradesinin tezahürleri de, onların gözünde, saf irade'nin, bizatihen olması gerektiği şekilde irade'nin, hakiki beşeri irade'nin, kanunlarından başka bir şeyi ifade etmiyordu.

Alman kalem erbabının bütün yaptıkları iş, yeni Fransız fikirlerini, kendi eski felsefi düşüncelerinin potasında eritmek ya da, daha doğrusu, kendi felsefi görüş noktalarından hareketle Fransız fikirlerine sahip çıkmak oldu.

Bu sahipleniş, tıpkı yabancı dilden bir şeyin benimsenmesi gibi, yani tercüme yoluyla oluyordu.

Hıristiyan keşişlerinin, putperest Antikçağ'a ait kla-

sik eserlerin elyazmalarının üstünü Katolik azizlerinin saçına sapan menkıbeleriyle nasıl kapladıkları bilinen bir şeydir. Alman kalem erbabı, profan Fransız literatürüne karşı bunun tersi bir yöntem kullandılar; Fransız orijinalin altına kendi felsefî zırvalıklarını sokuşturdular. Örneğin, paranın ekonomik fonksiyonuna dair Fransız kritiğinin altına: "İnsan tabiatının yabancılaşması"; burjuva devleti hakkındaki Fransız kritiğinin altına: "Soyut evrenselliğin egemenliğine son verilmesi", vs. diye yazdılar.

Fransız tarihî kritisizminin yerine bu felsefî lâfazanlıkların konulmasına, "Aksiyon felsefesi", "Hakikî sosyalizm", "Alman sosyalizm bilimi", "Sosyalizmin felsefî temeli", vs. gibi adlar veriliyordu.

Böylece, Fransız sosyalist ve komünist literatürü tamamen iğdiş edildi. Ve bu literatür, Almanlar'ın elinde artık bir sınıfın diğer bir sınıfa karşı mücadelesinin ifadesi olmaktan çıktığı için, bunlar, "Fransız dar görüşlülüğünü" aştıkları zehabına kapıldılar ve hakikî ihtiyaçları değil de, beşerî varlığın, genel olarak insanın, çıkarlarını; hiçbir sınıftan olmayan, hiçbir realitesi bulunmayan, ancak felsefî fantezi âleminin buğulu göklerinde var olan insanın çıkarlarını savunduklarından dolayı kendi kendilerini kutladılar.

Lâkin, çiziktirdiği beceriksiz öğrenci ödevlerini gös-

terişli tavırlarla pek ciddîye alan ve tapon malının şarlatanca çığırtkanlığını yapan bu Alman sosyalizmi, ukalaca mâsumiyetini giderek kaybetti.

Alman burjuvazisinin ve, özellikle, Prusya burjuvazisinin, feodallere ve mutlak monarşiye karşı mücadelesi, başka bir deyişle, liberal hareket, daha ciddî bir hal aldı.

Böylece, "hakikî" sosyalizm, zuhurunu pek temenni ettiği bir fırsatı, sosyalist talepleri politik hareketle karşılaştırmak fırsatını bulmuş oldu: liberalizme, temsilî rejime, burjuva rekabetçiliğine, burjuva basın özgürlüğüne ve eşitliğine karşı geleneksel lânetleri savurmak; kitlelere, bu burjuva hareketinden hiçbir şey kazanmayıp, aksine, her şeylerini kaybedeceklerini vaaz etmek imkânını elde etti. Alman sosyalizmi bu arada şunu unutuyordu ki, pek safdilce bir yankısı olduğu Fransız kritiği, varlığını modern burjuva toplumuna, kendine özgü maddî hayat şartları ve bunlara uygun düşen siyasî yapısıyla modern burjuva toplumuna borçlu idi ve bütün bunlar henüz Almanya'da elde edilmesi uğrunda mücadele edilen şeylerdi.

Papazlardan, profesörlerden, toprak sahiplerinden ve bürokratlardan oluşan maiyetleriyle mutlakiyetçi Alman hükümetleri için, bu sosyalizm, tehditkâr

burjuvaziye karşı aranıp da bulunamayan bir korkuluk vazifesi gördü.

Aynı hükümetlerin, Alman işçi sınıfının ayaklanmalarına kamçı darbeleri ve tüfek kurşunlarıyla verdiği gaddarca karşılıklara, bu sosyalizm, tatlı dilli riyakârlığını eklemekteydi.

Böylece, "hakikî" sosyalizm, hükümetlerin elinde Alman burjuvazisine karşı bir mücadele silâhı vazifesi gördüğü gibi, üstelik, doğrudan doğruya bir reaksiyoner menfaati, Alman küçük-burjuvazisinin menfaatini de temsil ediyordu. Almanya'da, XVI. yüzyıldan kalma olup, o zamandan beri varlığını çeşitli şekiller altında sürekli tazeleyen küçük-burjuva sınıfı, kurulu düzenin hakikî temelini oluşturur.

Almanya'da bu sınıfı korumak, kurulu düzeni korumak demektir. Burjuvazinin endüstriyel ve politik üstünlüğü, —bir yandan sermayenin konsantrasyonu, öbür yandan da devrimci bir proletaryanın doğup gelişmesi nedeniyle,— bu küçük-burjuvaziyi muhakkak bir çöküş tehlikesiyle karşı karşıya bırakmaktadır. Bu yüzden, bu sınıf, "hakikî" sosyalizm sayesinde bir taşla iki kuş vurabileceği zehabına kapıldı. Ve, "hakikî" sosyalizm bir salgın hastalık gibi yayıldı.

Alman sosyalistleri, incecik spekülasyon ağlarıyla dokunmuş tüy gibi hafif kumaşlardan, belâgatle-

rinin nârin çiçekleriyle bezenmiş ve hassasiyetin sıcak şebnemleriyle kaplı bir esirî libas dikerek, bunu "ezelî ve ebedî hakikatler"inin kadit bedenine giydirdiler— böylece, küçük-burjuva müşteri kitlesi nezdinde mallarının sürümü büsbütün artmış oldu.

Öte yandan, Alman sosyalizmi de, öz misyonunun küçük-burjuva filistenlerinin tafrafüruş temsilciliğini yapmaktan ibaret olduğunu gittikçe daha iyi anlıyordu.

Bu sosyalizm, Alman ulusunu örnek ulus, Alman filistenini de örnek insan olarak ilân etti. Bu örnek insanın bütün aşağılıklarına, gizli, yüce ve sosyalistçe bir anlam, onun gerçek karakterinin tam tersi bir anlam verdi. Hattâ işi büsbütün ifrata vardırarak, komünizmin "vahşice yıkıcı" eğilimine karşı doğrudan doğruya hücuma geçti ve hiç taraf tutmaksızın bütün sınıf mücadelelerinin üstünde yer aldığını ilân etti. Pek az istisnasıyla Almanya'da tedavül eden sözüm ona sosyalist ve komünist yayınların tümü, işte bu kirli ve asap bozucu literatür cümlesindendir.[1]"

[1]1848 Devrimi fırtınası, bu biçare ekolü toptan silip süpürdü ve taraftarlarında daha fazla sosyalizm oyunu oynamak hevesi bırakmadı. Bu ekolün başlıca temsilcisi ve klasik tipi Bay Karl Grün'dür. *(Engels'in, almanca 1890 edisyonuna koyduğu not.)*

2. MUHAFAZAKÂR SOSYALİZM VEYA BURJUVA SOSYALİZMİ

Burjuvazininin bir kısmı, burjuva toplumunun bekasını sağlama bağlamak amacıyla, sosyal dertlere çare bulmaya çalışır.

Ekonomistler, filantroplar, hümaniterler, işçi sınıfının kaderini ıslah etme heveslileri, hayır işleri organizatörleri, hayvanları koruma cemiyetleri üyeleri, içki düşmanları, kısaca her soydan salon reformcuları, bu kategoriye girerler. Hattâ, bu burjuva sosyalizminin tam sistemler halinde işlendiği bile görülür.

Buna örnek olarak Proudhon'un *Sefaletin Felsefesi'ni* gösterebiliriz.

Burjuva sosyalistleri modern toplumun hayat şartlarını isterler, ama bu hayat şartlarının kaçınılmaz ürünü olan mücadeleler ve tehlikeler olmadan. Onlar şimdiki toplumu isterler, ama bunu devrime ve dağılışa sürükleyen unsurlardan arındırılmış olarak. Burjuvaziyi proletaryasız olarak isterler. Pek tabiî olarak burjuvazi, kendi hâkimiyetindeki dünyayı, dünyaların en iyisi olarak tasavvur eder. İşte, burjuva sosyalizmi, kalbe huzur ve teselli veren bu tasavvu-

ru az çok esaslı bir biçimde sistemleştirir. Bu sosyalizm, proletaryayı, sistemlerini gerçekleştirip, vaat edilmiş toprak'a hemen ayak basmaya davet ederken, aslında, ondan şimdiki toplumun sınırları içinde kalmasını, ama burjuvaziye karşı beslediği kindar fikirleri de kafasından atmasını istemekten başka bir şey yapmamaktadır.

Bu sosyalizmin daha az sistemli, ama daha pratik bir ikinci şekli ise, herhangi bir politik değişikliğin değil de, sadece maddî hayat şartlarındaki, ekonomik ilişkilerdeki bir değişikliğin menfaatlerine uygun olabileceğini kanıtlayarak, işçileri her türlü devrimci hareketten soğutmaya teşebbüs etti. Fakat, bu ikinci sosyalizm şeklinin maddî hayat şartlarında değişiklikten söz ederken kastettiği, hiç de, ancak bir devrimle gerçekleştirilebilecek olan, burjuva üretim rejiminin ilgası değildir; onun kastettiği, yalnızca, yine burjuva üretim rejimi temeli üzerinde gerçekleştirilecek olup, bu nedenle sermaye ile ücretli iş arasındaki ilişkilere hiçbir şekilde dokunmayan ve, çok çok, burjuva hâkimiyetinin gerektirdiği masrafları azaltmaya ve devlet bütçesini hafifletmeye yarayan bazı reformlardır.

Burjuva sosyalizmi, en tam ifadesini, ancak basit bir belâgat oyunu halini aldığı zaman bulur.

Serbest mübadele: işçi sınıfının menfaati nâmına! Korumacı gümrük tarifeleri: işçi sınıfının menfaati nâmına!

Hapishanelerin ıslahı: işçi sınıfının menfaati nâmına! İşte burjuva sosyalizminin son ve biricik ciddî sözü.

Burjuva sosyalizmi, bütünüyle şu tek cümlede özetlenebilir: burjuvalar burjuvadırlar— işçi sınıfının menfaati nâmına.

3. KRİTİKO-ÜTOPİK SOSYALİZM VE KOMÜNİZM

Burada çağımızın bütün büyük devrimlerinde proletaryanın taleplerine tercüman olan literatürden (Babeuf'ün yazıları, vs.) söz edecek değiliz.

Proletaryanın, feodal toplumun yıkılmakta olduğu bir genel kaynaşma devrinde, kendi sınıf menfaatleri uğrunda doğrudan doğruya giriştiği ilk teşebbüsler, gerek bizzat proletaryanın henüz embriyon halinde olması, gerekse kurtuluşu için gerekli ekonomik şartların —henüz gerçekleşmemiş bulunan ve ancak yaklaşan burjuvazi devrinde gerçekleşecek olan şartların— mevcut bulunmaması nedeniyle, zorunlu bir şekilde, başarısızlığa uğramıştır. Prole-

taryanın bu ilk hareketlerine eşlik eden devrimci literatür, zorunlu olarak reaksiyoner bir içerik taşır. Bu literatür, evrensel bir perhizkârlık ve en kaba şekliyle bir sosyal eşitlikçilik aşılamaya çalışır.

Asıl sosyalist ve komünist sistemler, Saint-Simon, Fourier, Owen ve başkalarının sistemleri, proletarya ile burjuvazi arasındaki mücadelenin, daha önce anlatılan (bkz. bölüm I. Burjuvalar ve Proleterler) ilk döneminde ortaya çıkmışlardır.

Bu sistemlerin kurucuları, gerçi sınıf antagonizmalarını olduğu kadar, hâkim toplum şekli içindeki dağıtıcı unsurların etkisini de fark ederler. Ama, henüz çocukluk döneminde olan proletarya, onların gözüne, herhangi bir tarihî inisiyatife, kendine özgü herhangi bir politik hareket gücüne sahip bir sınıf olarak görünmez.

Sınıf antagonizmalarının gelişmesi, endüstrinin gelişmesiyle at başı beraber gittiğinden, söz konusu sistem kurucuları, kendilerine verilmiş olarak buldukları iktisadî durum içinde henüz proletaryanın kurtuluşu için gerekli maddî şartları göremezler ve göremedikleri bu şartları yaratacak yeni bir toplum bilimi, yeni toplum kanunları arayıp bulmak sevdasına kapılırlar.

Sosyal aktivitenin yerine kendi icat yetenekleri-

ni, tarihî kurtuluş şartlarının yerine birtakım fantastik şartları; proletaryanın tedricî ve spontane bir şekilde sınıf halinde organize olmasının yerine, kendi uydurmaları olan bir toplum organizasyonunu koyarlar. Onların gözünde, dünya tarihinin geleceği, tasarladıkları sosyal planların propaganda edilmesinden, uygulamaya konulmasından ibarettir.

Böyle olmakla birlikte, bu sistem kurucuları, planlarının kotarılmasında, en fazla ıstırap çeken sınıf olması dolayısıyla, her şeyden önce, işçi sınıfının çıkarlarını korumak gerektiğini müdriktirler. Onların gözünde proletarya, sırf bu en fazla acı çeken sınıf olmak niteliğiyle mevcuttur.

Fakat, gerek sınıf mücadelesinin henüz gelişmemiş bir durumda olması, gerekse sosyal pozisyonları, bu tür sosyalistleri, kendilerini her türlü sınıf antagonizmasının üstünde görmeye sevk eder. Hattâ, onlar, en imtiyazlı durumda olanlar da dahil olmak üzere bütün toplum üyelerinin maddî hayat şartlarını düzeltmek emelindedirler. Bunun için, genellikle hiç fark gözetmeksizin bütün topluma, hattâ tercihen hâkim sınıfa çağrıda bulunurlar. Çünkü, onların sistemleri bir kere anlaşıldı mı, bunun, mümkün toplum şekillerinden en iyisinin mümkün en iyi planı olduğunu takdir etmemek kabil değildir.

Dolayısıyla, bunlar, her türlü siyasî ve özellikle devrimci faaliyeti reddederler; amaçlarına barışçı yollardan varmaya çalışır, örnekler vermek suretiyle, şüphesiz daima başarısızlığa uğrayan küçük çapta denemelerle, yeni sosyal İncil'e gerçekleşme yolunu açmaya uğraşırlar.

Proletaryanın henüz az gelişmiş olduğu ve kendi durumu hakkında ancak fantastik bir görüşe sahip bulunduğu bir dönemde, geleceğin toplumuna dair bu tür fantastik tasvirler, bu sınıfın, toplumun tam bir transformasyonu yönünde duyduğu ilk içgüdüsel özleyişlere tekabül eder.

Fakat, bu sosyalist ve komünist yayınlar, bazı kritik unsurları da içerirler. Var olan toplumun dayandığı bütün temellere hücum ederler. Bunun için, bu yayınlar kendi zamanlarında işçi sınıfının aydınlanması bakımından son derece değerli birçok malzeme sağlamışlardır. Bunlarda teklif edilen, geleceğin toplumu ile ilgili pozitif önlemler —şehirle köy arasındaki antagonizmanın ortadan kaldırılması[1], ailenin, özel kişiler hesabına çalışan sanayilerin ve ücretli işin ilgası, sosyal âhengin ilânı, devletin

[1]İngilizce 1888 edisyonunda, bu pasaj şu şekildedir: "Bunlarda teklif edilen pratik önlemler, meselâ şehirle köy arasındaki antagonizmanın ortadan kaldırılması..." (Ed.)

fonksiyonlarının yalnızca üretimin sevk ve idaresinden ibaret hale getirilmesi— bütün bu teklifler sınıf antagonizmalarının ortadan kalkacağını haber veren birer işaretten başka bir şey değildir. O sınıf antagonizmaları ki, o zamanlar henüz yeni yeni su yüzüne çıkmaya başlamış bulunmakta ve sistem kurma meraklılarınca ancak belirsiz ve bulanık ilkel şekilleriyle bilinmekteydiler. Bunun için, bu teklifler henüz sırf ütopik bir anlam taşıyorlardı.

Kritiko-ütopik sosyalizm ile komünizmin önemi, tarihî gelişme seyriyle ters orantılıdır. Modern sınıf mücadelesi gittikçe keskinleşip belirgin bir şekil aldığı ölçüde, bu mücadelenin böyle hayal gücüyle üstüne yükselme hevesi, ona böyle hayalîce karşı çıkış, bütün pratik değerini, bütün teorik haklılığını kaybeder. Bu yüzden, söz konusu sistemlerin mucitleri birçok bakımdan devrimci oldukları halde, onların şâkirtleri tarafından kurulan mezhepler daima gerici karakterdedir, çünkü bu şâkirtler proletaryanın tarihî evrimi karşısında üstatlarının aslî görüşlerini muhafazada ayak direrler. Böylece, kendi mantıkları bakımından tamamen tutarlı olarak, sınıf mücadelesini köreltmeye ve sınıf antagonizmalarını uzlaştırmaya çalışırlar. Kendi sosyal ütopilerini deneysel bir şekilde gerçekleştirmeyi, münzevî falansterler tesis etme-

yi, "Home-Colony"ler meydana getirmeyi, bir küçük İcarie[1] kurmayı —dünya cennetinin küçük boyutlu birer örneği olarak— hayal edip dururlar; ve bütün bu İspanya'daki şatoların inşası için de, filantroplaın kalbine ve kasasına başvurmaktan başka çare görmezler. Bunlar, yavaş yavaş, yukarıda anlatılan reaksiyoner, ya da muhafazakâr sosyalistler kategorisine düşerler ve bunlardan sadece daha sistemli bir malûmatfüruşlukla, sosyal bilimlerinin mucizevî etkisine besledikleri bâtıl ve fanatik inanışla ayrılırlar.

Bu nedenle, bunlar, işçi sınıfının her türlü siyasî aksiyonuna —böyle bir aksiyon, kendi görüşlerince, ancak yeni Kitap'a körü körüne inanmamazlıktan doğabileceği için— şiddetle karşı çıkarlar.

İngiltere'de owenciler, şartistlere; Fransa'da fourieciler, reformistlere (18) karşı mücadele halindedirler.

[1]*Falansterler*, Charles Fourier'nin tasarladığı sosyalist kolonilerdir. *İcarie*, Cabet'nin, ütopik ülkesine ve daha sonra Amerika'da kurduğu komünist koloniye verdiği isimdir. *(Engels'in, ingilizce 1888 edisyonuna koyduğu not.)*

Owen, kendi örnek komünist toplumlarına *home colonies* (yurtiçi koloniler) adını verir. *Falansterler*, Fourier'nin tasarladığı sosyal sarayların adıydı. *İcarie*, Cabet'nin, komünist kurumlarını tasvir ettiği fantastik ülkenin adıydı. *(Engels'in, Almanca 1890 edisyonuna koyduğu not.)*

IV
KOMÜNİSTLERİN MEVCUT ÇEŞİTLİ MUHALEFET PARTİLERİ KARŞISINDAKİ TUTUMLARI

II. bölümde söylediklerimiz, komünistlerin mevcut işçi sınıfı partileri ve bu arada İngiltere'de şartistler ve Kuzey Amerika'da tarımsal reformcular karşısındaki tutumunu açıkça ortaya koyar.

Komünistler, işçi sınıfının yakın gâyeleri ve kısa vadeli menfaatleri uğrunda savaşırlar; ama, bunu yaparken, şimdiki hareketin içinde, bu hareketin geleceğini de temsil eder ve savunurlar. Komünistler, Fransa'da muhafazakâr ve radikal burjuvaziye karşı Demokrat-sosyalist partinin[1] yanında yer almakla birlikte, devrimci geleneğin mirası lâ-

[1]O dönemde, parlamentoda Ledru-Rollin, literatürde Louis Blanc, günlük basında *La Reforme(18)* tarafından temsil edilen parti. Demokrat-sosyalist adı, onun yaratıcılarına bakılırsa, Demokrat veya Cumhuriyetçi partinin az çok sosyalist renge bürünmüş bir fraksiyonunu ifade etmekteydi. *(Engels'in, ingilizce 1888 edisyonuna koyduğu not.)*

O dönemde, Fransa'da kendisine Demokrat-sosyalist adını veren bu parti, siyasî alanda Ledru-Rollin, literatürde de Louis Blanc tarafından temsil edilmekteydi. Bu itibarla, bu partinin bugünkü Alman sosyal-demokrasisiyle arasında dağlar kadar fark vardı. *(Engels'in, almanca 1890 edisyonuna koyduğu not.)*

fazanlıkları ve hatta hayalleri eleştirmek hakkını da saklı tutarlar.

İsviçre'de komünistler, Radikalleri desteklemekle birlikte, bu partinin kısmen Demokrat-Sosyalistler — Fransızlar'ın anladığı mânada— kısmen de radikal burjuvalar olmak üzere birbirlerine zıt unsurlardan oluştuğunu hatırdan çıkarmazlar.

Polonya'da, komünistler, ulusal kurtuluşun ilk şartını tarımsal devrimde gören partiyi, yani 1846 Krakovi isyanını(19) düzenleyen partiyi tutarlar.

Almanya'da, burjuvazi mutlak monarşiye, feodal toprak mülkiyetine ve küçük-burjuvaziye[1] karşı devrimci bir davranış içinde bulunduğu zaman, Komünist partisi daima burjuvaziyle birlikte mücadele eder.

Fakat, Alman işçilerinin, zamanı gelince, burjuva rejimi tarafından yaratılmış bulunan politik ve sosyal şartları, burjuvazinin kendisine karşı birer silâh haline getirebilmeleri ve Almanya'da reaksiyoner sınıflar yıkılır yıkılmaz bizzat burjuvaziye karşı savaşın derhal başlayabilmesi için, Komünist partisi, burjuvazi ile proletarya arasındaki keskin antago-

[1]Almanca orijinal metinde *Kleinbürgerei*. Marx ve Engels, şehir küçük-burjuvazisinin reaksiyoner unsurlarını belirtmek için bu terimi kullanırlar. (Ed.)

nizma hakkında işçi sınıfında mümkün en açık bilinci uyandırma çabasından bir an bile geri kalmaz.

Komünistlerin dikkati özellikle Almanya üzerinde toplanmıştır, çünkü bu ülke bir burjuva devrimi arifesinde bulunmakta olup, bu devrimi Avrupa uygarlığının daha ileri şartları içinde ve XVII. yüzyılın İngiliz ve XVIII. yüzyılın Fransız proletaryasına oranla son derece daha gelişmiş bir proletarya ile yapacaktır; ve yine çünkü, bu durumda, Alman burjuva devrimi mutlaka onu doğrudan doğruya takip eden bir proleter devriminin başlangıcı olacaktır.

Kısaca, komünistler bütün ülkelerde mevcut sosyal ve politik düzene karşı girişilen her devrimci hareketi desteklerler.

Komünistler, bütün bu hareketlerde, mülkiyet sorununu —o an için mülkiyetin erişmiş bulunduğu gelişme derecesi ne olursa olsun—, hareketin esas sorunu olarak ön plana koyarlar.

Nihayet, komünistler, bütün ülkelerdeki demokratik partilerin birleşmesine ve ittifak etmesine çalışırlar.

Komünistler, görüşlerini ve gâyelerini gizlemeye tenezzül etmezler. Hedeflerine ancak bütün eski sosyal düzenin şiddetle yıkılmasıyla varılabileceğini açıkça ilân ederler. Bir komünist devrim olacak diye hâkim

sınıflar titresin! Proleterlerin bu devrimde zincirlerinden başka kaybedecek bir şeyleri yoktur. Kazanacakları ise bütün bir dünyadır.

BÜTÜN ÜLKELERİN İŞÇİLERİ BİRLEŞİNİZ.

Marx ve Engels tarafından
aralık 1847-ocak 1848 arasında yazılmış
ve ilk kez almanca ayrı bir broşür halinde
şubat 1848'de Londra'da yayımlanmıştır.

KOMÜNİSTLER BİRLİĞİ'NİN TARİHİNE KATKI[1]

Köln komünistlerinin 1852'de mahkûmiyete uğramalarıyla, bağımsız Alman işçi hareketinin ilk dönemi son bulmuş oldu. Bu dönem günümüzde neredeyse büsbütün unutulmuştur. Oysa, bu dönem, 1836'dan 1857'ye kadar sürmüş ve yabancı ülkelerde yaşayan Alman işçileri sayısının giderek artması sayesinde, hareket, hemen hemen, bütün uygar ülkelere sıçramıştı. Dahası var. Günümüzdeki enternasyonal işçi hareketi, gerçekte o tarihte *ilk enternasyonal işçi hareketi* olan bu Alman hareketinin doğrudan devamıdır. Enternasyonal İşçi

[1]Engels'in, Marx'ın *Köln komünistleri dâvası üzerine açıklamalar*'ına yazdığı önsöz. (Bkz. *Karl Marx: 1848 Almanya'sı*, s. 257-290. (Ed.)

Birliği'nde yönetici rol oynayan kişilerden çoğu, o hareketten gelmedir. Ve, Komünistler Birliği'nin, 1848'de, *Komünist Partisi Manifestosu*'yla bayrağına yazmış olduğu teorik prensipler, bugün dahi, bütün Avrupa ve Amerika proleter hareketini birleştiren en güçlü enternasyonal bağı oluşturmaktadır.

Bugüne kadar bu hareketin tarihini bütünüyle zihinlerde canlandırmayı mümkün kılabilecek bir tek önemli kaynak bulunmaktadır: *Kara kitap: XIX. yüzyılda komünist konspirasyonları*, Wermuth ve Stieber, Berlin, iki kısım, 1853 ve 1854. Bugün dahi, bu dönemi inceleyen bütün komünist olmayan yazarlar, yüzyılımızın en sefil muhbirlerinden ikisinin polisiye tahrifleriyle dolu bu hâlis yalan dolan yumağını esas kaynak olarak kullanmaktadırlar.

Benim, burada yapabileceğim katkı, bizzat Birlik'in kendisi söz konusu olduğu ölçüde, yani komünistler dâvası hakkındaki açıklamaların anlaşılması için mutlaka bilinmesi gereken hususlarla sınırlı bir taslaktan ibarettir. İleride, enternasyonal işçi hareketinin bu şanlı gençlik dönemi tarihine bir katkıda bulunmak düşüncesiyle Marx'la benim toplamış olduğumuz zengin malzemeyi de yayımlamak fırsatını bulabileceğimi umuyorum.

1834 yılında Alman mültecileri tarafından Paris'te

kurulmuş olan demokrat ve cumhuriyetçi eğilimli gizli *Sürgünler Birliği*'nin en ilerici elemanları, Birlik'ten ayrılarak, *Doğrular Birliği* adında yeni bir gizli dernek kurdular. İçinde ancak Jacobus Benedey gibi âtıl elemanların kalmış olduğu ana Birlik, çok geçmeden tam bir uyuşukluğa düştü. 1840'ta, polis, Almanya'daki bazı şubelerde aramalar yaptığında, ortada ana Birlik'ten geriye bir gölgeden başka hemen hemen hiçbir şey kalmamıştı. Yeni Birlik ise, aksine, nispeten hızlı bir gelişme gösterdi. Yeni Birlik, başlangıçta, o dönemde Paris'te kurulmuş olan Babeuf geleneğine bağlı Fransız işçi komünizminin bir Alman dalından başka bir şey değildi. Mal ortaklığı istiyordu, çünkü eşitlikten zorunlu olarak çıkan bir şeydi bu. Birlik'in amaçları, o sıralar Paris'teki gizli cemiyetlerin amaçlarıyla aynıydı: yarı propaganda, yarı konspirasyon. Bu hususta, Paris daima devrimci aksiyonun merkezi telâkki edilmekteydi. Ama, fırsat zuhurunda Almanya'da darbeler hazırlanması da asla ihtimal dışı bırakılmıyordu. Fakat, Paris kesin savaş alanı olarak kalmaya devam ettiğinden, Birlik, sonuç itibariyle Fransız gizli cemiyetlerinin, özellikle Barbès ve Blanqui tarafından yönetilen *Société des Saisons*'un, Alman kolundan başka bir şey değildi; bununla sıkı ilişki içinde bulunu-

yordu. Fransızlar, 12 mayıs 1839'da yürüdüler, Birlik'in seksiyonları da onlarla birlikte yürüdüler ve böylece ortak yenilgiden paylarını aldılar.

Almanlar arasında *Karl Schapper* ve *Heinrich Bauer* derdest edildiler. Louis-Philippe hükümeti, onları, oldukça uzun bir tutukluluktan sonra, sınır dışı etmekle yetindi. Her ikisi de Londra'ya gittiler. Weilburg (Nassau'da) doğumlu olan Schapper, 1832'de, Giessen'de ormancılık okulunda öğrenci olduğu sıralarda, Georg Büchner'in tezgâhladığı komploya katılmıştı. G. Büchner'le birlikte, 3 nisan 1883'te, Frankfurt polisine *(Konstablerwache)* saldırıda bulundu, yabancı bir ülkeye sığındı ve şubat 1834'te, Mazzini'nin Savoia seferine katıldı. Devyapılı, azimkâr, enerjik, burjuva yaşantısını riske sokmaya ve hayatını tehlikeye atmaya her an hazır bir insandı. Örnek bir profesyonel devrimciydi ve nitekim 1830'da ve 1840'da böyle bir rol oynadı. Zekâca pek cevval olmamakla birlikte, kişisel evriminin de gösterdiği gibi, en yüksek teorik fikirleri kavrayacak güçten de büsbütün yoksun değildi. Nitekim "demagoglar" safından ayrılıp komünistlerin safına geçti ve sarsılmaz bir inanç ve sebatla orada kaldı. Bu nedenledir ki, onun devrimcilik tutkusu, kendisini bazen aklının sınırları ötesine sürüklüyordu. Ama,

o, yine de, hatâlarını daima görüp, açıkça kabul etmekten geri kalmazdı. Tam bir insandı ve Alman işçi hareketinin temeline oturtulması yolunda harcadığı emek asla unutulamaz.

Frankenli Heinrich Bauer ise, ayakkabıcıydı. Ufak tefek canlı, uyanık, neşeli bir insandı, ama küçük bedeni, aynı zamanda, büyük bir beceriklilik ve kararlılık taşıyordu.

Londra'ya geldiklerinde, Paris'teyken matbaa işçiliği yapan Schapper, dil dersleri vererek hayatını kazanmaya çalıştı. Her ikisi de Birlik'in dağılmış çocuklarını tekrar biraraya getirmeye uğraştılar ve onun merkezini Londra'da kurdular. Daha önce Paris'te tanışmış olmadıkları halde, Kölnlü saatçi Joseph Moll de onlara katıldı. Bu kısa boylu tıknaz herkül —Schapper'le birlikte, kimbilir kaç kez, zorla içeri girmeye çalışan yüzlerce muhalife karşı bir salonun kapısını savunmuştur— enerji ve kararlılık bakımından iki yoldaşından aşağı kalmıyor, ama entelektüel bakımdan onları aşıyordu. J. Moll, başarılı birçok misyonunun da gösterdiği gibi, sadece doğuştan bir diplomat değildi; teorik fikirleri kavramaya da daha yatkındı. Her üçünü de 1843'de Londra'da tanıdım. Gördüğüm ilk devrimci proleterlerdi bunlar. Ayrıntılardan yana fikirlerimiz uyuşmasa bile —

onların dar görüşlü eşitlikçi komünizmlerine,[1] dar görüşlülükte daha aşağı kalmayan bir malûmatfüruşlukla karşı çıkıyordum—, henüz yalnızca olgun bir insan olmak azmiyle dolu olduğum bir tarihte, bu üç hakikî insanın üzerimde bıraktıkları derin izlenimi hiçbir zaman unutamam.

İsviçre'de olduğu gibi, Londra'da da —daha küçük bir ölçüde de olsa— dernek kurma ve toplantı özgürlüğü onlara çok yardımcı oldu. 7 şubat 1840'ta Alman işçilerinin halka açık eğitim klübü kuruldu. Bu klüp, günümüzde de (1885) varlığını sürdürmektedir. Bu eğitim klübü, Birlik'e yeni üyeler devşirmekte yardımcı oluyordu. Her zaman olduğu gibi komünistler, klübün en faal ve en zeki üyeleriydiler. Dolayısıyla, klübün yönetimi de, doğal olarak, onların elinde bulunuyordu. Birlik'in Londra'da birçok komünleri, ya da o zaman dendiği gibi, "obaları" vardı. İsviçre'de ve başka yerlerde de uygulanan, başvurulması gerekli bir taktikti bu. İşçiler için eğitim klüpleri kurulabilen yerlerde, onlardan bu şekilde yararlanılıyordu. Yasaların bu klüplerin kurulmasını yasakladığı yerlerde ise, koro, jimnastik, vs. dernekleri

[1]Eşitlikçi komünizm derken, daha önce de söylediğim gibi, münhasıran, ya da özellikle eşitlik talebine dayanan komünizmi kastediyorum. *(Engels'in notu.)*

kurulması yoluna başvuruluyordu. Gruplar arasında irtibatı, daha çok, arada gidip gelen üyeler sağlamaktaydı. Bu üyeler, gerektiğinde, özel temsilci vazifesi de görmekteydiler. Her iki halde de, hükümetler, basiretlilik gösterirken, bilfiil Birlik'e yardım etmiş oluyorlardı, çünkü hoşa gitmeyen işçiyi —ki, onda dokuz Birlik'in bir üyesi oluyordu bu— sınırdışı etmekle, onu bir özel temsilci yapmaktaydılar.

Yeniden kurulan Birlik, giderek önemli derecede yaygınlaştı. Özellikle İsviçre'de, *Weitling, August Becker* (güçlü bir kafa yapısına sahip olmasına rağmen, pek çok Alman'da görüldüğü gibi, sebatsızlığından dolayı zamanla niteliklerini kaybedip yozlaşmıştır) ve daha başkaları, az çok Weitling'in komünist sistemini benimseyen kuvvetli bir organizasyon kurmuşlardı. Weitling'in komünizmini eleştirmenin yeri burası değil. Ama, onun, proletaryanın ilk bağımsız teorik tandansı olarak taşıdığı önem, bana, bugün dahi, Marx'ın *Vorwaerts*'taki (Paris, 1844) şu sözlerine katılma hakkını veriyor:

> Filozofları ve yazarları da dahil olmak üzere burjuvazi [Alman burjuvazisi], *burjuvazinin kurtuluşu* —siyasî kurtuluşu— konusunda, Weitling'in *Uyum ve özgürlü-*

gün güvenceleri adlı eseri ayarında bir eser koyabilmiş midir önümüze? Alman siyasî literatürünün o yavan, o pısırık seviyesizliğini, Alman işçilerinin, bu parlak, bu muazzam ilk girişimiyle karşılaşturacak; proletaryanın bu *dev çaplı ilk adımlarını* kurtuluşa ermiş burjuvazinin siyasî bücürlüğüyle kıyaslayacak olursak, küçük şamar oğlanının, giderek heybetli bir atletik yapıya kavuşacağını şimdiden söyleyebiliriz.

Bu heybetli atletik yapı, şimdi artık gözlerimizin önünde duruyor —her ne kadar büyüme süreci henüz sona ermemiş olsa da.

Almanya'da, daha birçok seksiyon bulunuyordu. Şüphesiz, nispeten daha gelip geçici seksiyonlardı bunlar. Ama, bunlardan yeni kurulanların sayısı, ortadan kalkanların sayısını aşıyordu. Polis, 1846 yılı sonunda Berlin'de (Mentel) ve Magdeburg'da (Beck) Birlik'in izini keşfedinceye kadar tam yedi yıl uğraştı ve bulduğu izi de daha ileriye götüremedi.

1840'ta henüz Paris'te bulunan Weitling, İsviçre'ye gelmeden önce, oraya buraya dağılmış olan elemanları bir araya toplamıştı.

Grubun çekirdeğini terziler oluşturuyordu. İsviçre'de, Londra'da, Paris'te, her yerde Alman terziler bulunuyordu. Paris'te bu meslek kolu içinde alman-

ca o kadar hâkim dildi ki, ben, 1846'da, deniz yolu ile Trondhjem'den doğruca Fransa'ya gelmiş olan ve on sekiz ayda hemen hemen tek bir kelime fransızca öğrenmediği halde, pek güzel almanca konuşan Norveçli bir terzi tanıdım. 1847'de, Paris'teki topluluklardan ikisi terzilerden, bir diğeri de incemarangozlardan oluşmaktaydı.

Merkezinin Paris'ten Londra'ya taşınması, Birlik için yeni bir dönemin başlangıcı oldu: evvelce Almanlar'a özgü bir birlik iken, yavaş yavaş *enternasyonal* bir nitelik kazandı. İşçi klübünde Almanlar'dan ve İsviçreliler'den başka, almancanın aralarında iletişim aracı olabileceği uluslardan üyelere de rastlanıyordu: özellikle İskandinavyalılar, Hollandalılar, Macarlar, Çekler, güneyli Slavlar ve keza Ruslar ve Alsaslılar. 1847'de, İngiliz muhafız alayından bir humbaracı, üniformalı olarak, muntazaman oturumlara katılıyordu. Kısa bir süre sonra, klüp, *komünist* işçiler eğitim grubu adını aldı. Üye kartlarının üzerinde, en az yirmi dilde ve orada burada bazı yanlışlarla: "Bütün insanlar kardeştir" cümlesi yer alıyordu. Gerek herkese açık grup, gerekse gizli cemiyet, gitgide enternasyonal bir karakter almakta gecikmedi: önce, üyelerin çeşitli uluslardan olmaları nedeniyle, pratik alanda; sonra da, teorik ola-

rak. Çünkü, bir devrimin muzaffer olabilmesi için Avrupa çapında olması gerektiği düşünülüyordu. Daha ileriye gidilmiyordu henüz; ama, esas temel bulunmuştu.

Londra sığınmacıları, yani 12 mayıs 1839 mücahitleri sayesinde Fransız devrimcileriyle sıkı ilişkiler yürütülmekteydi. En radikal tandanslı Polonyalılar'la da durum böyleydi. Resmî Polonya göçmenleri ve keza Mazzini, tabiatıyla, Birlik'e karşı dostça olmaktan çok, düşmanca bir tavır içindeydiler. İngiliz şartistleri —hareketlerinin spesifik İngiliz karakteri malûm olduğuna göre— devrimci değildirler diye bir yana bırakılmışlardı. Birlik'in yöneticileri, onlarla Londra'da ancak daha sonra benim aracılığımla ilişkiye girdiler.

Öte yandan, Birlik'in karakteri, olayların seyrine bağlı olarak da değişti. Paris daima —ve o dönem için haklı olarak— devrimi doğuracak şehir olarak görülmekle birlikte, Parisli konspiratörlerden de ayrı duruluyordu. Birlik'in genişlemesi onun öz bilincini de yükseltmişti. Onun, gittikçe daha sağlam bir şekilde, Alman işçi sınıfı içine kök saldığı; ve tarihin, Alman işçilerini, Kuzey ve Doğu Avrupa işçilerine öncülük etmekle görevlendirmiş olduğu fikrine varılmıştı. Birlik, Weitling'in şahsında, iftiharla Fransız

rakipleriyle aynı sıraya konulabilecek bir komünist teorisyene sahip bulunuyordu. Nihayet, 13 mayıs tecrübesi, darbe girişimlerinden hiçbir şey beklenemeyeceğini öğretmişti. Eğer hâlâ her olayın içinde yaklaşan fırtınanın işareti görülüyor; eski yarı konspiratör statüler hâlâ yürürlükte tutuluyor idiyse, bunun suçu, başvermekte olan daha doğru fikirlere artık ters düşmeye başlamış olan eski devrimcilik inadıydı.

Buna karşılık, Birlik'in sosyal doktrini, bir ölçüde açık ve kesin olmakla birlikte, bizzat hal ve şartlardan kaynaklanan kaba bir hatâyı içermekten de geri kalmıyordu. Birlik üyeleri, *emekçiler söz konusu olduğu ölçüde,* çoğunlukla, hemen hep zanaatkârlardan oluşmaktaydı. Büyük şehirlerde bile, onları sömüren kişi, ekseriya bir küçük patrondu. Büyük çapta elbise imâlatı, günümüzde konfeksiyon denilen şey, yani zanaatkâr terzi emeğini büyük bir kapitalist hesabına iş gören bir konumsal endüstriye dönüştüren üretim, Londra'da bile, henüz rüşeym halinde mevcuttu. Bir yandan, bu işçileri sömüren, bir küçük patrondu; öte yandan, bütün bu işçiler, bir gün gelip kendilerinin de bizzat birer küçük patron olacaklarını umuyorlardı. Ayrıca, bu dönemin Alman işçisi, eski korporasyonlar rejimine bağlı bir sürü fikri kafasından atabilmiş değildi. Bu emekçiler, henüz kelime-

nin tam anlamıyla proleter değildiler; henüz ancak modern proletarya haline gelmekte olan ve burjuvaziyle, yani büyük sermaye ile doğrudan karşıtlık içinde bulunmayan küçük-burjuvazinin bir uzantısını oluşturmaktaydılar. Gerçi, bu zanaatkârlar için, gelecekteki evrimlerine içgüdüsel bir şekilde tekaddüm ederek, henüz eksik bir bilinçle de olsa, proletaryanın partisini kurabilmek onur verici bir girişimdi. Ama, taşıdıkları eski zanaatkâr önyargılarının, mevcut toplumu ayrıntılı bir şekilde eleştirmek, yani iktisadî olayları incelemek söz konusu olduğunda, onlara her an bir tuzak kurması da kaçınılmazdı. O dönemde, bütün Birlik içinde, ömründe bir tek ekonomi politik kitabı okumuş bir kimsenin bulunduğunu zannetmiyorum. Zaten pek de önemli değildi bu: "eşitlik", "kardeşlik" ve "adalet", bütün teorik engelleri aşmaya yetiyordu.

Bu arada, Birlik ve Weitling tarafından tedris edilen komünizmin yanısıra, bundan esaslı surette farklı, ikinci bir komünist doktrin daha konuşulmuş bulunuyordu. Manchester'de bulunduğum sırada, o vakte kadar tarihin ya hiçbir rol vermediği, ya da pek küçük bir rol verdiği ekonomik olayların, hiç değilse modern dünyada, belirleyici bir tarihî güç oluşturduğunu, bu olayların aktüel sınıf antagoniz-

malarının doğuşunda temel vazifesi gördüğünü birden fark etmiştim. Büyük endüstrinin bu antagonizmaları alabildiğine geliştirmiş olduğu ülkelerde, özellikle İngiltere'de, partilerin bu antagonizmalar temeli üzerinde kurulduklarını, siyasî mücadelelerin kaynağını, bütün siyasî tarihin nedenini bu antagonizmaların oluşturduğunu anlamıştım. Marx yalnız aynı anlayışa varmakla kalmamış, fakat "Fransız-Alman Yıllıkları"nda (1844) bu anlayışı genelleştirip geliştirmişti: genellikle, sivil toplumu şartlandıran ve düzenleyen devlet değil, devleti şartlandıran ve düzenleyen sivil toplumdur; dolayısıyla, siyaseti ve tarihi ekonomik ilişkilerle açıklamak gerekir, yoksa bunun tersini yapmak değil. 1844 yazında, Paris'te Marx'ı ziyaret ettiğim zaman, bütün teorik konularda tam bir mutabakat halinde olduğumuzu gördük ve işbirliğimiz o tarihte başladı. 1845 ilkbaharında Brüksel'de yeniden buluştuğumuzda, Marx, önceki prensiplerden hareketle, kendi materyalist tarih teorisini, ana hatları içinde, tamamen işleyip kotarmıştı. Bunun üzerine, keşfetmiş olduğumuz konsepsiyonu, en ince detaylara ve en çeşitli istikametlere varıncaya kadar geliştirmeye koyulduk.

Tarih biliminde devrim yapan bu keşif, görüldü-

ğü gibi, esas itibariyle Marx'ın eseridir ve bu işte bana ancak çok küçük bir pay atfedilebilir. Devrin işçi hareketini doğrudan ilgilendiren bir keşifti bu. Fransızla'rın ve Almanlar'ın komünizmi, İngilizler'in şartizmi, rastgele ortaya çıkmış, pekâlâ olmasa da olabilecek şeyler olarak görünmüyordu artık. Bu hareketler, şimdi, modern zamanların ezilen sınıfının, yani proletaryanın bir hareketi olarak görünmekteydiler; hâkim sınıfa, burjuvaziye karşı tarihen zorunlu bir mücadelenin az ya da çok gelişmiş şekilleriydi artık bunlar. Bu hareketler, sınıf mücadelesinin aldığı şekillerdi, ama daha önceki bütün sınıf mücadelelerinden şöyle bir farklı yanları vardı: bugünün ezilen sınıfı, proletarya, aynı zamanda bütün toplumu sınıflara bölünmüşlükten ve, dolayısıyla, sınıf mücadelelerinden kurtarmadan, kendi kurtuluşunu gerçekleştiremez. Komünizm, artık, hayalgücüne dayanılarak yaratılmış mümkün en mükemmel bir toplum ideali olmaktan çıkmış; proletaryanın yönetiminde yürütülen mücadelenin tabiatı, şartları ve genel mantıki sonuçları hakkında net bir görüşe dönüşmüştü.

Yeni bilimsel sonuçları, koca koca ciltlerle sırf "bilgin" çevrelere tebliğ etmekle yetinmek niyetinde asla değildik. Tam tersine. Her ikimiz de, siyasî hare-

kete derinden angaje olmuş bulunuyorduk; bilgin çevrelerle, özellikle batı Almanya'da, bazı bağlantılarımız vardı ve örgütlü proletarya ile birçok ilişkiler sürdürüyorduk. Görevimiz, kendi konsepsiyonumuzu bilimsel bir şekilde temellendirmekti. Fakat, Avrupa ve özellikle Almanya proletaryasını kendi inancımıza kazanmak da, bizim için aynı derecede önemliydi. Her şeyi kendimiz için açıklığa kavuşturur kavuşturmaz, işe koyulduk. Brüksel'de bir Alman işçi derneği kurduk. "Deutsche Brüsseler Zeitung" ele geçirildi ve Şubat devrimi'ne kadar bize fikir organlığı yaptı. İngiliz şartistlerinin devrimci fraksiyonunun yayın organı olan ve benim de yazı yazdığım *The Northern Star*'ın redaktörü Julian Harney'in aracılığıyla bu fraksiyonla ilişki kurmuştuk. Keza, Brüksel'de demokratlarla (Marx, Association démocratique'in başkan yardımcısıydı) ve *Réforme* dergisini (ben de, İngiliz ve Alman işçi hareketleri hakkında bu dergiye haberler geçiyordum) çıkaran Fransız sosyal-demokratlarıyla bir çeşit kartel oluşturmuştuk. Kısaca, radikal ve proleter organizasyonlarla yürüttüğümüz ilişkiler arzularımızı tatmin edecek düzeydeydi.

Doğrular Birliği karşısında ise, şöyle bir tavır içindeydik: Birlik'in varlığı hiç şüphesiz meçhulümüz de-

ğildi. Schapper, 1843'te, bana Birlik'e girmemi önermiş, ama ben pek tabiî olarak bunu reddetmiştim. Buna rağmen, biz, Londra'daki arkadaşlarla sürekli yazışma halinde olmakla kalmadığımız gibi, o tarihte Paris komünlerinin yöneticisi durumunda olan Dr. Everbeck ile daha da sıkı ilişkiler içinde bulunuyorduk. Birlik'in iç işleriyle ilgilenmiyor idiysek de, orada geçen hiçbir şey bilgimiz dışında kalmıyordu. Öte yandan, sözle, mektupla, basın yoluyla Birlik üyelerinden en önemlilerinin teorik görüşleri üzerinde etkili olmaya çalışıyorduk. Bazı vesilelerle, kuruluş halindeki komünist partisinin iç işleri söz konusu olduğu durumlarda, bütün dünyadaki dostlarımıza ve muhabirlerimize taşbaskısı çeşitli sirkülerler gönderiyorduk. Örneğin, Amerika'ya gidecek olan Hermann Kriege adında Westfalenli genç bir üniversite öğrencisi, Birlik'in özel temsilcisi olmak için başvuruda bulunmuş, sonra da Birlik sayesinde Güney Amerika'yı yerinden oynatmak amacıyla, Harro Harring denen çılgınla işbirliğine girmişti. Çıkarmaya başladığı bir gazetede, Birlik adına, "sevgi"ye dayalı, sevgiyle dolup, sevgiyle taşan bir komünizmi propaganda edip duruyordu. Ona karşı hemen bir sirküler yayınladık. Sirküler, etkisini göstermekten geri kalmadı; Kriege sahneden silindi.

Daha sonra, Weitling, Brüksel'e geldi. Ama, o, kendi yeteneğine kendisi de şaşan, komünist bir toplumun nasıl bir şey olabileceğini kendi kendisine açıklamaya çalışan genç ve naif terzi kalfası değildi artık. Onu kendilerinden üstün görüp kıskanan kişilerce sürekli izlendiğini düşünen, her yerde kendine rakipler, samimî dostları arasında düşmanlar, tuzaklar gören bir büyük adam olmuştu. Her gittiği ülkede nefretle karşılanan, yeryüzünde cenneti gerçekleştirmeyi sağlayacak reçeteyi cebinde hazır taşıyan ve herkesin bunu ondan çalmaya çalıştığını vehmeden bir peygamberdi o. Daha önce, Londra'da, Birlik'in adamlarıyla bozuşmuştu. Brüksel'de — özellikle Marx ve karısı, burada ona son derece mültefit davranmışlar ve kendisine karşı insanüstü bir sabır ve tahammül göstermişlerdi— hiç kimseyle geçinemedi. Bu yüzden, kısa bir süre sonra, peygamberlik mesleğinde yeteneğini sınamak üzere Amerika'ya gitti.

Bütün bu durumlar, Birlik içinde ve, özellikle, onun Londra'daki bellibaşlı yöneticilerinin zihninde cereyan eden sessiz değişikliğe katkıda bulundu. Daha önceki komünizm anlayışlarının —ister Fransızlar'ın eşitliğe dayalı basitleştirici komünizm anlayışı olsun, ister Weitling tarzı komünizm anlayışı olsun— yeter-

sizliği gittikçe daha açık bir şekilde kendini gösteriyordu.

Weitling, kendi komünizmini primitif hıristiyanlığa indirgemişti. Ama, onun *Zavallı bir günahkârın İncili*'nde rastlanan bazı detaylar ne kadar dâhice olursa olsun, bu metod, İsviçre'de, hareketin önce Albrecht gibi aptallara, sonra da Kuhlman gibi istismarcı sahte peygamberlere teslim edilmesi sonucunu doğurmuştu. Bazı yazarlarca piyasaya sürülen ve Fransız sosyalizmi tandanslarının, beyni sulanmış bir hegelci almancasına çevrilmesinden ve santimantal hamhayallere dönüştürülmesinden ibaret olan "hakikî sosyalizm" *(Komünist Manifestosu*'nda Alman sosyalizmi veya "hakikî" sosyalizm bölümüne[1] bakınız), Birlik'in içine görüş ayrılıkları sokmuş ve üyeleri, söz konusu yazıları okur olmaya sevk etmişti. Bu "hakikî sosyalizm", yavanlığı ve zaaflarıyla, Birlik'teki eski devrimcilere itici gelmemezlik edemezdi. Eski konsepsiyonların sağlam olmaması ve bunun pratikte yol açtığı sapkınlıklar, Londra'daki yoldaşlara, Marx'la benim yeni teorimizde haklı olduğumuzu giderek daha açık bir şekilde gösteriyordu. Şu da inkâr edilemez ki, bu kanının

[1] *Bkz.* s.107.

zihinlerde hızla kök salması, Birlik'in Londra'daki yöneticileri arasında öteki arkadaşlarına kıyasla teorik bilgiye çok daha açık iki insanın varlığı sayesinde olmuştur: Heilbronnlu minyatür ressamı Karl Pfaender ile Thüringenli terzi Georg Eccarius[1].

Sözün kısası, Moll, 1847 ilkbaharında, Brüksel'e gelip Marx'ı bularak ve kısa bir süre sonra da Paris'te beni ziyaret ederek, arkadaşları adına, ısrarla bizden Birlik'e girmemizi istedi; gerek konsepsiyonumuzun mutlak doğruluğuna, gerekse Birlik'i eski geleneklerden ve eski konspirasyon şekillerinden kurtarmak zorunluluğuna inandıklarını bize söyledi. Birlik'e girmeye razı olduğumuz takdirde, onun bir genel kongresinde bize, kritik komünizmimizi bir manifesto ile etraflı bir şekilde açıklama fırsatı verilecekti. Bu manifesto, daha sonra, Birlik'in manifestosu olarak yayımlanacaktı. Böylece, Birlik'in eskimiş organizasyonunun yerine, yeni zamanlara ve yeni

[1]Pfaender, yaklaşık on yıl önce Londra'da öldü. Son derece rafine, spiritüel, ironik, diyalektik bir kafa idi. Eccarius ise, bilindiği gibi, daha sonra uzun yıllar Enternasyonal İşçi Birliği'nin genel sekreterliğini yaptı. Enternasyonal'in genel konseyinde, başka bazı kişilerle birlikte, Eccarius, Pfaender, Lessner, Lochner, Marx ve ben, yani Birlik'in eski üyeleri de yer almaktaydı. Eccarius, daha sonra, bütün faaliyetini İngiliz korporatif hareketine adadı. *(Engels'in notu.)*

gâyelere uygun yeni bir organizasyon konulmasını sağlamış olacaktık.

Alınan işçi sınıfı içinde propaganda yapılması amacına dönük bir organizasyonun zorunluluğu konusunda en ufak bir şüphe yoktu. Keza, böyle bir organizasyonun —eğer sırf lokal bir karakter taşımıyorsa— Almanya dışında bile ancak gizli bir organizasyon olabileceği de şüphesizdi. İmdi, Birlik'in elinde zaten buna benzer bir organizasyon bulunuyordu. Bizzat Birlik'in temsilcileri, şimdi artık bizim vaktiyle belirtmiş ve eleştirmiş olduğumuz hataları kabul etmekteydiler. Bizi, Birlik'in reorganizasyonunda bizzat çalışmaya davet ediyorlardı. Bu daveti reddedebilir miydik? Elbette hayır. Dolayısıyla, Birlik'e girdik. Marx, Brüksel'de, en yakın dostlarımızdan oluşan bir komün kurdu; ben de, Paris komünlerini ziyaret etme görevini üstlendim.

1847 yazında, Birlik'in ilk genel kongresi Londra'da toplandı. Kongre'de W. Wolff Brüksel komünlerini, ben de Paris komünlerini temsil ediyorduk. Önce Birlik'in reorganizasyonu gerçekleştirildi. Konspirasyonlar döneminden kalma eski mistik adlar atıldı. Birlik; komünler, klüpler, yönetici klüpler, merkez komitesi ve kongre şeklinde organize edildi ve bundan böyle Komünistler Birliği adını aldı.

Birlik'in gâyesi, burjuvazinin yıkılması, proletaryanın hâkimiyeti, sınıf antagonizmalarına dayanan eski burjuva toplumunun ortadan kaldırılması ve özel mülkiyetsiz yeni bir toplumun kurulmasıdır.

İlk madde buydu. Organizasyon tamamen demokratik nitelikteydi. Seçimle gelen sorumlu üyeler, gerektiğinde her an azledilebiliyorlardı. Bu suretle, bir diktatörlüğe gerek gösteren her türlü konspirasyon yeltenişine son verilmiş oluyordu. Ve, Birlik — hiç olmazsa mûtat dinginlik dönemleri için— sırf bir propaganda derneğine dönüştü. Artık işler demokratik bir şekilde yürütülüyordu: yeni tüzük, komünotelerin tartışmasına sunuldu. İkinci kongre, onu yeniden müzakere etti ve kesin olarak benimsedi (8 aralık 1847). Wermuth ve Stieber, onu basıp çoğaltttılar (I, s. 230 ek VIII).

İkinci kongre, aynı yılın kasım ayı sonu ile aralık ayı başında toplandı. Marx da kongreye katıldı ve orada, uzun müzakereler süresince —kongre en az on gün sürdü— yeni teoriyi savundu. Bütün itirazlar, bütün şüpheler giderildi, yeni prensipler oy birliği ile kabul edildi ve Marx'la ben, manifestoyu kaleme almakla görevlendirildik. Görevi derhal yerine getirdik. Şubat devriminden birkaç hafta önce,

manifesto basılmak üzere Londra'ya gönderildi. O tarihten bu yana, o, bütün dünyayı dolaştı. Hemen hemen bütün dillere çevrildi ve, bugün dahi, en farklı ülkelerde proleter hareketine rehberlik etmektedir. Birlik'in eski şiarı: "Bütün insanlar kardeştir"in yerini, mücadelenin enternasyonal karakterini açıkça ilân eden yeni savaş nârası aldı: "Bütün ülkelerin işçileri birleşiniz". Bu savaş nârası, on yedi yıl sonra, Enternasyonal İşçi Birliği'nin savaş nârası olarak, bütün dünyada yankılandı ve bütün ülkelerin militan proletaryası, onu bugün bayrağının üzerine yazıyor.

Şubat devrimi patlak verdi. O tarihe kadar Londra'da yerleşik olan Merkez komitesi, derhal yetkilerini Brüksel yönetici klübüne devretti. Ne var ki, bu karar alındığında, Brüksel'de bilfiil bir sıkıyönetim hüküm-ferma idi. Özellikle Almanlar için, toplantılar yapmak imkânsızdı. Hepimiz, Paris'e hareket etmek üzere idik. Yeni Merkez komitesi, derhal kendini feshederek, bütün yetkilerini Marx'a devretmeye ve onu, Paris'te hemen yeni bir Merkez komitesi teşkil etmek üzere tam yetkili kılmaya karar verdi. Bu kararı veren (3 mart 1848) beş kişi henüz ayrılmışlardı ki, polis Marx'ın evini bastı, onu tutukladı ve hemen ertesi gün Fransa'ya gitmeye zorla-

dı. Marx'ın istediği de zaten oraya gitmekti.

Kısa bir süre sonra, Paris'te biraraya gelindi. Yeni Merkez komitesi, orada, üyelerinin imzasını taşıyan aşağıdaki belgeyi hazırladı ve bugün dahi okunması birçok bakımdan yararlı olan bu belge bütün Almanya'da dağıtıldı.

Komünist Partisi'nin
Almanya'daki istekleri

1. Bütün Almanya'da tek ve bağımsız bir cumhuriyet rejimi ilân edilecektir.
3. İşçilerin de Alman halkının parlamentosunda yer alabilmeleri için, halkın temsilcilerine ödenek tahsis edilecektir.
4. Bütün halk silâhlandırılacaktır.
7. Prenslere, feodallere ve başkalarına ait topraklar, bütün madenler, taşocakları, vs. devletin mülkü olacaktır; bu topraklarda yapılan tarım, en modern bilimsel yöntemlere göre, büyük çapta ve toplum yararına yapılacaktır.
8. Köylülerin malları üzere konulmuş ipotekler, devlet mülkiyeti ilân edilecek; bu ipoteklerin faizi, köylülerce devlete ödenecektir.
9. Hâsılat icarı rejiminin yürürlükte olduğu bölgelerde, toprak rantı veya çiftlik kirası, vergi olarak

devlete ödenecektir.

11. Bütün taşıma araçları: demiryolları, kanallar, buharlı gemiler ve posta teşkilâtı, devlete ait olacaktır. Bunlar devletin mülkiyetine geçecek ve bu araçlardan yoksun olan sınıfın kullanımına sunulacaktır.
14. Miras hakkı sınırlandırılacaktır.
15. Ağır müterakki vergiler konulacak ve tüketim üzerinden vergiler kaldırılacaktır.
16. Ulusal atölyeler kurulacaktır. Devlet, emekçilerin hayatını güvenceye alacak ve iş göremez duruma düşenlerin geçim masraflarını üstlenecektir.
17. Eğitim bütün halka açık ve parasız olacaktır.

Alman proletaryasının, küçük-burjuvazisinin ve küçük köylülerinin, var güçleriyle bu önlemlerin hayata geçirilmesi için çalışmaları, menfaatleri gereğidir. Ancak bu önlemlerin gerçekleştirilmesidir ki, şimdiye kadar Almanya'da küçük bir azınlık tarafından baskı ve ezgi altında tutulan ve böyle tutulmasına çalışılan milyonlarca yurttaşa, bütün haklarını elde etmek ve, tüm servetlerin yaratıcısı oldukları için, kendilerine ait olması gereken iktidarı ele geçirmek imkânını verebilir.

Komite

Karl Marx, Karl Schapper, H. Bauer,
F. Engels, J. Moll, W. Wolff.

O dönemde, Paris'te, devrimci lejyonlar merakı hüküm sürüyordu. İspanyollar, İtalyanlar, Belçikalılar, Hollandalılar, Polonyalılar, Almanlar, vatanlarını kurtarmak amacıyla kendi aralarında toplanıyorlardı. Alman lejyonu, Herwegh, Bornstedt ve Boernstein tarafından yönetilmekteydi. Yeni hükümet bu lejyonlara, yabancı işçilerden kurulmanın çaresi gözüyle bakıyordu; dolayısıyla, askerlere yapıldığı gibi, onların yol ihtiyaçlarını karşıladı, yani sınıra varıncaya kadar onlara barınacak yer ve günde 50 santim tutarında bir harcırah tahsis etti. Dışişleri bakanı, ikide bir gözleri yaşarırcasına duygulanan güzel lâf ebesi Lamartine, işçiler sınıra vardıklarında, onları kalleşçe kendi hükümetlerine teslim etmek tasavvurundaydı.

Biz, bu devrimcilik oyunu girişimlerine en şiddetli bir şekilde karşı çıktık. Almanya'nın o tarihte içinde bulunduğu kaynaşma ortamında, ülkemize dışarıdan zorla devrim ithal etmeye yönelik bir istilâ hareketine kalkışılması, Almanya'da devrime tuzak kurmak, hükümetlerin durumunu sağlamlaştırmak ve —Lamartine'in yaptığı gibi— lejyonerleri savunmasız bir halde Alman askerî birliklerine teslim etmek demekti. Devrim, Viyana'da ve Berlin'de başarıya ulaşınca, lejyon tamamen yararsız hale geldi.

Ama, oyuna başlanmıştı bir kere, onun için devam edildi.

Bir Alman komünist klübü kurmuştuk. Burada, işçilere, lejyondan uzak durmalarını salık veriyorduk. Buna karşılık, onları, yurtlarına tek tek dönmeye ve döndükten sonra da hükümet lehinde faaliyette bulunmaya angaje ediyorduk. Geçici hükümette yer alan eski dostumuz Flocon, bu şekilde gönderdiğimiz işçiler için, lejyonerlere sağlanan avantajların aynını elde etmişti. Bu suretle, Almanya'ya, Birlik üyelerinin büyük çoğunluğu da aralarında olmak üzere, üç, dört yüz işçi sokmayı başardık.

Kolayca tahmin edileceği gibi, o tarihte halk kitlelerinin şahlanan hareketi karşısında, Birlik, pek güçsüz bir manivela oluşturuyordu. Birlik'in evvelce dış ülkelerde yaşayan üyelerinin dörtte üçü, yurtlarına döndüklerinde, kaldıkları yeri değiştirmişlerdi. Dolayısıyla, o zamana kadar mensubu oldukları toplulukların çoğu dağılmış bulunuyordu. Birlik'le her türlü bağlantı, onlar için imkânsızlaşmıştı. İşçilerden en hırslı bir bölümü, bu bağlantıyı yeniden kurmaya bile çalışmadan, herbiri kendi bulunduğu yerde, kendi adına, ayrı bir küçük hareket yaratma çabası içine girmişti. Nihayet, her küçük devlette, her eyalette, her şehirde, hal ve şartlar o kadar fark-

lıydı ki, Birlik'in tamamen genel mahiyette direktifler vermekten başka bir şey yapması zaten mümkün değildi. Kaldı ki, bu durumda bile, bu direktifleri basın yoluyla yaymak daha tercihe değer olurdu. Kısacası, Birlik'in gizli kalmasını gerektirmiş olan sebepler ortadan kalktığı an, gizli Birlik de, bu niteliğiyle, bir anlam ifade etmekten çıktı. Birlik'ten konspirasyoncu karakterin gölgesini bile kovmuş bulunan kimseler için, bunda şaşılacak bir taraf yoktu.

Bugün artık iyice anlaşılmış olduğu üzere, Birlik, devrimci faaliyet için mükemmel bir okul olmuştur. *Neue Rheinische Zeitung*'un sağlam bir merkez oluşturduğu Ren ülkelerinde, Naussau'da, Rheinische Hessen'de, birlik üyeleri hep en ileri demokratik hareketin içinde yer alıyorlardı. Hamburg'da da durum aynıydı. Güney Almanya'da, demokrat küçük-burjuvazinin üstün durumda olması, bir engel oluşturuyordu. Breslau'da, Wilhelm Wolff, 1848 yazına kadar, faaliyetini büyük bir başarıyla sürdürdü. Hattâ, Frankfurt Parlamentosu'nda Silezya'yı temsilen bir milletvekilliği bile elde etti. Nihayet, evvelce Brüksel'de ve Paris'te çok faal bir kişi olarak kendini göstermiş olan Stephan Born, Berlin'de bir İşçi Kardeşliği derneği kurdu. Bir ölçüde yaygın-

lık kazanan bu dernek, 1850 yılına kadar varlığını sürdürdü. Çok kabiliyetli, ama siyasî bir şöhret olmak için aşırı derecede sabırsız bir genç olan Born, çevresinde mümkün olduğu kadar çok kalabalık toplamak amacıyla, her çeşit insanla "kardeşlik" kuruyordu. O, asla zıt eğilimler arasında birlik kurabilecek, kaos ortamına aydınlık getirebilecek bir insan değildi. Bu derneğin resmî yayınlarına bakıldığında, *Komünist Manifestosu*'nda savunulan fikirlerin, eski konspirasyonlara ilişkin anılarla, birtakım Proudhon ve Louis Blanc kalıntılarıyla, gümrük korumacılığıyla, vs. paçal edilmiş olarak yer aldığı; kısacası, her şeyden bir parça alıp, her şey olmak istendiği görülür. Özellikle, bazı grevler, üretim ve tüketim kooperatifleri örgütlenmekte; ama, her şeyden önce, bu gibi girişimlerin uzun ömürlü olmasını sağlayacak biricik zeminin, siyasî zaferlerle elde edilmesi gerektiği hususu unutulmaktaydı. Reaksiyonun başarıları, Kardeşlik Derneği başkanlarına devrimci cidale doğrudan doğruya katılmak gereğini hissettirdiği zaman, çevrelerinde topladıkları karışık kitle, pek tabiî olarak, onları bir başlarına bıraktı. Born, 1849 mayıs ayaklanmasına katıldı ve işin içinden salimen çıkma şansını buldu. İşçi Kardeşliği, tamamen partikülarist bir örgüt olarak, pro-

letaryanın büyük siyasî hareketine karşı bir davranış gösterdi; büyük ölçüde ancak kâğıt üzerinde mevcuttu ve o kadar silik bir rol oynadı ki, reaksiyon, onu kapatmak gereğini ancak 1850'de duydu; varlığını sürdürebilen kalıntılarını ise, ancak yıllarca sonra ortadan kaldırdı. Born —Butter-milch nâmıyla anılıyordu— bir siyasî şöhret olamadı; sadece İsviçreli küçük bir profesör olabildi. Ve bu profesör, artık Marx'ı kendi korporatif diline tercüme etmiyor, fakat tatlı dilli Renan'ı, kendine özgü tatlı bir almancaya çeviriyordu.

Paris'te 13 haziran 1849, Berlin'de mayıs ayaklanmalarının yenilgisi, Macar devriminin Ruslar tarafından bozguna uğratılması, 1848 devriminin büyük bir dönemini sona erdiriyordu. Ama, reaksiyonun zaferi hiç de kesin değildi. Dağılmış olan devrimci güçlerin yeniden örgütlenmeleri gerekiyordu. Birlik'in reorganizasyonu kaçınılmaz bir zorunluluktu. Şartlar, tıpkı 1848'den önce olduğu gibi, proletaryanın her türlü açık örgütlenmesine imkân vermiyordu. Bir kere daha, gizli bir örgütlenmeye girişmek gerekiyordu.

1849 sonbaharında, eski merkez komitelerinin ve kongrelerin üyeleri yeniden Londra'da buluştular. Yalnız, Wiesbaden'de hapiste bulunan Schapper

ile Moll eksikti. Schapper, 1852 baharında beraat ettikten sonra Londra'ya gelmekte gecikmedi. Moll ise, bütün bir sıra misyonları ve son derece tehlikeli ajitasyon seyahatlerini başarıyla tamamladıktan sonra —son zamanlarda Prusya ordusu saflarında, Ren eyaletlerinde, Pfala topçu kuvvetleri için atlı topçular devşiriyordu— Willich'in birliğine bağlı Besançon işçi bölüğüne girmiş ve Murg çatışmasında, Rothenfels köprüsü önünde başına isabet eden bir kurşunla ölmüştü. Willich'e gelince, o, yeniden ortaya çıktı. 1845'ten beri, batı Almanya'da bol bol rastlanan duygusal komünistlerdendi. Bu nedenle, daha başlangıçtan itibaren, bizim kritik tandansımızın içgüdüsel, gizli muhalifiydi. Ama, bu kadarla da kalmıyordu: kaderinde Alman proletaryasının kurtarıcılığı misyonu bulunduğuna derinden inanmış gerçek bir peygamberdi o; ve bunun için de, siyasî ya da askerî diktatörlükten başka bir şey istemiyordu. Böylece, daha önce Weitling tarafından tedris edilen primitif Kilise komünizminin yanısıra bir tür İslâm komünizminin doğduğu görüldü. Ancak, bu yeni dinin propagandası, Willich'in komutasındaki mülteciler bölüğüyle sınırlı kaldı.

Böylece, Birlik yeniden örgütlendi. Mart 1850 tarihlî sirküler yayımlandı ve Heinrich Bauer, özel

temsilci olarak Almanya'ya gönderildi. Marx ve benim birlikte kaleme almış olduğumuz hitabe, bugün dahi önemini korumaktadır. Çünkü, bugün dahi, küçük-burjuva demokrasisi, fazla gecikmeyecek olan önümüzdeki devrim döneminde (1815, 1830, 1848, 1852, 1870 devrimleri, yüzyılımızda Avrupa'da devrimlerin on beş ilâ on sekiz yıl arayla meydana geldiğini gösteriyor), Almanya'da toplumu komünist işçilerden korumak için iktidar dizginlerini mutlaka ele alacak olan partidir. O hitabede söylemiş olduğumuz şeylerin pek çoğu bugün de değerini koruyor. Heinrich Bauer'in misyonu tam bir başarıyla taçlandı. Sadık küçük ayakkabıcı, doğuştan bir diplomattı; Birlik'in dağılmış, ya da kendi hesaplarına faaliyette bulunan gruplarının, yeniden aktif organizasyona girmelerini sağladı. Özellikle İşçi Kardeşliği'nin o günkü yöneticilerini Birlik'e döndürdü. Böylece, Birlik, 1848 öncesine oranla çok daha geniş çapta olmak üzere, işçi, köylü grupları ve jimnastik dernekleri içinde hâkim bir rol oynamaya başladı. Nitekim, komünlere hitaben gönderilen, haziran 1850 tarihli üç aylık yazıda, küçük-burjuva demokrasisi adına Almanya'da inceleme gezisi yapan Bonnlu üniversite öğrencisi Schurz'un (daha sonra Birleşik-Devletler'de bakan

olmuştur) "bütün yararlanılabilecek güçlerin, artık Birlik'in eline geçmiş bulunduğu" gözlemine yer veriliyordu. Birlik, itiraz götürmez bir şekilde, Almanya'nın biricik önemli devrimci organizasyonuydu.

Ancak, bu organizasyonun, kendisinden beklenileni verebilmesi, aslında bir şartın gerçekleşmesine bağlıydı: devrimin, öngörümüze uygun olarak yeni bir hamle yapması gerekiyordu. Oysa, 1850 yılı içinde bu umut, giderek daha ihtimal dışı, hattâ imkânsız bir hale geldi. 1848 devrimini hazırlayan 1847 sanayi krizi aşılmıştı. Yeni bir dönem, o vakte kadar görülmemiş bir refah dönemi başlamıştı. Gören ve bakınasını bilen göze sahip herkes, 1848 devrim fırtınasının yavaş yavaş yatıştığını fark etmekteydi.

Burjuva toplumu üretim güçlerinin, bu toplum şartları elverdiği ölçüde, alabildiğine geliştiği böylesi bir genel refah döneminde, *hakikî bir devrim asla söz konusu olamaz*. Böyle bir devrim, ancak bu iki faktörün, yani modern üretim güçleri ile burjuva üretim şekillerinin birbirleriyle çatışmaya girdikleri dönemlerde mümkündür. Kıta üzerinde, "düzen partisi"nin münferit fraksiyonlarının katıldıkları ve birbirlerini karşılıklı suçladıkları çeşitli kavgalar, yeni devrimlere vesile olmak şöyle dursun, aksine, ancak ilişkilerin temeli

şu an için son derece sağlam ve son derece *burjuvaca* — reaksiyon, bunu bilmiyor işte— olduğu için, mümkün olabilmektedirler. Reaksiyonun, burjuvazinin gelişmesini durdurmaya yönelik girişimleri kadar, demokratların moral coşkusu ve ateşli deklarasyonları da boşa gitmeye mahkûmdur.

Marx ve ben, 1850 mayısından ekimine kadar *Revue*'de, siyaset ve iktisat dergisi *Neue Reinische Zeitung*'da böyle yazıyorduk. (Defterler, V ve VI, Hamburg, 1850, s. 153.)

Durumun böyle soğukkanlı bir şekilde değerlendirilmesi —Ledru-Rollin, Louis Blanc, Mazzini ve Kossuth'un ve Almanya'nın zayıf ışıkları Ruge, Kindel Goegg ve daha başkalarının, yalnız kendi vatanları için değil, bütün Avrupa için bir sürü geçici hükümetler teşkil etmiş oldukları ve bir çırpıda devrimi tamama erdirip, mutlaka kurulması gereken ayrı ayrı cumhuriyetleri kurmak için gerekli parayı, bir devrim istikrazı şeklinde, Amerika'dan almaktan başka yapılacak bir şey kalmadığını düşündükleri bir dönemde—, birçok kimseye bir sapkınlık gibi görünüyordu. Willich gibi bir adamın bu tuzağa balıklama atlamasında şaşılacak bir taraf yoktu. Schapper de, eski devrimci dürtülerinin depreşmesiyle,

iğvaya kapıldı. Londra'daki işçilerin çoğunluğu, sığınmacıların çoğu, onların peşisıra, devrim müptelâsı demokrat burjuvalar kampında yer aldılar. Kısacası, savunduğumuz çekimser tutum, bütün bu kişilerin hoşuna gitmiyordu; öbür yoldan gidip, devrimler yapmak istiyorlardı. Biz, bunu, en kesin şekilde reddettik. Arkadan bölünme geldi. Gerisi, *Açıklamalar*'dan öğrenilebilir. İşte bu sıradadır ki, önce Nothjung, sonra da Haupt, Hamburg'da tutuklandılar. İhanet eden Haupt, Köln merkez komitesi üyelerinin adlarını bildirdi ve, bilâhare, dâva sırasında esas tanıklık yaptı. Böylesi bir utanca katlanamayan anasıyla babası, onu Rio-de-Janeiro'ya yolladılar. Haupt, daha sonra, tüccar olarak buraya yerleşti. Hizmetlerine karşılık, önce Prusya başkonsolosluğuna, sonra da Almanya başkonsolosluğuna atandı. Şimdi, yeniden Almanya'ya dönmüş bulunuyor.[1]

Aşağıda anlatılacakların anlaşılmasını kolaylaştırmak için Köln dâvası sanıklarının listesini veri-

[1]Schapper 1860-1870 dekadı sonunda Londra'da öldü. Willich, Amerikan iç savaşına katıldı. Rütbeler kazandı. Tuğgeneral olarak yer aldığı Burfrusboro (Tennessee) muharebesinde göğsünden bir kurşun yarası aldı; iyileştikten sonra, yaklaşık yedi yıl önce, Amerika'da öldü. Yukarıda adlarını saydığım kişilerden Heinrich Bauer'in Avustralya'da, Weitling ve Everbeck'in de Amerika'da öldüklerini belirtmekle yetineceğim. *(Engels'in notu.)*

yorum. 1. P.-G. Roeser, sigar imalâtı işçisi; 2. Heinrich Burgers, daha sonra Landtag'da progresist milletvekili iken öldü; 3. Peter Nothjung, terzi ve Breslau'da fotoğrafçı, birkaç yıl önce öldü; 4. W.-J. Reiff; 5. Dr. Hermann Becker, günümüzde Köln birinci burgmeister'i ve Senyörler meclisi üyesi; 6. Dr. Roland Daniels, hekim, dâvadan birkaç yıl sonra, hapisteyken yakalanmış olduğu verem hastalığından öldü; 7. Karl Otto, kimyager; 8. Dr. Abraham Jacoby, halen New-York'ta hekim; 9. Dr. J.-J. Klein, günümüzde hekim ve şu sırada Londra'da; 10. J.-L. Ehrhardt, kâtip; 11. Friedrich Lessner, terzi, halen Londra'da. Jüri önünde açık olarak görülen ve 4 ekim 1852'den, 12 kasım 1852'ye kadar süren dâva sonucunda, vatana ihanete teşebbüsten: Roeser, Burgers ve Nothjung altışar yıl; Reiff, Otto, Becker beşer yıl, Lessner üç yıl kalebentliğe mahkûm edildiler. Daniels, Klein, Jacoby ve Ehrhardt beraat ettiler.

Köln dâvasıyla, Alman komünist işçi hareketinin birinci dönemi kapanmış oldu. Kararın bildirilmesinden hemen sonra, Birlik'i feshettik. Birkaç ay sonra da, ayrılıkçı Willich-Schapper hareketi ebedî istirahatine çekildi.

Sözünü ettiğim dönemle şimdiki arasında bütün bir nesillik zaman farkı var. O vakitler, Almanya bir

zanaatkârlık ve ev endüstrisi ülkesi idi. Oysa şimdi o, sürekli bir değişim içinde olan bir büyük endüstri ülkesidir. Eskiden, kendi işçi durumlarının ve sermaye ile aralarındaki tarihî ve iktisadî zıtlığın bilincinde olan işçileri tek tek arayıp bulmak gerekirdi, çünkü bu zıtlık henüz yeni yeni doğuyordu. Halbuki, bugün, proletaryanın gelişme sürecini biraz olsun yavaşlatmak, ezilen sınıf olma durumunun tam olarak bilincine varmaktan onu alıkoymak için, bütün Alman proletaryasına olağanüstü hal kanunları uygulamak gerekir. Eskiden, proletaryanın tarihî rolünün bilgisine erişmiş birkaç kişi, gizli gizli toplanmak, saklı yerlerde üç ilâ yirmi kişilik küçük cemaatler halinde biraraya gelmek mecburiyetindeydiler. Bugün ise, Alman proletaryası, artık ne resmî, ne açık, ne gizli organizasyona muhtaçtır; aynı fikirleri paylaşan sınıf yoldaşlarının basitçe gayet tabiî bir şekilde biraraya gelmeleri, tüzüklere, komitelere, kararlara ve elle tutulur daha başka şekillere gerek kalmaksızın, Alman imparatorluğunu baştanbaşa sarsmaya yetiyor. Bismarck, Avrupa'da hakem durumunda; ama, ancak öte yanda, sınırın öbür tarafında. İçeride ise, Marx'ın, önceden, daha 1844'te görmüş olduğu gibi, Alman proletaryasının atletik bedeni her gün biraz daha tehditkârlaşarak hızla

büyüyor ve filisten ölçülerine göre inşa edilmiş olan Reich'ın küçük yapısı, bu deve artık dar geliyor. Onun uzun boyu, geniş omuzları öylesine gelişmiş bulunuyor ki, yerinden şöyle bir doğrulmasıyla imparatorluğun anayasal yapısını yıkıp, harabeye çevireceği an gittikçe yaklaşıyor. Avrupa ve Amerika proletaryasının enternasyonal hareketi o kadar güçlendi ki, yalnız onun ilk dar sınırlı şekli —gizli birlik— değil, fakat birincisinden sonsuzca daha geniş olan ikinci şekli —açık birlik, Enternasyonal İşçi Birliği— bile, onun için artık bir engel oluşturmaktadır. Sınıf durumunun benzerliği bilincine kök salan dayanışma duygusu, yalnızca bu duygu, her ülkeden ve her dilden emekçiler arasında tek ve aynı bir büyük partinin, proletarya partisinin kurulması ve sürdürülmesi için yeterli olmuştur. Birlik'in 1848'den 1852'ye kadar temsil ettiği ve zırdelice hayaller olarak görülen fikirler —malûmatfüruş filistenlerin, birkaç sekter kişinin ezoterik öğretisi diye baktıkları ve omuz silkip geçtikleri bu fikirler—, bugün dünyanın bütün uygar ülkelerinde, Sibirya madenlerinde çalışan mahkûmlardan, Kaliforniya madencilerine kadar her yerde kendine sayısız taraftar edinmiş bulunuyor. Ve, bu doktrinin kurucusu, devrinin en nefret edilen, en çok iftiraya uğrayan

insanı Karl Marx, öldüğü zaman, iki dünyanın da her zaman aranan ve her zaman yardıma hazır danışmanı durumundaydı.

Friedrich Engels

İNDEKS

AVAM. — Soylu, asil olmayan herkes.

BABEUF (François; Gracchus denir) (1760-1797). — Fransız devrimci, "Eşitlik için" konspirasyonunun başı. Konspirasyona katılanlara "Eşitler" deniyordu. Babeuf'un nihaî amacı, komünizmin kurulmasıydı. Bir hain tarafından ele verildi, tutuklandı, yargılandı, idama mahkûm edildi ve giyotine gönderildi.

BAKUNİN (Mihail) (1814-1876). — Rus küçük-burjuva anarşisti, Federalist teorileri, Enternasyonal'in genel konseyine ve Marx'a karşı mücadeleleri, haklı olarak, anarşizmin babası olarak tanınmasına yol açmıştır.

BARBÈS (Armand) (1809-1870). — Devrimci ve konspiratör. Blanqui ile birlikte "Société des saisons" adlı

gizli derneği kurdu ve yönetti. Burada, demokratik ve idealist kanadı temsil ediyordu. Kendisine Demokrasinin Bayard'ı ünvanı verildi.

BAUER (Heinrich). — Alman devrimci. Ayakkabıcıydı. 12 mayıs 1839 ayaklanmasına katıldı, daha sonra Londra'da yaşadı. Komünistler Birliği Merkez Komitesi üyesiydi. "Doğuştan diplomat" niteliğiyle Marx ve Engels'in büyük takdirini kazanmıştı. Daha sonra, Avustralya'ya göç etti ve orada öldü.

BLANC (Louis) (1811-1882). — Tarihçi ve siyaset adamı. *Organisation du travail. (Emeğin örgütlenmesi)* (1839) adlı ünlü bir eseri vardır. Basit bir sosyal reformcu idi. Komün'ün azılı muhaliflerindendir.

CABET (Etienne) (1788-1856). — Fransız ütopik komünisti. *Le Voyage en İcarie (İcarie'ye seyahat)* (1840) adlı ünlü bir romanın yazarı. Ayrıca, Birleşik-Devletler'de birçok komünist koloniler kurma girişimleriyle de ünlüdür.

DARWİN (Charles) (1809-1882). — İngiliz natüralisti. *Türlerin Kökeni* (1859) adlı eseri, Lamarck tarafından bilime sokulan büyük transformist hipoteze, muazzam bir ivme kazandırdı. Darwin, hayvan ve bitki türlerinin meydana gelişini ve değişimlerini "hayat mücadelesi" ile açıklar. Bu mücadelede, bir çeşit doğal seleksiyonla, en kabiliyetli bireyler galip gelir ve, dolayısıyla, hayatta kalırlar. Bunların üstün gel-

mesini sağlayan karakterler, irsiyet yoluyla, türe geçip sabitleşir.

ENGELS (Friedrich). — Bilimsel sosyalizmin kurucularından biri. Marx'ın sadık dostu ve düşünce ortağı. Onunla birlikte, özellikle, *Komünist Partisi Manifestosu*'nu yazdı. Başlıca eserleri: *İngiltere'de çalışan sınıfların durumu* (1845); *Almanya'da devrim ve karşı-devrim* (1851-52); *Bay Eugen Dühring bilimde devrim yapıyor* (1878); *Ailenin, özel mülkiyetin ve devletin kökeni* (1884); *Ludwig Feuerbach ve klasik Alman felsefesinin sonu* (1888), vs. Engels, bundan başka, sosyalist Alman basınında sayısız makaleler yazdı ve, Marx'ın ölümünden sonra, onun hiç basılmamış eserlerini yayımladı. Birinci Enternasyonal'in Genel Konsey'inde yer aldı. Marx'la birlikte uluslararası sosyalist hareketi yönetti.

ENTERNASYONAL (Uluslararası İşçi Birliği). — Birinci Enternasyonal (1864-1873). Tüzüğü ve bunun ölümsüz dibaçesi ile Açılış hitabesi, Marx tarafından kaleme alınmıştır.

FEODALİTE *(Feodum, fief'ten)*. — IX. yüzyıldan itibaren, Avrupa'nın bir kısmında —Fransa dahil— kök salmış olan ve Ortaçağ'ın sonuna kadar hükmünü yürüten sosyal ve politik düzen. Bu düzende, fief (sahibine asalet kazandıran topraklar) sahiplerine

senyör deniyordu. Senyörler, süzeren ya da vasal —ya da her ikisi birden— oluyorlardı. Vasal, kendi süzerenine mutlak itaat ve sadakatle birlikte, bazı maddî (askerî, adlî, nakdî) yükümlülüklerle bağlıydı. Buna karşılık, süzeren de, vasalini korumakla yükümlüydü.

FEUERBACH (Ludwig) (1804-1872). — Alman filozofu, *Hıristiyanlığın Mahiyeti* adlı ünlü bir eserin yazarı. Hegel'den yola çıkan Feuerbach, bütün sol-hegelciler gibi, idealist karakterli geleneksel hegelcilikle ilişiğini keserek, felsefî bir süreç içinde, materyalizme ve ateizme vardı. Teolojinin yerine antropolojiyi, Tanrı'nın yerine az çok tanrılaştırılmış insanı koydu. Feuerbach'ın soyut, ideolojik ve formel materyalizmine karşı, Marx, büyük bir başarıyla, kendi somut, kritik ve canlı materyalizmini —diyalektik materyalizm— yarattı.

FOURİER (Charles) (1772-1837). — Ütopik sosyalizmin en büyük isimlerinden biri. Fourier'nin sosyal armoni sistemi, bir sürü çocukça fikirleri içerirse de, kapitalist sistem hakkındaki eleştirilerinde dâhice fikirlere rastlanır.

GAÇİNA. — Petrograd yakınlarında, eski Rus imparatorluk ailesinin rezidanslarından biri. Önsözde bahsi geçen çar, babası 13 mart 1881'de ihtilâlciler tarafından öldürülen III. Aleksandr'dır.

GRÜN (Karl) (1813-1887). — Alman sosyalisti. *Fransa'da ve Belçika'da toplumsal hareket* (1845) adlı bir kitabı vardır.

GUİZOT (François) (1787-1874). — Tarihçi ve devlet adamı. 1840'tan 1848'e kadar Fransa'nın siyasetini yönetti. Kaşarlanmış bir muhafazakârdı.

HEXTHAUSEN (1792-1866). — Alman tarihçi. Prusya'da (1839) ve Rusya'da (1866) tarım rejimi üzerine incelemeleri vardır.

HİGHGATE. — Londra'nın banliyösünde kasaba. Marx'ın kabri, buranın mezarlığındadır.

İCARİE. — Bkz. *Cabet.*

İLKEL TARIMSAL KOMÜNİZM. — Genellikle kabul edildiğine göre, "Hindistan'dan İrlanda'ya kadar" ilk toplum şekli, kolektif toprak mülkiyetine dayanan köylü komünüdür.

KALFA. — Bkz. *Korporasyon.*

KOLOKOL (Çan). — Aleksandr Herzen (1812-1870) tarafından 1857'den 1869'a kadar Londra'da yayımlanan demokrat Rus gazetesi. Rusya'da çok büyük etkisi oldu.

KOMÜN. — Feodalite, esas itibariyle, kırsal bir rejimdi. Kent hayatının ve, dolayısıyla, mesleklerin, ticaretin ve tüccar ve zanaatkâr korporasyonlarının geliş-

mesi, XI. yüzyıldan XII. yüzyıla kadar bir komün hareketinin doğmasına yol açtı.

Başlangıçta şehir insanları *(burjuvalar)*, senyörün keyfî vergi salmalarına karşı direnmek veya serbestlik kazanmak (bazen para karşılığında, bazen de isyan yoluyla) için, aralarında yeminli birlik kurdular. Komün, işte burjuvaların kurdukları bu birliktir. Komün adı, daha sonra, tamamen ya da bir ölçüde bağımsızlık elde eden şehrin kendisine verilir oldu.

KORPORASYON veya *meslek topluluğu.* — Eskiden, aynı bir şehirde, aynı bir mesleğin ustalarının birliği. Usta (patron), sırasıyla çıraklık ve kalfalık derecelerinden geçtikten ve bir baş eser ortaya koyarak, belli miktarda bir para karşılığında, ustalık pâyesini elde ettikten sonra, korporasyon tarafından inceden inceye belirlenmiş kurallar uyarınca mesleğini icra ederdi.

KRAKOVİ İSYANI. — Yıkıma uğramış Polonyalı soylular tarafından çıkartılan isyan (şubat 1846). İsyanın amacı, Polonya'nın bağımsızlığını sağlamak ve, aynı zamanda, komünizme kadar uzanan çok cüretkâr bir tarım reformu yapmaktı. İsyancılar, kendi dâvalarına katmayı başaramadıkları ve Avusturya hükümetince kışkırtılan Ukrayna asıllı köylüler tarafından kırıma uğratıldılar.

KÖLE. — Bkz. *Pleb.*

KUTSAL İTTİFAK. — 1815'de, Rus ve Avusturya imparatorları ile Prusya kralı arasında birlik kuran antlaşmaya verilen ad. Gerçekte bu, taçlı kafaların halklara ve devrime karşı oluşturdukları bir koalisyondu.

LAFARGUE (Laura) (Brüksel, 1846 — Draveil, 26 kasım 1911). — Karl Marx'ın küçük kızı. Paul Lafargue'la evlendi ve komün affından sonra, onunla birlikte Fransa'ya gitti. Babasının ve Engels'in bazı eserlerini fransızcaya çevirdi. Bunlardan biri de *Manifesto*'nun çevirisidir.

LASSALLE (Ferdinand) (1825-1864). — Alman işçi hareketinin önderlerinden biri, parlak bir hatip ve politik yazar. 1848'de Rheinland'da devrime katıldı ve Marx tarafından çıkarılan *Neue Rheinische Zeitung*'da yazılar yazdı. "Ücretlerin tunç kanunu" denilen yanlış bir teoriden yola çıkan Lassalle, ekonomik mücadeleyi ve sendikal aksiyonu küçümseyerek, daha çok, genel oy hakkının elde edilmesine önem verdi. Genel oy hakkının, üretici birlikleri halinde örgütlenecek olan işçilere, devlet kredileri elde etme imkânı sağlayacağını ve, böylece, sosyalizm yolunda ilerlemeyi kolaylaştıracağını düşünüyordu. Bu konuda Bismarck'la pazarlığa girişerek, Marx ve Engels'in protestolarına yol açtı. Lassalle, 1863'de, *Alman İşçileri Genel Birliği*'ni kurdu. Bu Birlik, A. Bebel ve W. Liebknecht tarafından kuru-

lan *Sosyal-Demokrat İşçi Partisi* ile uzun süre çalıştıktan sonra, sonunda, bununla birleşerek, *Alman Sosyalist İşçi Partisi*'ni oluşturdu (1875). Bu parti, daha sonra, *Alman Sosyal-Demokrat Partisi*'ne dönüştü.

LEDRU-ROLLİN (1807-1874). — Fransız siyaset adamı, küçük-burjuva radikal partisinin ve 1848 öncesi genel oy hakkı hareketinin liderlerinden biri. Aralık 1848'de, cumhuriyetçilerce cumhurbaşkanlığına aday gösterildi.

LONCA. — Bkz. *Korporasyon.*

MARX (Karl). — Trier'de doğdu (1818), Londra'da öldü (1883). Engels'le birlikte, bilimsel sosyalizmin kurucusu. Güçlü bir felsefe, tarih ve hukuk öğrenimi gördükten sonra, ekonomi politikle ilgilenmeye başladı ve hem bir teorisyen, hem de bir aksiyon adamı olarak devrimci mücadeleye atıldı. Paris'e iltica etti (1843) ve Fransa'dan sınır dışı edilince de Brüksel'e gitti (1845). Proudhon'a karşı *Felsefenin Sefaleti*'ni yayımladı (1847), Engels'le birlikte *Komünist Partisi Manifestosu*'nu kaleme aldı. 1848 devriminde, Almanya'ya döndüyse de, devrimin başarıya ulaşamaması üzerine yeniden gurbete gitmek zorunda kaldı. Kesin olarak Londra'ya yerleşti ve orada bir yandan bazı Amerikan gazetelerine yazılar yazarken (daha ileride *Fransa'da sınıf mücadeleleri* ve *Louis-Bonaparte'ın 18 Brümer'i* eserleri-

ni oluşturacak olan ve materyalist tarih anlayışının üstatça uygulamalarını teşkil eden makaleler bu gazetelerde yayımlanmıştır), bir yandan da ekonomi alanındaki araştırmalarını sürdürdü. 1859'da, *Ekonomi Politiğin Eleştirisi*'ni, 1867'de *Kapital*'in birinci kitabını (II. ve III. kitaplar, Marx'ın ölümünden sonra, Engels tarafından yayımlanmıştır) yayımladı.

Marx'ın adı, Uluslararası İşçi Birliği'nin (Enternasyonal) kuruluşuna ve gelişmesine sıkı sıkıya bağlıdır. Enternasyonal'in tüzüğünü ve Açılış Konuşması'nı Marx kaleme aldı. Ayrıca, 1870-1871 savaşına ve Paris Komünü'ne ilişkin nefis manifestoları yazdı *(Fransa'da sivil savaş)*. Enternasyonal 1873'te dağıldıktan sonra da, Marx, bütün ülkelerin sosyalist militanlarıyla temaslarını sürdürdü. Başta Almanya (bkz. *Gotha programı üzerine mektup)* ve Fransa (Fransız İşçi Partisi programının kısa dibaçesi onun eseridir) olmak üzere, her yerde ulusal işçi partilerinin kuruluşunu teşvik etti.

MAURER (Georg-Ludwig) (1790-1872). — Alman siyaset adamı ve tarihçi. Almanya'nın komünal organizasyonu üzerine değerli çalışmaları vardır.

METTERNİCH (Prens-) (1773-1859). — Avusturyalı diplomat ve devlet adamı. 1815-1848 yılları arasında Avusturya'nın gerçek hâkimi, Avrupa'da karşıdevrimciliğin ruhu oldu.

MOLL (Joseph). — Alman devrimci. Saatçi ve Doğrular Birliği üyesi idi. 12 mayıs 1839 ayaklanmasına kadar Paris'te, sonra da Londra'da yaşadı. Baden ihtilâlinde (mayıs 1849) çarpışırken öldü.

MOORE (Samuel). — *Manifesto*'nun (1888) ve *Kapital*'in (Aveling'le birlikte) İngilizce çevirmeni.

MORGAN (Lewis-H.) (1818-1881). — New-York eyaletinden Amerikalı etnograf. Morgan'ın çalışmaları, Engels'in ünlü *Ailenin, özel mülkiyetin ve devletin kökeni* adlı kitabına esin kaynağı olmuştur.

OWEN (Robert) (1771-1858). — Komünist tandanslı İngiliz reformcu. Büyük sanayici olan Owen, New-Lanark'daki (İskoçya) iplik fabrikasını, örnek bir fabrika haline getirdi. Daha sonra, insaniyetçi ve ütopik bir şekilde anladığı komünizme doğru gelişme gösterdi. 1833'de, genel grev yoluyla sanayicilerden sekiz saatlik iş günü elde edebilmek amacıyla büyük ulusal Trade-Union'u örgütledi. Tilmizlerine *owenciler* deniyordu.

PARİS KOMÜNÜ. — İlk proletarya diktatörlüğü. Fransız-Alman savaşının (18 mart-28 mayıs 1871) ardından, Paris proletaryasının ayaklanma hareketi. Versaille yanlısı ordu tarafından kanlı bir şekilde bastırıldı.

PATRİCİUS. — Bkz. *Pleb.*

PLEB. — Eski Roma nüfusunun imtiyazdan yoksun bölümü.

Plebler'in patriciuslar'dan sivil ve siyasî haklarını koparmak için yürüttükleri mücadeleler, Roma tarihinin İ.Ö. V. yüzyılını (494-400) baştanbaşa kana bulamıştır.

PROUDHON (P.-J.) (1809-1865). — Fransız küçük-burjuva sosyalisti. Marx, *Felsefenin Sefaleti* adlı kitabında, Proudhon'un bütün teorilerini amansızca eleştirdi. Proudhon, esas itibariyle, anarşist eğilimli bir demokrattır.

SAİNT-SİMON (Kont) (1760-1825). — Paris'te doğdu ve orada öldü. Deha sahibi bir kişi olan Saint-Simon, bütün hayatı boyunca, ekonomik ve sosyal yeniden yapılanma projeleri üzerinde çalıştı ve bu projelerini çeşitli eserlerinde açıkladı. Saint-Simon ancak son eseri olan *Yeni Hıristiyanlık*'ta (1825) sosyalizme ulaşmıştır. Bu eserinde, o, amacını şu şekilde ortaya koyuyordu: "en kalabalık ve en yoksul sınıfın maddî ve manevî varlığını mümkün en çabuk ve en tam şekilde iyileştirmek".

SAİSONS DERNEĞİ. — Barbès ve Blanqui tarafından 1837'de kurulan, açıkça Babeuf yanlısı devrimci ve cumhuriyetçi dernek. Hôtel-de-Ville mahallesinde (Paris) 12 mayıs 1839 ayaklanmasını tezgâhladı. Barbès ve Blanqui mahkûm oldular ve Saisons derneği de ortadan kalktı.

SCHAPPER (Karl). — Alman devrimci. Üniversite öğrenci-

siyken, sığınmacı olarak Paris'e gitti ve işçi oldu. 1839-40'da Londra'ya yerleşti. Doğrular Birliği üyeleri arasında aktif militanlık yaptı ve sonunda marksist oldu. Bir düşünürden çok, aksiyon ve mücadele adamı olan Schapper, 1850'de bir süre Marx'tan ayrıldı ve 1870'den az önce Londra'da öldü.

SCHUSTER (Theodor). — Alman sürgün. Louis-Philippe döneminde Paris'te yaşadı. Burada Doğrular Birliği'nin kurucularından biri oldu ve bir süre Birlik'te üstün bir rol oynadı. *Bir cumhuriyetçinin düşünceleri* adında bir kitabı vardır.

SENYÖR. — Bkz. *Feodalite.*

SERF — Bkz. *Feodalite.*

SİSMONDİ (Simonde de) (1773-1842). — Cenevreli iktisatçı ve tarihçi.

SOSYALİST. — 1848'den önce, birçok reformist sektin takındığı isim. Sosyalistlerin karşısında, konsekan devrimciler olarak, komünistler yer almaktaydılar.

ŞARTİZM. — 1838'den 1848'e kadar (bazı dinginlik dönemleriyle birlikte) İngiltere'yi derinden sarsan şartizm hareketinin, en yakın amacı, genel oy hakkının elde edilmesiydi. Çünkü, siyasî reform, sosyal reformun öncüsü olarak kabul ediliyordu. *Halkın Şartı,* genel oy hakkı için bir çağrı idi. Radikal owenci Lovett, ılımlı şartistlerin lideriydi. O'Brien ve

O'Connor ise "maddî kuvvet" yanlılarının lideriydiler ve Northern Star adlı bir fikir organı yayımlıyorlardı. Engels de burada yazılar yazıyordu.

ŞUBAT 1848 DEVRİMİ. — 24 şubat günü patlak veren bu devrim sonucunda: 1. Kral Louis-Philippe tahttan feragat etti; 2. Cumhuriyet ilân edildi ve Lamartine, Arago, Dupont de l'Eure, Marie, Garnier-Pagès, Crémieux, Marrast, Ledru-Rollin, Louis-Blanc, Flocon ve işçi Albert'den oluşan bir geçici hükümet kuruldu; 3. Genel oy hakkı ve çalışma hakkı ilân edildi.

Çok geçmeden, burjuvazi ile proletarya arasında çatışma çıktı ve kanlı 24-26 haziran 1848 günleriyle ve proletaryanın hezimetiyle sonuçlandı. Böylece, burjuvazi, III. Napoléon'un imparatorluğuna (1852) giden yolu hazırlamış oldu.

TRADE-UNION. — İngiliz emekçilerinin, sendikalarına verdikleri ad. Kalifiye *(skilled)* işçileri örgütlemekle yetindikleri uzun bir süre boyunca, muhafazakâr olarak kalan trade-union'lar, 1889'dan (Londra doklarındaki büyük grev) itibaren, reformcu sosyalist fikirler yönünde gelişme gösterdiler. Aralarından birçoğu, daha sonra, İşçi Partisi *(Labour Party)* aracılığıyla siyasete katılmışlardır.

USTA. — Bkz. *Feodalite.*

VASAL. — Bkz. *Feodalite.*

WEİTLİNG (Wilhelm) (1808-1871). — Alman terzi işçisi. Eşitlikçi ve İncilci komünizmi, Doğrular Birliği'nde Alman işçilerinin eğitimine katkıda bulunduysa da, görüşleri ve hataları kısa zamanda Birlik'in daha fazla gelişmesini köstekler hale geldi. Bu da, onunla Marx ve Engels arasındaki ilişkilerin kesilmesine yol açtı.

WOLFF (Wilhelm) (1809-1864). — Alman devrimci. İsyan eden Silezyalı dokumacıların sefaletini kamuoyuna duyurdu (1844); Brüksel'e kaçtı ve Marx'la dostluk kurdu. Marx, *Kapital*'i onun anısına ithaf etmiştir.

ZASULİÇ (Vera) (1852-1920). — Rus kadın sosyalist. 5 şubat 1878'de, emniyet müdürü Trepov'u tabanca ile yaraladı. Serbest bırakıldıktan sonra İsviçre'ye gitti. Plehanov, Leo Deutsch ve Akselrod ile birlikte ilk marksist grubun oluşumuna katıldı. Rus sosyaldemokrasisi, daha sonra bu gruptan çıkmıştır.

AÇIKLAYICI NOTLAR

1. *Komünistler Birliği,* Marx ve Engels tarafından yaratılmış olan ilk uluslararası komünist örgüttür. Varlığını, 1847'den 1852'ye kadar sürdürdü. Bkz. Engels'in *Komünistler Birliği'nin tarihine katkı* başlıklı yazısı, s.125.— s. 9.
2. "The *Red Republicain*". Haftalık şartist dergi. G. Harney tarafından 1850 haziranından kasımına kadar Londra'da yayımlanmıştır. *Manifesto,* derginin kasım 1860 tarihli 21-24 No'lu sayılarında kısaltılmış olarak yayımlanmıştır. —s.10.
3. *Haziran ayaklanması:* Paris işçilerinin kahramanca eylemi. 23-26 haziran 1848 tarihlerinde cereyan etmiş ve Fransız burjuvazisi tarafından görülmedik bir vahşetle bastırılmıştır. Bu ayaklanma, proletarya ile burjuvazi arasındaki ilk sivil savaştır.

—s.10.

4. *"Socialiste" :* New York'ta ekim 1871'den, mayıs 1873'e kadar yayımlanan haftalık dergi. Enternasyonal'in Kuzey Amerika Federasyonu Fransız seksiyonlarının yayın organı. La Haye Kongresi'nden sonra, dergi, Enternasyonal'le ilişiğini kesti. *Komünist Partisi Manifestosunun* Fransızca bir çevirisi, *Socialiste'de* yayımlanmıştır (ocak — mart 1872). —s. 10.
5. *Komünist Partisi Manifestosu'nun* Cenevre'de yayımlanan (1869) Rusça birinci edisyonu kastediliyor. Çeviriyi yapan Bakunin, bazı pasajları tahrif etmişti. 1882'de Cenevre'de yayımlanan Plehanov'un çevirisinde bu tahrifler giderilmiştir. Bu sonraki edisyon, *Manifesto*'daki fikirlerin Rusya'da geniş ölçüde yayılmasını sağladı. —s.10.
6. Herzen ve Ogarev'in demokrat devrimci tandanslı *Kolokol* (Çan) adlı gazeteyi bastırdıkları özgür Rus basımevi kastediliyor. Bu basımevi, 1865'e kadar Londra'da yerleşik iken, bu tarihte Cenevre'ye taşınmıştır. *Manifesto*'nun bir baskısı, 1869'da bu basımevi tarafından yapılmıştır. —s. 13.
7. Marx ve Engels, çar Aleksandr II'nin "Narodnaya Volya" üyeleri tarafından 1 Mart 1881'de öldürülmesi üzerine Rusya'da ortaya çıkan durumu değerlendiriyorlar. Aleksandr II'nin öldürülmesinden sonra tahta çıkan Aleksandr III, gizli "Narodnaya Volya" örgütünün icra komitesinin

terör eylemlerinden korktuğu için Gaçina'ya sığınmıştı. —s. 15.

8. Köln komünistleri dâvası (4 ekim-13 kasım 1852): Prusya hükümeti tarafından Komünistler Birliği'nin onbir üyesi hakkında, vatana ihanet suçundan, sahte belgelere ve yalancı şahitliklere dayanılarak, provokasyon amacıyla açılan düzmece dâva. On bir üyeden yedisi, üç ile altı yıl arasında hapis cezalarına çarptırıldılar. Prusya polis devletinin, uluslararası işçi hareketine karşı başvurduğu alçakça metotlar Marx ve Engels tarafından açığa vurulmuştur (*bkz.* Engels'in "köln komünistleri dâvası" başlıklı yazısı, bu kitapta s. 97; ayrıca Marx'ın "Köln komünistleri dâvası hakkında açıklamalar" adlı pamflesi). — s. 40.
9. Marx ve Engels, bu tezi 1840'tan itibaren çeşitli eserlerinde ileri sürmüşlerdir. Bu tez, Enternasyonal İşçi Birliği'nin statüsünde de aynı şekilde yer alır. —s.43.
10. Engels, bu önsözü 1 mayıs 1890'da kaleme almıştı. Aynı gün, II. Enternasyonal'in Paris kongresinde (temmuz 1889) alınmış bir karar uyarınca, birçok Avrupa ve Amerika ülkesinde, sekiz saatlik iş günü için basturan ve kongrede dile getirilmiş olan başka hak isteklerinin yerine getirilmesi için ısrarlanan kitlesel gösteriler, grevler ve mitingler yapılıyordu. O tarihten bu yana, bütün ülkelerin işçileri, 1 mayıs'ı, bütün dünya işçileri-

nin devrimci güçlerinin seferber olma ve dayanışma günü olarak kutlamaktadırlar. —s. 44.

11. *Kongre Polonya'sı:* Polonya'nın, resmen Polonya Krallığı diye anılan ve Viyana Kongresi (1814-1815) kararı uyarınca Rusya'ya bağlı bulunan bölümü. —s. 46.

12. *Komünist Partisi Manifestosu,* Marx ve Engels'in doktrininin temellerini açıklayan ilk bilimsel komünizm programıdır. "Bu eser, yeni dünya görüşünü, toplumsal hayatı da kapsamı içine alan konsekan materyalizmi; evrimin en geniş ve en derin bilimi olan diyalektiği; yeni, komünist toplumu yaratacak olan proletaryaya dünya tarihinde düşen devrimci rolü ve sınıf mücadelesinin teorisini olağanüstü bir açıklık ve sağlamlıkla izah eder." (Lenin)

Komünist Partisi Manifestosu, proletaryaya, kapitalizmin iflâsının kaçınılmaz olduğunu ve proleter devriminin mutlaka zafere ulaşacağını kanıtlar ve proleter devrimi hareketinin görevlerini ve hedeflerini tanımlar. *Manifesto* ilk kez 1848 yılı şubatında, Londra'da yayımlanmıştır. —s. 55.

13. Engels bu notu, *Komünist Partisi Manifestosu*'nun almanca 1890 edisyonuna koymuş, ancak son cümleyi atlamıştır. —s. 58.

14. Marx ve Engels, daha sonraki eserlerinde, "işin değeri" ve "işin fiyatı" terimlerinin yerine Marx'ın getirdiği daha doğru terimler olan "İş [emek]

gücünün değeri" ve "iş [emek] gücünün fiyatı" terimlerini kullanmışlardır. Bu konuda, Marx'ın *Ücretli iş ve Sermaye* adlı eserine Engels'in yazdığı giriş'e bakınız. —s. 34.

15. Seçim hakkı reformu hareketi kastediliyor. Halk kitlelerinin baskısıyla bu reform, 1831'de, Avam Kamarası'nda kabul edilmiş ve 1832'de Lordlar Kamarası tarafından onaylanmıştır. Bu reform, aristokratların, toprak sahiplerinin ve finans kodamanlarının siyaset tekelini kırmayı amaçlamakta ve sanayi burjuvazisi temsilcilerinin parlamentoya girmelerine kapı açmaktaydı. Reformun promotörleri olan proletarya ile küçük-burjuvazi, liberal burjuvazi tarafından oyuna getirilerek seçim hakkını elde edemediler. —s. 101.

16. *Lejitimistler:* 1830'da tahttan uzaklaştırılan "meşru [légitime]" Bourbonlar hanedanının yandaşları. Bourbonlar, soydan gelme büyük toprak sahiplerinin çıkarlarını temsil etmekteydiler. Hanedanın Orléans kolunu (1830-1848) bertaraf etmek için, yüksek finans çevrelerinin ve büyük burjuvazinin desteğinden yararlanan bir lejitimistler fraksiyonu, sık sık sosyal demagojiye başvurmakta ve kendilerini sömürülen emeğin koruyucuları olarak takdim etmekteydiler. —s. 102.

17. *Genç İngiltere:* Tory Partisi üyesi bir grup İngiliz siyaset adamı ve yazarı. Grup, 1840'lı yılların başında kuruldu. "Yeni İngiltere"nin üyeleri, bur-

juvazinin iktisadî ve siyasî gelişmesi karşısında toprak aristokrasisinin duyduğu hoşnutsuzluğun sözcülüğünü yapmakta ve burjuvaziye karşı mücadelelerinde işçi sınıfını kullanmak amacıyla demagojik yollara başvurmaktaydılar. —s. 103.

18. Cumhuriyetçi demokratlar ve *Reforme* adlı Fransız gazetesi (Paris'te 1845-1850 arasında yayımlanmıştır) *Réforme* gazetesi, cumhuriyetin kurulması ve demokratik ve sosyal reformlar yapılması fikrini savunuyordu. —s. 120.

19. 1846 şubatında, Polonya'nın millî kurtuluşu amacıyla bir ayaklanma hazırlandı. Polonyalı devrimci demokratlar (Dembowski'nin liderliğinde), ayaklanmanın baş aktörleriydiler. Polonya soylularının ihaneti ve hareketin önderlerinin Prusya polisince tutuklanmaları, ayaklanma hazırlığını boşa çıkardı; yalnızca münferit bazı başkaldırmalar oldu. Fakat, buna rağmen, 1815'te Avusturya, Rusya ve Prusya'nın kontrolüne tâbi kılınmış olan Krakovi'de isyancılar galip geldiler (22 şubat) ve bir ulusal hükümet kurdular. Bu hükümet, feodal vergileri lâğveden bir manifesto yayımladı. Krakovi ayaklanması, 1846 martı başında bastırıldı. 1846 kasımında, Avusturya, Prusya ve Rusya, Krakovi'nin Avusturya imparatorluğuna ilhakını onaylayan bir anlaşma imzaladılar. —s. 122.

KOMÜNİST PARTİSİ MANİFESTOSU

Marx & Engels

İnsanlık tarihinin, 150'yi aşkın yıldan beri güncelliğini kaybetmemiş olan anahtar eseri.
Marx ve Engels'in doktrininin temellerini açıklayan eser.
Bilimsel komünizmin ilk programı.
Lenin, bu ölümsüz eser için şöyle diyordu:
"Bu eser, yeni dünya görüşünü, yani toplumsal hayatı da kapsamı içine alan konsekan materyalizmi; evrimin en geniş ve en derin bilimi olan diyalektiği; yeni, komünist toplumu yaratacak olan proleteryaya dünya tarihinde düşen devrimci rolü ve sınıf mücadelelerinin teorisini olağanüstü bir açıklıkla izah eder."

Ve ek olarak;

KOMÜNİST BİRLİĞİ'NİN TARİHİNE KATKI

Marx'ın Köln komünistleri dâvası hakkında açıklamalar adlı pamflesine Engels'in yazmış olduğu ünlü önsöz.

